

**BEYİN GÖÇÜ OLGUSU VE
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞAN
TÜRK SOSYAL BİLİMCİLER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)
Sevda Figan PAZARCIK**

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

BEYİN GÖÇÜ OLGUSU VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞAN TÜRK SOSYAL BİLİMCİLER ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Sevda Figan PAZARCIK

Çanakkale – 2010

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

BEYİN GÖÇÜ OLGUSU VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞAN TÜRK SOSYAL BİLİMCİLER ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Sevda Figan Pazarcık

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mahir Gümüş

Çanakkale – 2010

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Beyin Göçü Olgusu ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

08.07.2010

Sevda Fıgan PAZARCIK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Sevda Figan PAZARCIK'A ait "**Beyin Göçü Olgusu ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Araştırma**" adlı çalışma, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında, **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Yücel ACER

Üye Yrd. Doç. Dr. Mahir GUMÜŞ
(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BACAĞ

Tez No : 376226

Tez Savunma Tarihi : 08.06.2010

ONAY
Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü
.../.../20...

BEYİN GÖÇÜ OLGUSU VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞAN TÜRK SOSYAL BİLİMCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Sevda Figan PAZARCIK

ÖZET

Bu çalışma, göç ve beyin göçü olgularının kapsamlı olarak incelenerek beyin göçü olgusunun ABD’nde ki önde gelen üniversitelerde görev yapan Türk asıllı sosyal bilimci akademisyenler üzerinden araştırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile ABD’nin en iyileri olarak belirlenen üniversitelerde çalışan Türk Sosyal bilimcilerin, göç etmeye neden gerek duyduklarının, hangi unsurların göçe yol açtığına, gidilen ülkenin hangi imkânlarının göçü teşvik ettiğine, gidilen ülkenin akademik çalışma ortamına dair algılarının, Türkiye ile olan akademik ilişkilerinin, iki ülkeyi sosyal yaşam ve akademik yaşam olarak karşılaştırmalarının ve geri dönme konusundaki düşüncelerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma dahilinde, ABD’ndeki önde gelen 54 üniversite ve bu üniversitelerde görev yaptığı belirlenen, 145 öğretim üyesi düzeyinde Türk asıllı sosyal bilimci akademisyene ulaşılmıştır. Böylece ABD’nde sayıları binlerle ifade edilen üniversitelerden ziyade uluslararası sıralamalarda en önde yer alan üniversitelerde görev yapan ve tam anlamıyla beyin göçü bağlamında değerlendirilebilecek bir kitle araştırmaya dahil edilmiştir.

Keşifsel olarak tasarlanmış araştırma sonucunda, ABD’deki en önemli üniversitelerden ilk 54’ünde çalışan 50 akademisyenden anket verileri toplanmıştır. Anket sonucunda özetle, beyin göçünün daha çok, akademik özgürlük ortamı, araştırma fon ve olanakları gibi sosyal ve maddi unsurlardan etkilendiği, medeni durum, Türkiye’de yatırım sahibi olma ve Türkiye ile akademik-sosyal ilişki içinde olma yoğunluğunun geri dönme kararı üzerinde etkili olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca iki ülkenin akademik ve sosyal yaşam karşılaştırılmasında; akademik olarak ABD üstün olarak görülürken, sosyal yaşam açısından ise bu üstünlüğün göreceli olarak azalan bir seyir izlediği tespit edilmiştir.

THE PHENOMENON OF BRAIN DRAIN AND A STUDY ON THE TURKISH SOCIAL SCIENTISTS WHO WORK IN UNIVERSITIES OF USA

Sevda Figan PAZARCIK

ABSTRACT

This study has been made for the purpose of examining the migration and brain drain extensively and investigating case of brain drain on Turkish origin social scientist academics who work at the leading universities in the USA. With this research it is intended to determine why do these Turkish origin social scientists need to migrate, what factors that lead to migration, which possibilities in the destination country encourage the migration, their perception of the academic environment in the destination country, their academic relations with Turkey, their comparison of destination country and native country in terms of social life and academic life, and their idea of return to their own country.

Within this research, 145 Turkish origin social scientists faculty at 54 leading universities in the USA was reached. Thus, the universities that numbers expressed in thousands in the USA were not included, only who work at the universities in the forefront of international rankings and that can be considered as brain drain were included in the study.

In conclusion of designed as exploratory research, survey data were collected from 50 academics who work at the first 54 of leading universities in the USA. The survey results show that brain drain is affected from academic freedom environment, social and economic factors like research fund and facilities, and marital status, having investments in Turkey, academic-social relations with Turkey have the influence on the decision to return. Besides, in comparison of two countries in terms of academic and social life, the USA is seen superior for academic life, but in terms of social life this relative advantage was found a decreasing trend.

ÖNSÖZ

Göç ve beyin göçü, tarihin en eski dönemlerinden beri devam eden olgular olmakla birlikte 20. Yüzyılda ve de özellikle yüzyılın son döneminde artarak mevcudiyetini korumuş ve gelişen teknolojiye paralel olarak küreselleşme olgusu nedeniyle daha da ön plana çıkmıştır.

İkinci dünya savaşı sonrasında tüm dünyada yaşanan ekonomik kalkınma dönemi ve sonrasında ülkeler arasında hareketliliği artan nitelikli insan gücü konusunda yapılan çalışmalar, konunun önemi hakkında ilgiyi kendisinde toplamıştır. Özellikle de göç veren ülkeler açısından bakıldığında, nitelikli insan gücünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmak, beyin göçü olgusunu anlamayı daha önemli bir hale getirmiştir.

Sömürgecilik dönemlerinde ihtiyaç duyulan insan gücünü farklı yöntemlerle ana ülkeye çeken zengin ülkeler artık daha farklı enstrümanlarla aynı sonucu elde etmektedirler. Özellikle, 1960 sonrası, sınai kalkınmalarını sağlamak amacıyla az gelişmiş ülkelerle işçi göçü üzerine anlaşmalar yapan ülkeler sanayi üretimlerinin sınırlarına dayandıkları günümüzde az nitelikli ya da niteliksiz insan gücünden ziyade nitelikli beyin gücünü kendine çekmenin en etkili yollarını aramaktadırlar. Zira nispeten de olsa işgücü açığı yaşayan bu ülkeler göçmen politikalarını daha çok beyin göçü kapsamında nitelikli insan gücü konusunda yapılandırmaktadırlar. Küreselleşme ile para, bilgi, sermaye gibi konularda neredeyse sınırı olmayan dünyamız, işgücü konusunda özellikle de niteliksiz işgücü konusunda gelişmiş ülkelerin tam korumacı politikalarını yaşamaktadır. Bunun bir sonucu olarak göç edebilmek tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar zor bir hale gelmiştir. Tüm dünyada hızla artan nüfus ve gelişmiş ülkelerle diğerleri arasındaki hızla oluşan uçurum, gelişmiş ülkelerin göç politikalarını oldukça kontrollü bir şekilde uygulaması ile sonuçlanmıştır. Niteliksiz insan gücü üzerinde gerçekleştirilen göç hareketlerinde ortaya çıkan bu durumun aksine nitelikli insan gücünde gelişmiş ülkelerin herhangi bir sınırlaması söz konusu değildir. Zira gelişmiş ülkeler başta bilgi ve bilgisayar teknolojileri olmak üzere çeşitli alanlarda yüksek vasıflı kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş ülkeler tarihte olduğu gibi günümüzde de söz konusu ihtiyaçlarını göçü kolaylaştırıcı ve teşvik edici politikalarla az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere sağlamaktadırlar. Özellikle de eğitim konusu bu nitelikli insan gücünü elde etmenin en temel sağlayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin, iyi öğrencileri çekme

politikaları sonucu gelişmiş ülkelerde eğitim alan öğrenciler, daha sonra geri dönmek konusunda tereddütler yaşamakta ve çoğunlukla gidilen ülkede işgücüne dahil olmaktadır. Böylece günümüzde oldukça kolaylaşan uluslararası eğitim alma konusu beyin göçünün en önemli sebebi ve yolunu oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkeler eğitim yoluyla elde ettikleri insan gücünden oldukça büyük faydalar sağlarken beyin göçü ile insan gücünü kaybeden ülke kısa ve uzun vadede büyük sıkıntılara maruz kalmaktadır. Türkiye bu konuda ne yazık ki, büyük sıkıntı yaşayan ülkelerden biridir. Eğitim kanalıyla gelişmiş ülkelere gidenlerin önemli bir kısmı geri dönmemektedirler.

Bu çalışmada, eğitim yoluyla yurt dışına çıkmış ve geri dönmemiş akademisyenlere yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Özellikle de seçilen gelişmiş ülkedeki en iyi üniversitelerde çalışmakta olan akademisyenler beyin göçü olgusu bağlamında ele alınmış ve beyin göçü konusunda ülkemizin avantaj ve dezavantajları incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sosyal bilimci akademisyenler üzerinde gerçekleştirilmesi ise çalışmayı ülkemiz beyin göçü envanterini oluşturan diğer araştırmalardan ayıran özellik olarak literatüre sunulmuştur.

Bilimsel çalışmaların ortaya çıkması uzun, zor ve kontrollü bir süreci zorunlu kılmaktadır. Bu zorlu süreçte yanımda olarak, çeşitli katkıları ile destek olanların çalışmanın oluşması üzerindeki etkisi yüksek olmuştur. Bu bağlamda çalışmamda büyük emeği olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mahir GÜMÜŞ'e, çalışma ile ilgili olarak yaptıkları değerli katkıları ile Doç. Dr. Yücel ACER ve Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BACAĞ'a, anketimi değerlendiren tüm akademisyenlere, çalışmam boyunca hiçbir desteğini benden esirgemeyen eşim Yener PAZARCIK'a, anneme, babama ve yaşamımın her aşamasında her zaman yanımda olan sevgili amcam Ali İhsan KARAOĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar CETVELİ.....	ix
GİRİŞ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ OLGUSU

1. Göç Kavramı.....	1
2. Göçün Nedenleri.....	2
2.1. Ekonomik Nedenler.....	3
2.2. Sosyal Psikolojik ve Siyasal Nedenler.....	3
2.3. Doğal Olaylar.....	4
3. Göçlerin Sınıflandırılması.....	6
3.1. Yönüne Göre Göçler.....	6
3.1.1. İç Göç.....	6
3.1.2. Dış Göç.....	7
3.2. İrade Açısından Göçler.....	9
3.2.1. Zorunlu Göçler.....	10
3.2.2. Gönüllü Göçler.....	10
3.3. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre Göçler.....	11
3.3.1. İşgücü Göçü.....	11
3.3.2. Beyin Göçü.....	12

İKİNCİ BÖLÜM BEYİN GÖÇÜ

1. Beyin Göçü Kavramı ve Beyin Göçünün Önemi.....	13
2. Beyin Göçünün Tarihçesi.....	18
3. İşgücü Göçü İle Beyin Göçü Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....	25
4. Beyin Göçünün Nedenleri.....	25
5. Beyin Göçünün Değerlendirilmesine Yönelik Modeller.....	29
5.1. İnsaniyetçi Model.....	29
5.2. Milliyetçi Model.....	31
6. Dünyada Beyin Göçü.....	35

7. Beyin Göçünün Yönü ve Yolları.....	36
7.1. Beyin Göçü Alan Ülkeler.....	37
7.2. Beyin Göçü Veren Ülkeler.....	40
8. Beyin Göçünün Etkileri.....	41
8.1. Beyin Göçünün Göç Veren Ülke Açısından Etkileri.....	42
8.2. Beyin Göçünün Göç Alan Ülke Açısından Etkileri.....	44
9. Dünya’da Beyin Göçünü Önlemeye Yönelik Politikalar.....	46
10. Türkiye’de Beyin Göçü Politikaları.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BEYİN GÖÇÜ BAĞLAMINDA AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİNDEKİ ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN TÜRK SOSYAL
BİLİMCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. Araştırma Konusu.....	54
2. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	55
3. Araştırmanın Yöntemi.....	55
3.1. Evren ve Örneklem.....	55
3.2. Veri Toplama Teknikleri.....	57
3.3. Anket Formunun Hazırlanması.....	58
3.4. Anket Uygulaması ve Analizi.....	59
4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.....	59
4.1. Demografik Bulgular.....	60
4.1.1. Doğum Yeri.....	69
4.1.2. Yaş.....	61
4.1.3. Cinsiyet.....	61
4.1.4. Medeni Durum.....	62
4.1.5. Eşlerin Uyuşuğu.....	62
4.1.6. Ebeveyn ve Eşlerin Eğitim Düzeyleri.....	63
4.1.7. Ebeveyn ve Eşlerin Çalıştığı Mesleki Alanlar.....	63
4.1.8. Eğitim Yaşamı.....	64
4.1.9. Eğitim Alınan Lise.....	64
4.1.10. Eğitim Alınan Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Alanları.....	65
4.1.11. Türkiye’de Yatırım Yapma Durumu.....	65
4.2. Çalışma Yaşamına İlişkin Bulgular.....	66
4.2.1. İkinci Bir Yüksek Lisans ya da Doktora Derecesi Alınan Alanlar.....	66
4.2.2. Akademik Uzmanlık Alanları.....	67
4.2.3. Akademik Unvanlar.....	68
4.2.4. ABD’ye Göç Etmeden Önce Çalışılan Alanlar.....	69
4.3. Türkiye’den Göç Sürecine İlişkin Bulgular.....	69
4.3.1. ABD’ye Gelme Yaşı.....	69

4.3.2. ABD'ye Gelme Amaçları.....	70
4.3.3. Yurtdışına Çıkışın Finansmanı	70
4.4. Göç Nedenleri ve Göçün Teşvikine İlişkin Bulgular.....	71
4.4.1. Beyin Göçüne Neden Olan İtici Unsurlar.....	71
4.4.2. Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Unsurlar.....	76
4.4.3. Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine İlişkin Algı.....	79
4.4.4. ABD'nin Beyin Göçünü Teşvik Edici Politikaları	80
4.5. Çalışma Hayatına İlişkin Bulgular.....	81
4.5.1. Alınan Ücretin Yeterliliği.....	81
4.5.2. Mesleki Alanda Ayrımcılık.....	82
4.5.3. Ücret ve Sosyal Haklarda Ayrımcılık.....	82
4.5.4. Türkiye İle Akademik İlişkiler.....	83
4.5.4.1. Akademik Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırılması.....	83
4.5.4.2. Türkiye'deki Akademisyenler ile İlişkiler.....	85
4.5.4.3. Akademik Ortak Çalışmalar.....	85
4.5.4.4. Türkiye'deki Akademik Gelişmeleri İzleyebilme	86
4.5.5. Türkiye'ye Dönme Kararını Etkileyecek Mesleki Koşullar.....	86
4.5.6. ABD'deki Akademik Yaşamın Türkiye'ye Göre Üstünlükleri.....	87
4.6. Sosyal Yaşama İlişkin Bulgular.....	89
4.6.1. Sosyal Yaşam Bağlamında ABD-Türkiye Karşılaştırması.....	89
4.6.2. Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik.....	90
4.6.3. Günlük Yaşamda Türk İmajının Etkisi.....	91
4.7. Geri Dönme Düşüncesine İlişkin Bulgular.....	92
4.7.1. Türkiye'yi Ziyaret Sıklığı.....	92
4.7.2. Akademik Sebepler Dışında ABD'de Kalmayı Zorunlu Kılan Nedenler.....	93
4.7.3. ABD'ye İlk Gelindiğinde Türkiye'ye Geri Dönme Niyeti.....	93
4.7.4. Türkiye'ye Geri Dönme Düşüncesi.....	93
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	108

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
BÜ	: Boğaziçi Üniversitesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ILO	: Uluslar arası Çalışma Örgütü
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SPSS	: Sosyal Bilimler İstatistik Programı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
THES	: The Times Higher Education
TISK	: Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu
QS	: Quacquarelli Symonds
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLolar CETVELİ

	Sayfa
Tablo 1.1: Dünya’da 1820–2009 Yılları Arasında Göç Miktarları.....	5
Tablo 2.1: Beşeri Sermayenin Göstergeleri.....	17
Tablo 2.2: Beyin Göçüne Neden Olan İtici Faktörler.....	28
Tablo 2.3: Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Faktörler.....	29
Tablo 2.4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yüksek Öğrenim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı.....	39
Tablo 2.5: Eğitim Düzeyi İtibarıyla Gelişmekte Olan Ülkelerden ABD’ye Göç Oranları.....	41
Tablo 3.1 Doğum Yerine İlişkin Dağılım.....	60
Tablo 3.2 Doğulan Bölgeye Göre Dağılım.....	60
Tablo 3.3: Yaş Dağılımı.....	61
Tablo 3.4: Cinsiyet Dağılımı.....	61
Tablo 3.5: Medeni Duruma İlişkin Dağılım.....	62
Tablo 3.6: Eşlerin Uyruklarına İlişkin Dağılım.....	62
Tablo 3.7: Ebeveyn ve Eşlerin Eğitim Düzeyleri.....	63
Tablo 3.8: Ebeveyn ve Eşlerin Çalıştığı Mesleki Alanlar.....	64
Tablo 3.9: Eğitim Alınan Lise Türü.....	65
Tablo 3.10: Eğitim Alınan Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Alanları.....	65
Tablo 3.11: Türkiye’de Yatırım Yapma Durumu.....	66
Tablo 3.12: İkinci Bir Yüksek Lisans ya da Doktora Derecesi Alınan Alanlar.....	67
Tablo 3.13: Akademik Uzmanlık Alanları.....	68
Tablo 3.14: Akademik Unvanlar.....	68
Tablo 3.15: ABD’ye Göç Etmeden Önce Çalışılan Alanlar.....	69
Tablo 3.16: ABD’ye Geliş Amacı.....	70
Tablo 3.17: Yurtdışına Çıkışı Bursla ya da Kendi Çabasıyla Gerçekleştirme Durumu.....	71
Tablo 3.18: Beyin Göçüne Neden Olan İtici Unsurlar.....	72
Tablo 3.19: Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Unsurlar.....	76
Tablo 3.20: Türkiye’nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine İlişkin Algı.....	79
Tablo 3.21: ABD’nin Beyin Göçünü Teşvik Edici Politikaları.....	80
Tablo 3.22: Alınan Ücretin Yeterliliği.....	81
Tablo 3.23: Mesleki Alanda Ayrımcılık.....	82

Tablo 3.24: Ücret ve Sosyal Haklarda Ayrımcılık.....	82
Tablo 3.25: Akademik Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırılması.....	84
Tablo 3.26: Türkiye'deki Akademisyenler ile İlişkiler.....	85
Tablo 3.27: Akademik Ortak Çalışmalar.....	86
Tablo 3.28: Türkiye'deki Akademik Gelişmeleri İzleyebilme.....	86
Tablo 3.29: Türkiye'ye Dönme Kararını Etkileyecek Mesleki Koşullar.....	87
Tablo 3.30: ABD'deki Akademik Yaşamın Türkiye'ye Göre Üstünlükleri.....	88
Tablo 3.31: Sosyal Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırması.....	89
Tablo 3.32: Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik.....	91
Tablo 3.33: Günlük Yaşamda Türk İmajının Etkisi.....	91
Tablo 3.34: Türkiye'yi Ziyaret Sıklığı.....	92
Tablo 3.35: Akademik Sebepler Dışında ABD'de Kalmayı Zorunlu Kılan Nedenler.....	93
Tablo 3.36: ABD'ye İlk Gelindiğinde Türkiye'ye Geri Dönme Niyeti.....	93
Tablo 3.37: Türkiye'ye Geri Dönme Düşüncesi.....	94

GİRİŞ

Göç konusu, insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Göç hareketleri çeşitli sebeplerden kaynaklanan şekilde tarih boyunca süregelmiş olmakla birlikte İkinci Dünya savaşından sonraki dönemde her zamankinden daha fazla bir şekilde hız kazanmıştır. Özellikle bu dönemde artan sanayi üretimi, işgücü yönünden yeterli altyapıya sahip olmayan ülkelerde bir işgücü talebi yaratmış ve bunun sonucu olarak da gelişmiş ülkeler, pek çok ülkeden işgücünü göçmen olarak ülkelerine kabul etmişlerdir. Beyin göçü açısından yaşananlar da tarihsel süreç açısından çok farklı değildir. Beyin göçü hareketleri de tıpkı diğer göç hareketlerinde yaşandığı gibi İkinci Dünya savaşı sonrası dönem ve de özellikle 1960'lı yılların ortalarından sonra hızlanmıştır. Bu dönemden sonra yaşananlar, gelişmekte olan ülkelere doğru bir akım şeklinde gerçekleşmiştir. 1960'lardan sonra yaşanan bu akım sonucunda en büyük beyin göçünü ABD'nin aldığı ve bunu yine bir kuzey Amerika ülkesi olan Kanada'nın takip ettiği görülmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi beyin göçü olgusu insanlık tarihi boyunca göç kavramı içeriğinde ele alınmakla birlikte etkisi bakımından belki de tüm göç hareketlerinin en önemlisi olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle de ülkeler arasında karşılaştırmalı olarak ortaya çıkan gelişmişlik farklılıklarının önemli sebeplerinden biri olarak, hep tartışıla gelmiş bir konudur. Beyin göçünü bünyesine çeken ve bünyesindeki önemli bilim, sanat insanlarını gelişmiş ülkelere bir anlamda "kaptıran" ülkeler açısından oluşan farklı etkilerinden ötürü ortaya çıkan fayda ve zarar konusu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı durumlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler, yetişmiş insanların başka ülkelere çalışmak, okumak vb. sebeplerle göç etmesi ve akabinde geri dönmemesi sonucunda pek çok önemli sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelere ortaya çıkan bu durum, yarattığı sıkıntılardan ötürü herkes tarafından farkında olunan bir konu olmasına rağmen sosyal ve ekonomik pek çok sebepten ötürü önlem alınması çok zor bir konudur.

Özellikle de gelişmiş ülkelerin tüm dünyadan başarılı ve nitelikli insanları kendisine çekmeye yönelik yapılandırılmış politikalarının olduğu bir ortamda gelişmekte olan bir ülkenin bu politikalarla baş edebilmesi giderek zorlaşmaktadır.

Beyin göçü olgusu yapılan bilimsel çalışmalarla, literatürü oldukça gelişmiş bir alandır. Akademisyenler, mühendisler, tıp alanında çalışanlar ve pek çok nitelikli meslek grubu beyin göçü bağlamında detaylı olarak incelenmiştir. Özellikle de teknolojiye dayalı meslek gruplarında beyin göçü konusu daha fazla miktarda araştırmalara konu edilmiştir. Zira beyin göçü konusu daha çok, kaynak ülkedeki çalışılan alanla ya da çalışılan alanla ilgili bir sosyal boyutla bağlantılı olarak fen bilimleri, tıp ya da mühendislik alanında çalışanlar arasında daha yaygın bir durumdur. Özellikle de gelişmiş ülkelerin bu sayılan alanlarda gelişmişlikleri ile ilgili olarak ön planda olan konuları bu meslek gruplarının çalışanlarını cezbeden özelliklere sahiptir. Bu nedenle de teknolojiyle ilişkili alanlarda beyin göçünün daha fazla yaşanıyor olması şartların getirdiği doğal bir sonuç olarak görülebilir.

Sosyal bilimler alanında da beyin göçü tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi sık yaşanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de gelişmiş ülkelere alınan eğitim bursları sonrası gidilen ülkede kalmak ve geri dönmek oldukça sık yaşanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta ülkemizin geri dönmek üzere devlet bursuyla gönderdiği akademik personelin dahi eğitimlerini tamamladıktan sonra geri dönmek konusunda oldukça sıkıntı yaşadığı sıkça görülen bir durumdur. Durum böyle olunca teknoloji temelli fen ve mühendislik alanları dışında yer alan akademisyenlerin yani sosyal bilimcilerin hangi sebeplerden ötürü eğitimlerini yurtdışında sürdürmek istedikleri ve eğitim sonrası neden geri dönmeklerinin ortaya çıkarılması önemli bir konu haline gelmiştir. Özellikle de sosyal bilimlerin öz niteliklerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı çalışmaların herhangi bir coğrafyada yapılabilir olması sosyal bilimci akademisyenlerin beyin göçü kapsamında değerlendirilmesini daha da önemli kılmaktadır. Her yerde yapılabilir olma özelliğine sahip çalışma alanlarına rağmen sosyal bilimci akademisyenler neden geri dönmek gibi bir yolu tercih etmektedirler?

Bu açıklamalar bağlamında çalışma, “Beyin göçü olgusu ve ABD Üniversitelerinde çalışan Türk sosyal bilimciler üzerine bir araştırmayı içermektedir. Çalışmanın ilk bölümünü genel olarak göç kavramı ve göçün nedenleri ve göçlerin sınıflandırılması konuları oluşturmaktadır.

İkinci bölümde beyin göçü kavramı, tanımı, önemi ve beyin göçünün nedenleri üzerinde durulduktan sonra beyin göçünün tarihçesi, beyin göçünün değerlendirilmesine

yönelik modelleri açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümün son kısmında ise beyin göçünün göç alan ve göç veren ülke açısından olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, sosyal bilim alanında ABD’ndeki üniversitelerde görev yapan akademisyenlere yönelik bir araştırmadan oluşmaktadır. Araştırma genel olarak beyin göçü olgusu üzerinden sosyal bilimci Türk asıllı akademisyenlerin bir fotoğrafını çekmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla da gerçek anlamda beyin göçü olgusunu inceleyebilmek için ABD’nde bulunan sayıları binlerle ifade edilen üniversitelerden ziyade, en önde gelen 54 üniversite ve bu üniversitelerde görev yapan sosyal bilimci Türk asıllı akademisyenler araştırma kütlesi olarak seçilmiştir. Araştırma keşifsel olarak tasarlanmış, hipotezler oluşturulmamış, sonuçların yorumlanması ile değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU

Göç hareketleri insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte her toplum kendi biçimlendirdiği tarihte yeni yaşam alanları bulma, yeni topraklara veya kazanç imkânlarına kavuşma açısından göç hareketlerine eşit ölçüde bir değer tanımamıştır. Bazı toplumlar tarih boyunca aynı topraklarda yaşamayı sürdürmüş bazıları ise çeşitli nedenlerle daha yaşanılır yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Türk toplumu ise göç kavramı ile tarih kitaplarında da bahsedildiği üzere yaklaşık 2000 yıl önce Orta Asya'dan batıya doğru hareketlenerek tanışmıştır. Bu akım 19 yüzyılda Balkanlardan geri çekilme ile bir anlamda tersine dönmüş ve yaklaşık bir 50 yıl duraksamıştır. Sonraki göç evresi ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar başlamıştır. Temelde tüm göç hareketlerinde de benzer olduğu gibi Türkiye'nin toplumsal dokusunu büyük ölçüde değiştiren göç hareketi, ekonomik sıkıntılar, işsizlik, döviz darlığı gibi etkenleri ortadan kaldırmak amacıyla bir çözüm olarak düşünülmüştür ve devlet tarafından da teşvik edilmiştir.

Bu bölümde genel olarak göç olgusu, göç kavramı, göçün nedenleri ve göçlerin sınıflandırılması konuları üzerinde durulacaktır.

1. Göç Kavramı

Dünya tarihi göç hareketleriyle şekillenmiştir. Tarih boyunca neredeyse bütün toplumlar da çeşitli sebeplerle buldukları yerden başka coğrafyalara gitmek zorunda kalmışlar ya da bu şekilde başkalarının onların bulunduğu coğrafyaya gelmesi sebebiyle göç denen olguyla tanışmışlardır.

Göç, kişilerin sosyal, siyasi ya da ekonomik nedenlerle yaşadıkları mekânları geçici veya sürekli olarak terk edip, diğer bölgelere ya da ülkelere gitmesi olarak tanımlanabilir. Yani göçün iki boyutu olduğu söylenebilir. Birincisi yurt içinde yer değiştirilmesi iken, ikincisi yurt dışına doğru mekân değişimidir. Birleşmiş Milletler'e göre, bir yılı aşan süreyle yapılan yer değiştirmeler de göç olarak kabul edilmektedir (Şimşek 2006: 78).

Pek çok bilim dalı göç olgusunun farklı yönlerini kendi ilgilendiği kapsam boyutunda incelemişlerdir. Örneğin, beşeri coğrafya açısından göç kavramı yalnızca mekânsal değişiklikler olarak ele alındığında, deniz aşırı göçlerin yanında ülke içinde de tüm insan hareketlerinin bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Demografik açısından ise, göç eden kişilerin sayıları ve oranları önemli hale gelmektedir. İktisat bilimi bakış açısından konuya işgücü konusu dâhil olmaktadır. Özellikle de işgücünün sektör değiştirmesi ve üretim faktörlerinden biri olan insanın bir ülkeden diğerine hareketi inceleme konusudur. Sosyal politika bilimi ise göç olgusunun sosyal yönlerini dikkate alırken; psikoloji, özelde de sosyal psikoloji, göç olgusunun doğması, gerçekleşmesi ve sonuçları açısından grup ve toplum boyutunda psikolojik öğeler itibariyle konuyu inceler. Sosyoloji ise göç kavramını en geniş biçimde ele alan bilim dalıdır. Sosyoloji, göçten kaynaklanan sosyal hareketlilik, yaşanan süreçler, uyum konusu, göçe sebep olan şeyler, göç etme kararının verilmesi ve göç konusunun ayrılan/gelinen yer üzerine etkisi gibi konuları inceler (Gezgin 1994: 15).

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne bakıldığında göç kavramı (www.tdk.gov.tr); ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında Türkyılmaz göç olgusunu; “belirli zaman ve mekanda bireylerin ve sosyal grupların, kısa veya daimi olarak bir mekan veya sosyo-kültürel alana yerleşmeleri” olarak tanımlamıştır (Türkyılmaz 1998: 25).

Soyut bir tanımlamada ise göç; insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçiş olarak ifade edilmektedir (İçduygu ve Ünal 1998: 38). Göçün tanımına mesafe boyutuna ek olarak zaman ve kalıcılık boyutu da eklenebilir. Genel olarak göç olgusu tanımlanırken bu zaman ve kalıcılık boyutu dikkate alınmakta ve “altı ay” ya da “bir yıl” ölçütü kullanılmaktadır. Kısaca, göç tanımlarında temel olarak zaman ve mesafe boyutu bulunmakta ve göç hareketinin kalıcı olup olmaması da, göç olgusunun niteliğini değiştirmektedir (Ünal 1998: 92). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç; ekonomik, sosyal ve siyasal sebep ve sonuçları olan bir olgudur.

2. Göçün Nedenleri

Göç olgusu ekonomik, siyasi, dini sebepler savaşlar, doğal afetler, tarım faaliyetlerinin içeriğinin değişmesi, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ulaşımın

kolaylaşması, artan işsizlik ve genç nüfus fazlalığı gibi ekonomik, sosyal, kültürel ve doğal pek çok sebepten kaynaklanabilir. Literatürde var olan göç yaklaşımlarının en genel ve önemli hipotezi, bölgeler veya ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin göç hareketlerinin en önde gelen itici gücü olduğudur (Karabulut ve Polat 2007: 2; Gönüllü 1996: 96).

Göçler toplumlarda hareketliliğe neden olurlar. Bu kısımda bu hareketliliği yaratan göç kavramının nedenleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

2.1. Ekonomik Nedenler

Sanayileşme süreci ile birlikte kırsal alanlardan daha gelişmiş merkezlere, kentlere doğru bir göç süreci yaşanmıştır (Karabulut ve Polat 2007:2). Ülkeler arasındaki ekonomik gelişmedeki farklılıklar demokrasi ve insan haklarının varlığı bakımından da uçurumlara neden olmaktadır. Ülkeler arasında ekonomik sebeplerle oluşan refah farklılığı karşısında, ulaşım ve haberleşmenin sağladığı pozitif etkiler sayesinde daha fazla mutlu olabilmenin arayışında olan birey, bunu elde etmesine yardımcı olabilecek yollara kanalize olur. Bu da ekonomik nedenlerden kaynaklanan göç eyleminin ortaya çıkmasına neden olur (Gençler 2008: 29).

Örneğin, göçebe insanların daha iyi yiyecek, işçilerin daha iyi iş, ailelerin maddi olarak yaşam standartlarını yükseltmek için göç ettikleri söylenebilir. Tarımsal işçiye duyulan gereksinimin azalması, kişileri kırsaldan bir anlamda iter. Öte yandan artan sanayileşme de bu itilen kişileri kalabalık nüfuslu merkezlerdeki iş fırsatlarına doğru çeker. Yani iş bulmak, iyi koşullarda çalışabilmek, yüksek gelir elde edebilmek gibi nedenler kısaca daha iyi koşullarda yaşama isteği kişileri kentlere çekmektedir (Gönüllü 1996: 97).

2.2. Sosyal Psikolojik ve Siyasal Nedenler

Yukarıda değindiğimiz göçü yaratan ekonomik temelli sebeplerden sonra ekonomik olmayan faktörlere de değinmek gerekir.

Fichter (1990), kişilerin siyasal işkence ortamından veya çeşitli türlerdeki ayrımcılıklardan dolayı da göçebileceğini belirtmektedir. Dini özgürlüklerini kullanmak ya da çocuklarına daha iyi eğitim olanakları sağlayabilmek veya akrabalarla daha yakın olabilmek için göçler söz konusu olabilmektedir.

Bunun yanında bireyler daha iyi yaşama koşulları, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek güdüsüyle gönüllü olarak da yer değiştirebilirler. Gönüllü göçler dışında bireylerin kendi arzuları dışında çeşitli etkenlerin etkisiyle güdümlü ya da zorunlu olarak göç de söz konusu olmaktadır. Bu zorunluluk ortamını sağlayan unsur genellikle sosyal, ekonomik ya da güvenlik vb. sebeplerle devlet olmaktadır (Gönüllü 1996: 97).

2.3. Doğal Olaylar

Doğal afetlerin insanlar üzerindeki etkilerinin boyutlarının oldukça geniş olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Örneğin, subtropikal kuşakta, Akdeniz makro klima alanı içerisinde kalan ülkemizde, yıllar arasında büyük yağış değişikliklerinin görülmesi, yaygın ve bölgesel ölçekli, farklı şiddetteki kuraklık olaylarına neden olmaktadır. 1804, 1876 yıllarındaki şiddetli kurak dönemler tarım ürünlerinin ve hayvanların kaybına, çaresiz kalan birçok çiftçinin göç etmesine neden olmuştur. Ülkemizde 1876 yılında yaşanan kuraklığın kıtlıklara ve hastalıklara yol açarak yaklaşık 200.000 vatandaşımızın ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca doğal olayların göç olgusu üzerindeki etkisine örnek olarak, Türklerin, anayurdu Orta Asya'dan M.Ö. 375 yılında göç etmelerinin belli başlı nedenleri arasında bölgede ortaya çıkan kuraklık, salgın hastalıklar ve kıtlık olduğu hatırlanmalıdır. İnsanlığın, değişen iklim ve çevre koşullarına uyum sağlamak konusunda büyük bir kapasiteye sahip olmasına rağmen, bu koşulların olumsuz etkilerine karşı hassasiyeti değişmektedir. 1991-2000 yılları arasında doğal afetlerden ölen insanların %90'ı kuvvetli meteorolojik ve hidrolojik hadiseler nedeniyle yaşamlarını yitirmişlerdir. Bu dönem süresince meteorolojik ve hidrolojik afetlerin (kuraklık, sel ve kuvvetli rüzgâr gibi) sayısında önemli bir artış gözlenmiştir. Bu hadiselerin en sık yaşandığı kıta da Asya kıtası olmuştur. Küresel ölçekte meydana gelen toplam afetlerin %43'ü ve bu afetlerden ölen insanların %80'i bu kıtadadır (Ceylan 2009: 22).

Görüldüğü üzere her ne kadar verilen örnekler meteorolojik kökenli de olsa doğadan kaynaklanan deprem, fırtına, kıtlık, sel, heyelan vb. tüm olaylar insanları göç denem olgusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Tüm bu nedenlere dayalı olarak dünyadaki göç eğiliminde ciddi bir artış eğiliminin olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 1.1'de 1820 yılından itibaren göç miktarına baktığımızda da bunu görmemiz mümkündür.

Tablo 1.1: Dünya’da 1820 – 2009 Yılları Arasında Göç Miktarları

Yıllar	Göç Miktarı	Yıllar	Göç Miktarı
1820	8,385	1961-1970	3,321,677
1821-1830	143,439	1971-1980	4,493,314
1831-1840	599,125	1981-1990	7,338,062
1841-1850	1,123,251	1991-2000	9,095,417
1851-1860	2,598,214	2001	1,064,318
1861-1870	2,314,824	2002	1,063,732
1871-1880	2,812,191	2003	705,827
1881-1890	5,246,613	2004	946,142
1891-1900	3,687,564	2005	1,122,257
1901-1910	8,795,386	2006	1,266,129
1911-1920	5,735,811	2007	1,052,415
1921-1930	4,107,209	2008	1,107,126
1931-1940	528,431	2009	1,130,818
1941-1950	1,035,039		
1951-1960	2,515,479		
Toplam: (1820 – 2009)			75,548,195

Kaynak: Department of Home Security, 2004 Immigration Statistics, January, 2009.

Tabloda 1.1’de görüldüğü gibi 1820-2009 yılları arasında göç miktarı önemli oranda artmıştır. 2009 yılı itibarıyla toplam göç miktarı yaklaşık 75,5 milyon civarındadır. Tablodan özellikle de 11 Eylül öncesi göç hareketlerinin yoğunluğu çarpıcıdır. Diğer taraftan, göç miktarındaki bu artış eğiliminin başka önemli nedenleri de vardır. Bunlar, dünya nüfusundaki hızlı artış, az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik sorunu, teknolojiye gelişime paralel olarak ulaşım kolaylığının artması ve gelişmiş ülkeleri göçü cezbeden uygulamaları olarak sıralanabilir (Şimşek 2006: 79).

Kısaca, kişilerin göç kararını açıklamakta iki tip bağımsız değişken kullanılmaktadır. Birinci grup “güdüsel” değişkenlerdir. İkinci grup “düzenleyici” değişkenlerdir. Güdüsel değişkenler, kişinin karar verirken, değerlendirmesine pozitif ya da negatif bir değer olarak kattığı tüm unsurları kapsamaktadır. Düzenleyici değişkenler ise kişinin göç kararını dolaylı olarak etkilemektedir. Kişi göç kararını verirken bu değişkenleri kendi değerlendirmesine katmamaktadır. Bu değişkenler kişinin göç fırsatları arama davranışını, fırsatları algılamasını ve bilgi akımını düzenleyerek, göç kararında dolaylı olarak etkili olmaktadır (Tekeli 2008: 32).

3. Göçlerin Sınıflandırılması

Göçler çeşitli sebeplere dayalı olarak göçe karar verilme süreci üzerinde bireyin veya başkalarının etkili olmasına, göçün coğrafi sınırlarına ve göç edenlerin niteliklerine göre sınıflandırılabilirler. Göçlerin çeşitli sebepler yanında, çeşitli sonuçları da ortaya çıkarması nedeniyle bir bütünün içinde değerlendirip sunabilmek için bir sınıflandırma yapmak gerekli olmaktadır. Göçler hareketliliğin coğrafi yönüne göre, ülke içine ve dışına yönelmek bakımından dış ve iç göç; göç edenlerin göç kararını almalarına etki eden dış güçlerin olup olmamasına göre zorunlu ve gönüllü göç; göç edenlerin niteliklerine göre, iş gücü göçü ve beyin göçü olarak sınıflandırılabilir (Sağırılı 2006: 13). Çalışmanın bu kısmında yukarıda bahsedilen göç türlerine dair bilgi verilecektir.

3.1. Yönüne Göre Göçler

Göçlerin yönü genellikle ulusal sınırlar açısından değerlendirilmektedir. “İç göçler bir ülkenin sınırları içinde, dış göçler de ülkelerin sınırlarını aşan nüfus hareketleridir. Sebepleri aynı olsa bile ulusal sınırlar bakımından iç ve dış göç olarak yapılan sınıflandırmanın bireyler üzerindeki sonuçları farklıdır (Sağırılı 2006: 14).

3.1.1. İç Göç

İç göç bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla gerçekleştirilen nüfus hareketleridir (Gönüllü 1996: 95). Ülkemizde bazı bölgelerde mevsimlik göçler de görülmektedir. Mevsimlik göçte göç edilen yörenin ekonomik faaliyetinin yoğun olduğu süre dışındaki zamanlarda kişiler yerlerini bir sonraki döneme kadar terk edip diğer bölgelerde çalışmaya gitmeleri söz konusu olur. Bu iş göç türünde önemli olan göç edenlerin gittikleri yerlerde ne kadar süre kalacaklarını önceden bilmeleridir. Bunun yanında yine iç göç kapsamına giren ancak mevsimlik göç gibi gidiş ve dönüş süreleri söz konusu olmayan bir göç türü de “daimi göçtür”. Bu göç türünde kişi ya da kişiler daimi yerleşme arzusu ile eylemlerini gerçekleştirmektedirler (Akkayan 1979: 24).

Görüldüğü üzere iç göç olgusu emeğin ülke içi hareketidir. İç göçler kır-kır, kır-kent, kent-kent ve kent-kır yönünde ortaya çıkarlar (Çelik 2006: 149).

İç göçler ülkemizde daha çok 1950 sonrası hızlanmıştır. 1980 sonrasında ise daha da hızlanarak hem göç edilen merkezlerde, hem de terk edilen yerlerde sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi vb. açılardan değişimlere ve sorunlara sebep olmuştur (Karabulut ve Polat 2007: 2).

3.1.2. Dış Göç

Dış göç, uzun süre kalmak ve çalışmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını her iki yönden aşarak yapılan nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Gönüllü 1996: 95).

Konuya öncelikle yaşadığımız coğrafya açısından bakacak olursak, dış göç kavramı ile ülkemizin tanışması en tanımlı olarak 1960'lara dayanmaktadır. Bu yıllarda göçler balkan ülkelerinden ülkemize, ülkemizden de Batı Avrupa'ya, özellikle de Almanya'ya gerçekleşmiştir. Almanya ile yapılan işçi göçü protokollerinden sonra protokoller sırasıyla Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsveç ve Avustralya ile de imzalanmış ve ülkemizden bu ülkelere yoğun işçi göçü yaşanmıştır (Üner 1984: 24).

Bu bahsedilen Türk işçi göçünde, göç alan ülkelerin çekiciliğinin yüksekliğinin önemli olduğu belirtilmelidir. Ülke olarak o dönemde yaşanan göçten bazı yararlar ya da katkılar beklenmekteydi. Bu dönemde bilim adamları ve devlet organları dış göçün bazı getirileri konusunda birleşmekte idiler. O dönemde Avrupa'ya işçi göçü ile bu göçün getireceği düşünülen yararlar şu şekilde sıralanmaktaydı (Gönüllü 1996: 95):

- a. Dış göç, işsizlik sorununa geçici bir çözüm olduğu gibi ülkenin gelişmesi için kalıcı bir çözüm de getirebilir.
- b. İşgücü göçü, ülkenin dış ödemelerdeki dengesizliğine bir çözüm olarak görülmekte idi.
- c. İşgücü göçü, ülkenin kalkınmasında gerekli olan teknik bilgi ve görgünün, batı çalışma disiplininin göçmen işçiler eliyle ülkeye taşınmasına neden olacaktır (İşgücünün beşeri sermaye olma niteliğini arttırması).
- d. Dış göç batı teknolojik ve toplumsal değerlerinin ülkeye aktarılması yoluyla ülkenin modernleşmesine ve toplumsal değişmeye yardımcı olacaktır.

- e. Dış göç, Batı'dan dönen nitelikli insan gücü ve getirilen yüksek tutarda para nedeniyle ülkede sanayi yatırımlarının artmasına yol açacaktır.

Görüldüğü üzere bu dönemde Türkiye'nin ekonomik ve sosyal alanda yaşadığı sorunlar göç olgusundan beklentiler olarak ifade edilmiştir. Ancak o günlerde işçi göçünün çözebileceği sıkıntılar olarak sınıflandırılan konuların günümüzde yine çok şiddetli olarak yaşandığı da bir gerçektir (Sağırılı 2006: 17).

Konuya bir de göçmenler açısından bakacak olursak; göçmenlerin ilk kuşağı göçü geçici bir yaşam biçimi olarak algılamışlardır. Buna karşın ikinci, üçüncü kuşakların istikbal tasvirlerinin daha farklı özelliklerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu özelliklerin belli başlıları şunlardır (Abadan-Unat 2006: 5-6):

- Göç edilen ülkede yeni bilgi ve deneyimler kazanmak ve daha sonraları sadece tatillerde anayurda yerleşmek,
- Göç edilen ülkeye kök salmaksızın küçük bir işyeri açmak ve bağımsız bir geçim sağlamak,
- Yabancı bir dil öğrenmeden yerel ekonominin bir oyuğunda bir geçim kapısı bulmak,
- Öğrenim veya uzmanlaşma yolu ile mesleki bir formasyon edinmek ve böylece toplumsal olarak bir üst katmana ulaşmak,
- Göç edilen ülkenin vatandaşlığını benimseyerek, çoğunluğu temsil eden toplumla bütünleşmek ve bu toplumun bireylerine tanınan tüm hakları kullanabilmek.

Bütün bu seçeneklerin her biri beraberinde farklı bir kimliğin benimsenmesini getirecektir. Bunun yanında dış göçlerin yukarıda sıralanan ve olası faydalar olarak belirtilen sonuçlarının yanında uzun dönemde düşünülmesi ve hesaplanması gereken etkileri de vardır. Bunları maddeler halinde sıralayacak olursak (Sağırılı 2006: 17):

a. İşgücünün yetiştiği topluma maliyeti: Vasıflı olsun ya da olmasın bir işgücünün yetişkin hale gelebilmesi için, toplumun ona yaptığı bir yatırım vardır. Dışa göç yollayan ülkenin ekonomik yönden en önemli kaybı; tüketicilikten çıkıp üretici olacağı bir zamanda,

yetişmiş işgücünü başka ekonomilerin hizmetine vermek ve onların sağlayacağı katma değeri, kendi toplumundan mahrum bırakmaktadır.

b. Göç edilen ülkede verilen vergi ve sigortalar: Göç edilen ülkede işçi ücretlerinden alınan vergiler yanında sigorta primleri de uzun dönemde geri ödeneceği için, göç alan ülkenin sosyal fonlarına finansman kaynağı ve kolaylığı sağlamaktadır.

c. Havaleler ve ticaret bilançosunun gelişimi: Gönderilen döviz havaleleri göç veren ülkenin ödemeler dengesinde kısa dönemde bir ferahlama yaratmaktadır. Fakat bu paranın göç alan ülkenin mallarının ithali için kullanılması ve çoğunun bireysel tüketimlere gitmesi, uzun dönemde ödemeler dengesinde bir kapanma sağlamamakta; hatta ödemeler dengesi açığı büyümektedir.

d. Yaratılan katma değer: Göç alan ülkelerin bu işgücünden elde ettiği katma değer, göç veren ülkelerin gelişmesi yanında yine de fazladır. Kazanılan dövizler göç veren ülkelerde; lokanta, atölye, bakkaliye gibi küçük işletmelere kanalize edilmekte, ekonominin köklü yatırımlarına gitmemektedir. Göç alan ülkenin yaşam standartlarının altında yaşama pahasına sağlanan birikim göç veren ülkede tüketim harcamalarına gitmektedir.

e. Enflasyonist etki: Dövizlerin ekonomide yatırımlara kanalize edilememesi, tüketime harcanması yanında, üretici gücün gitmesinden dolayı üretim–tüketim dengesi bozulması dolayısıyla da enflasyonist bir etki söz konusudur.

f. Vasıflı eleman kaybı: İşgücü yetiştirmenin maliyeti yüzünden göç alan ülkeler, göç politikasının tüm araçlarını kontrol edebildikleri için yetişmiş vasıflı eleman ihtiyaçlarını diğer ülkelerden temin edebilmektedirler. Yetiştirdiği elemanları kaybeden ülkeler, göç alan ülkelerin cazibesi nedeniyle yeni yetiştirdiklerini de kaybetmektedirler. Yapılan teşvikle dışarıya giden elemanların daha iyi yetişmiş olarak geri dönme beklentileri de gerçekteşmemektedir.

3.2. İrade Açısından Göçler

İnsanoğlu, hayatını toptan değiştirecek kararları verirken çok fazla değişkeni aynı anda düşünmek zorunda kalır ve bu da karar verme açısından büyük zorluklara neden olur. Özellikle de karar verilen konu göç konusu ise bu süreç her zaman olduğundan biraz daha

zorlu bir hale gelir. Birey açısından hem hâlihazırdaki yaşam yerini terk etmenin etkilerini hem de yeni yaşam yeri olacak yerden beklenen şeyleri nesnel bir bakış açısıyla tartmak hiç kolay değildir. Zira bireyin göç edilen yerlerdeki adet ve alışkanlıklarının yerine gidilen yerlere özgü yenilerinin konulması gerekecektir (Sağırlı 2006: 19)

Göçe karar verme ile bireyin ya da toplulukların göç etmek zorunda bırakılması ya da kendi istekleriyle bu kararı almaları konusundaki sınıflandırma açısından literatürde ortaya çıkan başlıklar; zorunlu göç ve gönüllü göçtür.

3.2.1. Zorunlu Göçler

Zorunlu göç daha çok doğal olmayan sebeplerden kaynaklanan (savaş ve terör gibi) göçlere denilmektedir (Karabulut ve Polat 2007: 3). Burada doğal olmayan ifadesi kullanılmaktadır. Çünkü genellikle göçlerin sebepleri olarak literatürde ekonomik, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel anlamdaki nedenler sayılmaktadır.

Bunun yanında literatürde günümüzde tamamen yasaklanmış olan köle ticareti de zorunlu göç kapsamında yer tutmaktaydı. Bu nitelikteki göçler hem zorunlu oluşlarıyla hem de uluslararası nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında ulusal düzeyde olan zorunlu göç uygulamaları siyasi ve ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Özellikle siyasi kaoslar, kişilerin veya grupların yaşadıkları yerleri değiştirmeleri şeklinde sonuçlanan göçlere neden olmuşlardır (Sağırlı 2006: 42).

İşgücü açısından tarih boyunca gönüllü olanlarının yanında zorunluluktan kaynaklanan göçlere de rastlanılmıştır. Ancak zorunlu göçler 19. Yüzyılın sonlarından başlamak üzere 20. Yüzyılın ortalarına doğru hızla gerileyerek uygar dünyadan tamamen silinmişlerdir (Talas 1983: 146-147).

3.2.2. Gönüllü Göçler

Gönüllü göç, insanların kendi istekleri ve beklentileri yönünde bir kentten diğerine ya da bölgeye olan hareketliliğe denir (Aslan 2009, 1). Gönüllü göçler daha çok yenilik yapma isteği, macera arama ya da geleceğini garanti altına alma isteği gibi kişisel isteklerin sonucunda meydana gelirler. Bu göç türünde temel özellik gönüllü olarak gerçekleştirilmesidir. Bu göç türünde sebepler, diğer göç türlerinde de olduğu gibi ekonomik, sosyal ya da kültürel olabilmektedir. Gönüllü göçte birey göç kararını kendi

verir. Göç edilecek yerin belirlenmesi genellikle bireyin kendi kararıyla ya da bireyin kendisiyle özdeş ya da benzer grupların tercih ettiği merkezlere doğru olması şeklinde olur. Gönüllü göçlerin tarihsel açıdan en önemlileri Avrupa'dan Yeni Dünya'ya gerçekleştirilen göçler, Güney'den Kuzey Amerika'ya göçler ve Akdeniz ülkelerinden gelişmiş Avrupa ülkelerine doğru olan göçlerdir (Sağırılı 2006: 20).

3.3. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre Göçler

Göç olgusu, göç edenlerin niteliklerine göre incelendiğinde ikili bir sınıflandırma karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, vasıflı veya vasıfsız olmak üzere İşgücü Göçü ve ülkelerin kalkınmasında çok önemli bir yer tutan yüksek nitelikli elemanların göç etmesi anlamına gelen Beyin Göçü'dür.

3.3.1. İşgücü Göçü

İşgücü göçü, ister dış göç, ister iç göç olsun, göç hareketleri içinde en yoğun yaşanan göç çeşididir. İşgücü göçünün akım yönünü, bu göç türünün niteliği belirlemektedir. Nitelikli iş bulmak ve daha iyi çalışma şartlarına kavuşmak için yapılan göçler işgücü hareketini oluşturur. Ayrıca nedeni bu olmasa da iki ülke arasında ekonomik olarak faal nüfusa dâhil olanların yer değiştirmelerinin de işgücü hareketi içinde değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Sağırılı 2006: 21).

Bilindiği üzere, işgücü, toprak, sermaye ve teknoloji ile birlikte üretim faktörleri içinde yer almaktadır. Sermaye ve teknolojiye olduğu gibi işgücünde de hareketlilik söz konusudur. Buna karşın işgücü hareketliliği diğer üretim faktörlerine göre daha önemli ancak daha sınırlı bir hareketliliğe sahiptir. Alman sosyolog Ulrich Beck işgücü hareketliliğinin, ülkelerin işgücü piyasalarındaki dengesizlik yüzünden ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Böylece bir ülkede var olan fazla işgücü, diğer ülkenin işgücü piyasasındaki kıtlığı karşılamaktadır. Amerikalı Robert M. Dunn Jr. Ve John H. Mutti'nin "International Economics" adlı kitabında "işgücü hareketliliği yasal olarak, düşük ücret verilen ülkeden daha yüksek ücret verilen ülkeye doğru bir göç" şeklinde ifade edilmiştir (Erdenat 2006: 10). Halil Seyidoğlu da (Seyidoğlu 2003: 805) "Uluslararası İktisat" adlı kitabında işgücü hareketliliğini "aktif nüfusu oluşturan insanların göç etmesidir" şeklinde açıklamıştır.

İşgücü hareketliliğinin oluşmasında g akımının çok önemli ve büyük bir rolü bulunmaktadı. Diğer bir deyişle, uluslararası ve bölgelerarası g sonucu olarak işgücü hareketliliği yaşanmaktadır (Erdenat 2006: 10).

Gler belirtildiği üzere çeşitli sebeplerin bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Nüfusun artması, ekonomik eşitsizlikler ve siyasal belirsizliklerin yanı sıra bu emeği kullanacak olan işletmelerin bulunduğu ülkenin, işçiyi gönderen ülkenin ve ayrıca işçinin kendisinin çıkarları g olgusu üzerinde etkilidir (Aldoğan 1978: 144).

3.3.2. Beyin Gc

Göç edenlerin niteliklerine göre g kapsamına giren işgücü gcnn açıklanmasından sonra aynı sınıflandırmada ikinci öğeyi oluşturan Beyin Gc ikinci bölümde incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BEYİN GÖÇÜ

Beyin göçü; yüksek seviyede eğitim görmüş insan gücünün ülkeler arasındaki hareketidir. Diğer bir deyişle beyin göçü bir ülkede bilim ve teknoloji sahasında yetişmiş insan kaynaklarının göç yolu ile kaybıdır.

Bu bölümde beyin göçü kavramı, beyin göçünün önemi, beyin göçünün tarihçesi ve beyin göçü ile beyin göçünün değerlendirilmesine yönelik modeller, beyin göçünün etkileri ve beyin göçünü önlemeye yönelik politikalar açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Beyin Göçü Kavramı ve Beyin Göçünün Önemi

Ülkeler arası yüksek vasıflı bilim adamlarının ve meslek sahibi kişilerin göçü insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, literatürde fazlaca yer almamaktadır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler “Beyin Göçü” olayını gündeme getirmiştir. Savaştan sonra ülkeler arası kültürel ve teknik açıdan ilişkiler artmış, iletişim ve yayın imkânları genişlemiş ve ülkelerin dikkatleri kalkınma hedeflerine yönelmiştir. 1960’lı yıllara gelindiğinde ilk olarak İngiltere’de vasıflı bilim adamı göçünün ulaştığı boyutlar dikkati çekmiş ve bu harekete akademisyenler “The Brain Drain” adını vermişlerdir. “Beyin göçü” kavramı batılı kaynaklarda “The Brain Migration” ve “Migration of Talent” gibi deyimlerle de ele alınmıştır (Kurtulmuş 1992: 205-206).

Beyin göçü, ileri düzeydeki meslek ve bilim adamları ile uzmanların, gelişmiş bir ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılması olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Tanımı biraz daha genişletirsek, yüksek tahsilli, mesleğinde uzmanlaşmış, üstün zeka ve kapasiteye sahip, kabiliyetli elemanların çeşitli sebeplerle yurtdışına çıkıp orada yerleşmesi “beyin göçü” olarak ifade edilebilir (Kurtulmuş 1992: 206).

Literatürde, “ileri düzeydeki meslek ve bilim adamları” olarak bahsedilen kişiler “Beyin Takımı” olarak da adlandırılmaktadır. Beyin takımı, üniversite derecesine veya bir alanda geniş bir bilgiye sahip olan yüksek nitelikli kişileri ifade etmekte ve

akademisyenden nitelikli teknisyene, yöneticiden iş adamına kadar geniş bir kitleyi içermektedir (Cansız 2009: 2).

Beyin göçü kavramının genel tanımını yaptıktan sonra kavramı daha iyi ifade edebilmek beyin göçü kavramı ile ilgili türetilmiş diğer kavramlardan da bahsetmek yerinde olacaktır. Bu kavramlar, beyin bolluğu, beyin ihracı, beyin değişimi, beyin kurutma, sanal beyin göçü, gizli beyin göçü ve kalıcı beyin göçü kavramlarıdır. Sırasıyla bu kavramları açıklayalım.

Beyin Bolluğu (Beyin Taşması): Bir ülkedeki nitelikli uzman işgücünün üretkenliğinden yeterince yararlanılamaması ve söz konusu nitelikli işgücünün başka ülkelere istihdam edilip emilmesi (Şimşek 2006: 83).

Bu tür bir beyin göçünü ülkenin mevcut işsizlik problemine ilaveten plansız ve karşılaştırmalı olarak maliyeti düşük alanlara yönelik eğitim politikası da teşvik etmektedir. Beyin bolluğuna yüksek oranda vasıflı eleman yetiştirme, düşük istihdam, vasıflı elemanları uzmanlık alanlarında istihdam edilebilme oranının düşüklüğü, yetişen elemanlarda tecrübe ve rekabet eksikliği yol açmaktadır. Beyin gücü fazlası hem soyut hem de duygusal açıdan değerlendirilebilir. Beyin üretimi fazlalığı olmasına rağmen, bazen yetişen beynin iş için çok iyi, bazen de işin yetişen beyin için çok iyi olması beyinden yararlanmayı artırmaktadır. Bu tür bir beyin gücü fazlalığının oluşumuna katkı yapan en büyük faktörlerden biri de ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu alanlarda eleman yetiştirmeyip, daha az ihtiyaç duyduğu (kullanabileceği alanlarda) alanlarda eleman yetiştirmesidir (www.bydigi.net).

Beyin bolluğuna Erhan Tercan'ın Türkiye'de Maden Mühendisliği alanına dair 2004 yılına ait verilerle bir örnek vermek anlamlı olacaktır. Türkiye'nin yılda binden fazla maden mühendisi yetiştirmektedir. Türkiye'de bugün öğretim veren 16 Maden Mühendisliği Bölümü vardır. 2004 yılı ÖSYM verilerine göre bu bölümler toplam 1030 öğrenci kontenjanına sahiptir (Tercan 2010: 41) . Bu sayılar ve tek bir alana dair veriler bile ülkemizde plansızlıktan kaynaklanan nedenlerle ihtiyacın ne kadar üstünde uzman yetiştirme kapasitemiz olduğunu çok iyi özetlemektedir.

Dünyanın madencilikte çok gelişmiş bir ülkesi olan Kanada'nın GSYİH'sinin büyük bir kısmı madencilikten sağlanmasına karşın her yıl 120 yeni maden mühendisine ihtiyacı

vardır. Bunun 90'ını kendi üniversitelerinden karşılarken, geri kalan 30 kişiyi Kanada dışından beyin göçmeni olarak almaktadır (McGill Alumni News 2005).

Ülkemizde madencilik GSYİH içindeki payı %1'lerin altında iken yılda binden fazla maden mühendisi yetiştirilmesi bu alanda bir beyin bolluğuna-taşmasına sebep olmaktadır (www.tisk.org.tr).

Beyin İhracı: Beynin başka bir ülkeye ihraç edilmesi ile oluşan beyin göçü şeklindedir. Beyin ihraç eden ülke bunun karşılığını sürekli bir biçimde alırsa gönderen ülke için ihracat kabul edilir. Beyin ihraç eden ülke, bu işlem karşılığında uzun vadeli kesintisiz ücret alırken, ödemeler vergi oluşumuna göre yıllara yayılabilir. Beyin gücünün Pazar bedeli sadece özel maliyeti içerir, fakat sosyal maliyeti çoğunlukla yansıtmaz. İhraç kazancı ihraç eden ülkenin fırsat maliyetini karşılayabilirse beyin ihracına olumlu yaklaşmak mümkün olabilir (Babataş 2007: 265)

Beyin Değişimi: Beyin değişimi tecrübe, eğitim ve bilgi edinme açısından ülkeler arasında karşılıklı fayda elde etmek amacıyla öğrenci, araştırmacı ve bilim adamı değişimini kapsamaktadır. Uluslar arası beyin değişimi, işbirliği, fikir yayma ve özel bilgilerin toplum yararına dönüştürülmesinde kullanılır. Bu da küresel refaha imkan sağlayabilir (Babataş 2007: 265)

Beyin Kurutma: Beyin küsmesi olarak nitelendirilen beyin kurutma, az gelişmiş ülkelerde yoğun bir şekilde yaşanan bir olgudur. Nitelikli işgücünün üretkenliğinden yararlanmadan, başka alanlarda istihdam edilmesidir. İşgücü sahip olduğu bilgi donanımını zamanla kaybedebilir (Şimşek 2006: 83).

Sanal Beyin Göçü: Az gelişmiş/gelişmekte olan bir ülkede nitelikli bir kimsenin bedeninin coğrafi olarak yer değiştirmeyip kök (doğduğu) ülkede kalarak beyin gücünü yabancı gelişmiş bir ülke için kullanmasına bedensiz sanal beyin göçü denilmektedir. Gelişmiş ülkeler özellikle internet ve bilgisayar kullanarak değerli beyinleri kendi ülkeleri için belli projeler için kiralayıp çalıştırmaktadırlar. Sanal beyin göçü ile gelişmiş ülkeler minimum yatırımla maksimum verim/kar elde etmektedirler. Proje bazında yapılan anlaşma sonunda iş sona erdiğinden gelişmiş ülkenin iş yapanların sosyal güvenliğine yatırım yapması da gerekmemektedir.

Gizli Beyin Göçü: Nitelikli beyinlerin ve bilim insanlarının kendi kök ülkelerinde yabancı firmalar için çalışmasına denir. Dünyada gizli beyin göçünün, bilinen beyin göçüne göre 2,5 kat fazla olduğu tahmin edilmektedir (www.tisk.org.tr).

Dünya’da pek çok gelişmiş ülke, gereksinim duyduğu yüksek beceri sahibi işgücünü -beyin takımını- sağlamak için eğitim ve işgücünün mobilitesini arttırmaya yönelik politikaların yanı sıra göç politikalarını da kullanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından ise bilim ve teknoloji konularında gerekli altyapının olmadığı ve çalışma olanaklarının sınırlı olduğu ülkelerde yetişmiş sınırlı sayıda yüksek beceriye sahip insan, beyin göçü yoluyla yurtdışına çıkmaktadır. Bu insanları beşeri sermaye olarak nitelendirebiliriz (Kelleci 2003: 46).

Yüksek nitelikteki bu kimseler, kalkınma sürecinde rol oynayan çeşitli özelliklere sahiptirler. Bu nitelikteki kimselerin özelliklerini şu noktalarda özetlemek mümkündür (Tezcan 1985: 250):

- Kalkınma dünyasına entelektüel bir köprü teşkil ederler. Yani herhangi bir yerdeki kalkınma ile ilgili düşünce ve teknolojileri değerlendirir ve kabul ederler.
- Prodüktif süreçleri, kaynakları ve çağdaş toplumun karmaşık yapılarını geliştirir, korur ve yönetirler.
- Entelektüel seçkinler olarak bir ulusun, modern bir devlet olabilmesi için gerekli yapısal ve kurumsal değişimleri meydana getirirler.

Beşeri sermayenin göstergeleri Tablo 2.1'deki gibi gösterilebilir.

Tablo 2.1: Beşeri Sermayenin Göstergeleri,

- 25-64 yaş grubu bireylerin eğitim düzeyi
- 25-64 yaş grubundaki bireylerin eğitim aldıkları ortalama süreler
- Yetişkinlerin yaş grupları itibariyle eğitim düzeyleri
- Cinsiyetlere göre eğitim düzeyleri
- Yetişkinlerin sahip oldukları okur-yazarlık türü
- Çeşitli sektörlerde çalışan işgücünün okur-yazarlık durumu
- Eğitim düzeyleri itibariyle okur-yazarlık puanları
- Ar-ge faaliyetlerinde istihdam edilen işgücü oranı
- GSYİH'dan eğitime ayrılan pay
- Öğrenci başına eğitim harcaması
- İşletmelerin eğitim harcaması
- Eğitim seviyesi itibariyle öğrenci başına ortalama harcamalar
- Kamu sektörü işgücü piyasasındaki problemleri çözmek için yapılan harcamalar
- Girişimler tarafından yapılan eğitim harcamaları
- Aileler tarafından sahip olunan bilgisayar sayısı
- İşle ilgili eğitim faaliyetlerine işgücünün katılım oranı
- Farklı grupların işle ilgili ve iş dışındaki eğitim faaliyetlerine katılım oranı
- İşle ilgili eğitim faaliyetlerinin ortalama süresi
- Öğrenme için harcanan zaman
- Okul kayıt oranları

Kaynak: Hayriye Atik, Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006, s.13.

Yukarıdaki tabloda bir ülkenin beşeri sermaye yapısının ortaya konulmasını sağlayan bazı maddeler sıralanmıştır. Bu madde başlıklarının bazılarının önem atfedilerek yüksek değerlerle ifade edilmesi, o ülkede beyin göçü olgusunun seyrini direkt olarak etkileyen bir durum olarak ortaya çıkaracaktır. Tabloda bahsedilen kalemlerin yüksek değerlere sahip olması ülkenin beyin göçü rakamları ile negatif yönlü bir korelasyon olarak karşımıza çıkabilir. Tam tersi olarak düşük değerler ise beyin göçü olgusunun yine negatif yönlü ancak yüksek yoğunluğa sahip bir durum olarak ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Dolayısıyla beşeri sermaye üzerinde bir ülkenin gelişmişliğini ifade eden bu maddeler beyin göçüne sebep oluşturabilecek öneme sahiptirler (Atik 2006: 14).

Çalışanlarda yukarı doğru sosyal hareketliliğin görüldüğü çağımızda insan gücü kaynaklarının gerek sayı, gerek nitelik olarak gelişmişliği sosyal gelişmenin de bir göstergesi haline gelmiştir. Özellikle, gelişmiş ülkelerde ortalama teknik bilgi seviyesinin artışı ve insan gücü kaynaklarının gelişmişliğine tanık olunmuştur (Erkal 1995: 304).

Beyin göçü, göç veren ve göç çeken ülkeler açısından incelendiğinde, bütün üçüncü dünya ülkelerinden, az gelişmiş ve hatta gelişmiş ülkelerden, daha fazla gelişmiş ülkelere

doğru (örneğin; İngiltere ve Kanada'dan ABD'ye) doğru olabilmektedir. Fakat hareketin yönü genellikle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere oradan da çok gelişmiş ülkelere doğru bir zincir biçimindedir. Çünkü gelişmiş ülkeler sanayileşmiş olduklarından sanayileşme, bilginlere, teknisyenlere ve uzmanlara geometrik olarak artan bir ihtiyaç duyar (Tezcan 1985: 251).

Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olan akım "beyin göçü" olarak ele alınırken, gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki bilim adamı göçü "Beşeri Kapitalin Uluslararası Dolaşımı" şeklinde değerlendirilmektedir (Kurtulmuş 1992: 206).

2. Beyin Göçünün Tarihi

Beyin göçü olgusuna karşı duyulan ilgi yeni olmakla birlikte bu konudaki çalışmalar ve "Beyin Göçü" kavramı, yani ülkeler arası yetişmiş, nitelikli, yüksek seviyede bilim adamı göçü aslında insanlık tarihi kadar eskidir (Sağırlı 2006: 35).

Yüzyıllar boyunca, özellikle savaş ve işgal dönemlerinde, köklü medeniyet ve rejim değişikliklerinde bazı bilim adamları, düşünce özgürlüklerini korumak, daha iyi çalışma şartlarına kavuşmak, kendi alanlarındaki önemli kişi ve kabiliyetlerle bir arada bulunmak gibi sebeplerle doğup büyüdükleri, yetiştikleri ülkelere göç etmişler, başka bir ülkeye yerleşmişlerdir. Sadece savaş vb. olağan dışı dönemlerde değil, her dönemde dünyada ki düşünür ve bilim adamlarını kendisine çeken cazibe merkezleri var olmuştur. M.Ö. 600 ile M.Ö. 300 yılları arasında göçler Atina'ya yönelmiş ve Atina, Yunan uygarlığının her köşesinden bilim adamları için, cazibe merkezi haline gelmiştir. Seyahat etmenin zorluk ve tehlikelerine rağmen Atina'ya öğrenci, eğitimci ve araştırmacılar gitmekteydi. Platon'un M.Ö. 388'de kurduğu Akademi ve M.Ö. 335'de Aristoteles'in kurduğu Lykeion (lise) bilinen ilköğretim ve araştırma kurumlarıdır (Kurtuluş 1999: 2).

M.Ö. 300'den itibaren İskenderiye Kütüphane ve Müzesi, Mısır'da Ptolemy ailesinin hükümlerliği ile başlayan sistemli çalışma, çaba sonunda, hemen tamamıyla başka ülkelere getirilen bilim adamlarının toplandığı büyük bir dünya bilim ve kültür merkezi haline gelmiştir. İskenderiye'ye, yöneticileri arasında Aristoteles'in öğrencisi olan Demetrios ve fizikçi Straton'un da bulunduğu, aynı zamanda müze, araştırma merkezi, okul özelliklerine de sahip Antik çağ'ın en ünlü, önemli kitaplığı kurulmuştur. Burada bilginler ve dil uzmanları, bir rahibin yönetiminde ve kral hesabına bir arada yaşar ve ders

verme zorunluluğu olmaksızın sadece araştırma yaparlardı. Böylece bu merkez, dünyanın her köşesinden gelen bilim adamları ve araştırmacıların akınına uğramıştır. 100 Yunan Uygarlığı zayıfladıktan sonra Roma İmparatorluğu, Yunan Sitelerinden beyin gücü çekerek Atina'nın yerini almıştır (Sağırılı 2006: 36).

M.S. 500'den itibaren dünyanın yeni bilim, sanat, düşünce ve araştırma merkezi İran'ın özellikle doğusu olmuş, dünyanın her yerinden ama özellikle Hristiyan dünyasından bilim adamları, fizikçi ve araştırmacıların yöneldiği Cundişapur'da Bizans'tan kaçan Nesturiler tarafından bir üniversite kurulmuştur (Lewis 2006: 198).

İslam tarihinde de dönemlerin üstün beyin gücünü kendisinde toplayan cazibe merkezleri olduğunu ve bilimsel çalışma ve bunların yayılmasında önemli fonksiyonlar icra ettiklerini görmekteyiz. Emeviler ve Abbasiler döneminde Şam ve Bağdat birer ilim merkezi haline gelmiştir. Abbasiler zamanında "Dar-ül Hükema" denilen akademilerde geniş araştırma imkânları sağlanmış ve Yahudi, Suriyeli, İranlı ve Hindu araştırmacıları cezp etmiştir. Felsefe, matematik, astronomi, coğrafya, kimya, fizik vb. gibi alanlarda mevcut eserler Grekçe kitapların gerek asılları ve gerekse Süryani versiyonlarından tercüme ettirilmiş, bu tercüme faaliyeti 9. yüzyılda ve özellikle Bağdat'ta kütüphanesi bulunan bir tercüme kurumunu doğurmuştur (Kurtuluş 1999: 3).

Abbasi hükümdarlığı politik kavgalar yüzünden zayıflamaya yüz tutunca ilim adamları Semerkant, Tebriz, Kahire gibi güçlü ilim merkezlerine göç etmeye başlamışlardır. Büyük Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri'nin dönemin en güçlü ilim merkezi ve Şam'ın da tekrar bir ilim beldesi şekline döndüğü bilinmektedir. Osmanlılarda Enderun, bugün bile batılı akademisyenlerin dikkatini çeken; hem batı ilimlerinin hem de İslami ilimlerin etkili bir şekilde öğretiminin yapıldığı merkezlerdir. Enderun'da geniş tercüme faaliyetlerine girişilmiş, eski Yunan klasikleri ile geçmiş İslam âlimlerinin eserleri, Osmanlıcaya kazandırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda İstanbul'da geniş bir üniversite kütüphanesi meydana gelmiştir (Sağırılı 2006: 37).

Endülüs Emevileri hanedanlığı döneminde Endülüs'e de çok sayıda kitap ve bilim adamı getirilmiş ve Tuleytule kenti pek çok Müslüman ve Yahudi bilginin toplandığı bir merkez haline gelmiştir. 1085 yılında Hristiyanların eline geçtikten sonra da, vaktiyle tercüman okullarıyla meşhur olan Tuleytule, bu hüviyetini muhafaza etmiş ve İspanyol ve yabancı bilim adamlarını barındırmıştır (Kurtuluş 1999: 3-4).

Ortaçağda Avrupa'da eğitim ve bilimsel amaçlı göçler meydana gelmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun itibar ve nüfuzunun çöküşü ve 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sonucunda Bizans'tan ayrılan bilim adamları, sanatçı ve edebiyatçılar Padura, Oxford, Prag, Heidelberg ve diğer birçok bilim merkezlerinin kurulmasında rol oynamışlardır. Diğer yandan İstanbul'un fethi karşısında Avrupa'ya göç eden gayri Müslim bilim adamları yerine İstanbul'a İslam âleminde; Mısır'dan, İran'dan bilim adamları gelmeye başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet'in ilim, felsefe, sanat ve edebiyata karşı duyduğu yakın ilgi neticesinde, o zamana kadar yalnız İslam dini ile ilgili bilgilerin öğretildiği medreseler haricinde, İstanbul'da ilk defa bütün bilgilerin öğretildiği bir medrese daha kurulmuştur. Enderun'a da Yunanca ve Latince bilen bilginler getirtmiştir. Osmanlılar döneminde, matbaanın kurulmasından sonra 18. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa ile geliştirilen ilişkilerin sonucu olarak birçok Batılı bilim adamı da Türkiye'ye gelmiştir (Kurtuluş 1999: 3-4).

14. Louis zamanının Fransa'sı da yoğun beyin göçüne sahne olmuştur. Protestanlara karşı alınan kararlar üzerine Protestan aydınlar yurt dışına gitmek zorunda kalmışlardır. 18. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'nın en önemli ülkelerinden özellikle Yeni Kıta'ya yani Amerika kıtasına doğru büyük göçler meydana gelmiştir. İngiltere'deki 1640 tarihli devrim ve gelişmeler, yeni kıta Amerika'daki devrim ve 1776 tarihinden sonraki sosyal değişim, gelişmeler, 1789 yılındaki Fransız Devrimi'nin, yazar, düşünür siyaset bilimci vb. kısaca entelektüel çevrenin göçü başta olmak üzere bu göç hareketlerine etkisi büyük olmuştur (Sağırılı 2006: 38).

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de sebepleri farklılaşmakla birlikte, beyin göçüne konu olan yüksek vasıflı insanların göçü çok büyük oranda ABD'ne doğru yoğunlaşmıştır. Ayrıca, ABD beyin göçü çerçevesinde Avrupa Üniversiteleri'nin mezunlarını çekmiştir. Bu mezunların sayıları çok olmamakla birlikte ABD'ye katkıları büyük olmuştur. Özellikle Almanya'dan gerçekleşen göç bu açıdan örnek teşkil etmektedir. Bu arada birçok Amerikalı bilim adamı da eğitimlerini Avrupa'da, özellikle Almanya'da almış ve Alman üniversite sistemi Amerikan yüksek öğretim sisteminin geliştirilmesinde model kabul edilmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönem, dünyada beyin göçü hareketlerinde önemli bir safhayı oluşturmaktadır. Özellikle Nazilerin iktidara gelmesinden

sonra Yahudi bilim adamlarının çoğu Almanya ve Avusturya'dan kaçıp İngiltere'ye ve ABD'ne göç etmişlerdir. İngiltere'ye yerleşenlerden bazıları şunlardır: Her biri çeşitli yıllarda Nobel ödülleri kazanmış olan Almanya'dan fizikçi Max Born, fizyolog Ernest Boris Chain, biyokimyacı Hans Adolf Krebs, Avusturya'dan kimyacı Max Ferdinand Perutz, fizikçi Erwin Schrödinger. Bu dönemde bilim adamları daha çok ABD'ne göç etmiştir. Bunlardan önemli bir kaçı; 1919 yılında ABD'ye gitmiş olan Rus asıllı mühendis Wladimir Kosma Zworykin, yine Rusya'dan 1952 Nobel Tıp Ödülü sahibi mikrobiyoloji bilgini Selman Abraham Waksman, atom bombası çalışmalarına katılmış Macar asıllı fizikçi Edward Teller, Hollanda asıllı Astronom Geiard Pieter Kuiper ve 1936 Nobel Kimya Ödülü'nü paylaşan Josephus Wilhelmus Debye, UNESCO'nun Kalingo Ödülü sahibi Rus fizikçi George Anthony Gamow, Fransız asıllı 1956 Nobel Ödülü'nü kazanmış Andre Cournand, Alman müzik bilim adamı Alfred Einstein, 1936 Nobel Tıp ve Fizyoloji Ödülü'nü paylaşan Alman biyokimyacı Otto Leovi, biyokimyacı Alman asıllı 1953 Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülü'nü paylaşan Fritz Albert Lipmann, Avusturyalı fizikçi, 1936 Nobel Fizik Ödülü'nü paylaşan Victor Franz Hess (Kurtuluş 1999: 7).

II. Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'daki baskı rejimlerinden kurtulmak için yüzlerce bilim adamı ABD başta olmak üzere çeşitli ülkelere göç etmiştir. Bunlar arasında çağımız bilim dünyasının iki dev çehresi, İtalya'dan ABD'ye göç eden Enrico Fermi ile Nazi Almanya'sından yine aynı ülkeye göç eden Albert Einstein de bulunmaktaydı. Aynı yıllarda özellikle Almanya'dan kaçarak Türkiye'ye gelen Fritz Neumark, Gerhard Kessler, Willhelm Roepke ve Alexander Rüstov gibi bilim adamları, üniversitemizdeki bilimsel çalışmalara büyük katkılarda bulunmuşlardır (Sağırılı 2006: 39).

Yine aynı dönemde Nürnberg Yüksek Ticaret Okulundaki profesörlük görevinden 1934 yılında emekli olmak zorunda bırakılan Alfred Isaac ülkemize gelmiş ve İstanbul Üniversitesi'nde görev alarak işletme eğitimi alanında mevcut Fransız ekolünün, Alman ekolu ile yer değiştirmesine neden olmuştur (Pazarcık, 2005: 53). Dolayısıyla konjonktüre bağlı olarak Türkiye Beyin Göçü olgusundan olumlu kazanımlar elde etmiştir. Ancak o dönemde İstanbul Üniversitesi'ni kuran Alman akademisyenler II. Dünya Savaşı sonrası tekrar ülkemizden ayrılmışlardır. Bu beyin göçü vakasında süreç bu şekilde yaşanmış olmasına rağmen Alman akademisyenlerin üniversite sistemimize yaptıkları olumlu katkılar günümüze kadar devam etmiştir (Pazarcık 2005: 53-54).

Beyin göçü esas olarak yukarıdaki örneklerden de anlaşılabilceği gibi II. Dünya savaşıdan sonraki dönemde hız kazanmıştır. Bu dönemin önemli bir özelliği ise eskiden göçmen kabul eden ülkelerin artık bu serbest kabul politikalarını terk etmeleridir. Göçmen kabul eden başlıca denizaşırı ülkeler, 1920'lerden itibaren iş gücü taleplerini durdurmaları anlamına gelen, içe-göçü engelleyici mahiyetteki düzenlemelere gitmeye başlamışlardır. Bunun en çarpıcı örneği, I. Dünya savaşı öncesinde dünyanın başlıca iktisadi göç alanlarından birisi olan ve bu nedenle nüfusu hızla artan, sosyal bakımdan sıkıntılar yaşayan ABD'dir. Bu nedenlerle Latinler ve Slavların göçünü önlemek gündeme gelmeye ve 1921'den sonrada bu konuda yasal düzenlemelere gidilmeye başlanmıştır. Bunların en fazla dikkat çekenini ise 26 Mayıs 1924 tarihli İçe-Göçü Sınırlama Kanunu olmuştur. Böylece ülkede açık kapı politikasına son verilmiştir. 1929 dünya ekonomik krizinin de etkisiyle ülkeye yönelik göçler durma noktasına gelmişti. II. Dünya savaşı bittiğinde özellikle ABD'nin Kalkınma Programı çerçevesinde uyguladığı Marshall Planı, askeri yardımlar ile iş gücü hareketinin yönü tersine dönmüş ve kıtaya aşırı göçler durmuştur. ABD, 1920 öncesine dönerek açık kapı politikasını sürdürmeye çalışmamış fakat bazı vasıflı iş gücü kategorilerinde bu yönlü serbesti devam ettirilmiştir. Bunun neticesinde mesleki ve teknik elemanların toplam göçmen işçiler içindeki oranı 1950'de % 16.2 ve 1960'da % 17.9'a kadar yükselmiştir. Yine bu dönemde yüksek vasıflı göçmenlerin dünyada en fazla toplandığı yerlerin başında ABD gelmekteydi. Sadece 1949-1951 yılları arasında, çoğunluğu az gelişmiş ülkelerden olmak üzere 43.000 bilim adamı ve mühendis ABD'ne göç etmiştir. Bu akım sadece ABD'ne yönelik olmamış gelişmiş ülkeler arasında da sürmüştür. Özellikle İngiltere; ABD ve Kanada'ya bir yandan bilim adamı, doktor, diş doktoru, mimar, mühendis gibi yetişmiş elemanlarını gönderirken, dışarıdan da bilim adamı ve araştırmacıları çekmiştir (Gökbayrak 2006: 99).

İngiltere'nin 1958-1963 tarihleri arasında, sırasıyla 19.000 ve 15.000 dolayında çıkış ve giriş yapan yüksek vasıflı elemanlar karşısında net kaybı 4.000 kişi olmuştur. Beyin göçü hareketleri bakımından II. Dünya Savaşı sonrası dönemde esas hızlanma 1960'lı yılların ortalarından itibaren olmuştur. 1965'de ABD ve Kanada'da meslek sahiplerinin toplam göçmenler içindeki % 22'lik oranı 1967'de % 30'a çıkmıştır. ABD bakımından bunun sebebi 1965'de yürürlüğe giren İçe-Göç Kanunu'dur. Bu Kanunla, o tarihten itibaren gelenlerin doğum yerleri ve milliyetlerinden ziyade vasıf seviyelerinin ön planda olduğu görülmektedir. Bunun en çarpıcı örneği 1962-1966 yıllarında ABD'ne göç eden

38.856 yüksek vasıflı göçmenlerdir. Bu göçmenlerin, 19.035'i mühendis, 10.706'sı doktor ve cerrah, 9.115'i ise bilim adamıdır ve bunların 22.905'i gelişmiş ülkelerden göç etmiştir.

II. Dünya Savaşı ertesinde Batı Avrupa ülkeleri hızlı bir ekonomik kalkınma sürecine girmiş, 1950–1960 arasında AET ülkelerinde GSMH reel olarak % 70 artmış, 1953-1960 arasında Avrupa'da bir çok ülkede sınai üretim artmış ve bu dönem “istikrar ve büyümenin altın çağı” olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu durum 1973 petrol krizinden itibaren değişmeye başlamış, faaliyet ve istihdam alanlarında daralma ve işsizlik oranlarında hızlı bir artış yaşanmıştır (Kurtuluş 1999: 10-14).

1973 petrol krizi döneminden itibaren temel göç alıcısı ülkeler özellikle niteliksiz işçiler için göç kapılarını olabildiğince kapatma yoluna gitmişlerdir (Gökbayrak 2006: 100).

1994 yılındaki çok şiddetli istihdam krizi de Avrupa'da işsizlik oranını yükseltmiştir. Tüm bunlardan dolayı Batı Avrupa göç kapısı neredeyse tamamen kapanmıştır. Ancak her zaman olduğu gibi yüksek vasıflı işgücü bunun istisnasını oluşturmuştur. İstatistikler, Batı Avrupa'da meslek sahibi ve yönetici seviyesindeki elemanların oranının 1978'de % 59 iken 1988'de % 67'ye çıktığını göstermektedir (Kurtuluş 1999: 10-14).

Ayrıca bu dönemde petrol üreticisi ülkelere doğru Batı Avrupa, Uzak Doğu ve komşu ülkelere de işgücü akımı olmuştur. Son yıllarda projeye bağlı bu yönlü göçler Sovyetler, ve eski Doğu Bloku ülkelerine ve Türk Cumhuriyetleri'ne yönelmiştir. Batı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı kalkınma hamlelerini sürdürürken, sanayileşmeyle birlikte işgücü-yoğun teknolojilerin yerine bilim-yoğun teknolojinin kullanılmasıyla, vasıflı işgücü ve özellikle de bilim adamlarının talebi kaçınılmaz olmuştur. Böylece, bu yeni göçler sırasında 'proleter kitle göçü' yerini 'elit göçü'ne bırakmıştır.

Beyin göçüne konu olan insan unsurunun göç unsuru içinde yer alması, çağımızda eğitimin sosyal hareketlilik üzerinde etkili olmasıyla ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyıl eğitim alanında büyük adımların atıldığı ve fertlerin eğitim yoluyla yükselebildikleri bir çağdır. Böylece, fertler sosyal statülerini gördükleri eğitime göre kazanır olmuşlar, doğuştan elde edilen statüler önemlerini yitirmişlerdir. Her ne kadar aileden ve sosyal miras yolu ile elde edilen özellikler statüye yardımcı olsa da eğitim yolu ile meslek kazanmak çağımızın temel özelliği olmuştur (Erkal 1995:303).

Beyin göçü olgusuna sosyal ve bireysel açıdan bakıldığında; bireysel bakımdan göç eden karlı bir faaliyette bulunmakta, sosyo-ekonomik, kültürel ve eğitim imkânlarını artırmaktadır. Sosyal açıdan ise göç veren ülkeler için, beyin göçü önemli bir kayıp, göç alan ülkeler için ise “sıfıra yakın eğitim maliyetli” sosyal geliri arttıran bir unsurdur. Batılı ülkeler ve Yeni Dünya, sömürgecilik döneminde, sömürge ülkelerin işgücü ve doğal kaynaklarıyla gelişmelerini tamamlarken, bugün de kalkınmasının itici gücü olan beyin gücünü diğer ülkelerden ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerden temin etmektedir.

Beyin göçü, bu özelliğiyle, uzun dönemli stratejik, siyasi amaç ve hedeflerin bir sonucudur. Çünkü fiziki sermayeden daha önemlisi, onu kullanacak ve geliştirecek beşeri sermayedir. Gelişmiş ülkeler için önemli olan bu sermayenin niteliğidir, rengi değildir. Bu nedenle zamanla gelişmiş ülkelerin göç ve göçmen politikaları değişikliğe uğramıştır. Amerika'nın göçmen politikası da zamanla tüm göçmenleri kabulden nitelikli elemanları kabule doğru kaymaktadır. 1965’de, İçe-Göç Kanunu’yla ABD, “ten rengi yerine vasıf” prensibini benimsemiştir. 1990 yılında ki İçe-Göç Kanunu’nda da yüksek vasıflı elemanlara önemli ayrıcalıklar tanınmış ve kabul edilecek göçmenleri kategorilere ayırmışlardır. Vasfi nedeniyle, ilk üç kategoriye giren elemanlardan çalışma izni zorunluluğu aranmamaktadır. Bunlar;

- a. Bilim, sanat, eğitim, yönetim veya atletizmde üstün kabiliyet göstermiş kişiler,
- b. Seçkin Akademisyenler,
- c. Çok uluslu şirket üst düzey yöneticileridir.

Buradan da anlaşıldığı gibi beyin göçü ve yüksek nitelikli işgücü gelişmiş ülkeler tarafından her zaman teşvik edilmektedir (Sağırılı 2006: 41-42).

Beyin göçü olgusu tarihsel süreç içinde her zaman var olmuş ancak 20. Yüzyılda ağırlık kazanmış ve 1950’lerden itibaren önemi ve etkisi giderek artmıştır. Bu göç hareketlerinin geçmişi insanlık tarihi kadar eskiye dayanmakla birlikte devamlılığı günümüze kadar sürmüştür.

3. İşgücü Göçü İle Beyin Göçü Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

İşgücü (Emek) göçü, kişinin karnını doyurmak amacıyla zorunlu biçimde coğrafi olarak yer değiştirmesi ile ilgilidir. Bu şekilde göç eden kişilerin tek sermayesi kol emeğidir. İşgücü göçünde genellikle coğrafi olarak yakın yerlere göç tercih edilir. Gidilen ülkede içe kapanık bir biçimde, kenar semtlerde yaşanır, asimile olunmamaya çalışılır. Kök (doğulan) ülkeye para gönderilir. Yatırımlar çoğunlukla kök ülkede yapılır. Gidilen ülkenin kültürü içselleştirilmeyip, sabit kimlik korunmaya çalışılır. Bu yüzden gidilen ülkede dışlanmaya maruz kalındığı gibi kök ülkede de ayrımcılığa maruz kalınır. Göç edilen ülkeden vatandaşlık, siyasal ve sivil hakları almada zorlanılır. Yeni nesiller iyi eğitim alabilirlerse “işgücü göçmeninden”, “beyin göçmeni” statüsüne geçebilirler. İşgücü göçmenleri göç eyleminin başlarında belli sosyal ve ekonomik hakları elde ettikleri zaman kök ülkelerine dönmek istemektedirler (Kaya 2003: 1).

Beyin göçü ise; daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak için istekli olarak nitelikli kişilerin ülke/yer değiştirmesidir. Bu kişilerin en önemli sermayesi kafa emeğidir ve eğitim düzeyleridir. Bu tür göçte ülkelerin gelişmişlik derecesi, sağladığı olanaklar, demokrasi anlayışları, göçmenlere karşı tutumları vs. önemli olmaktadır. Beyin göçüne maruz kalan kişilerin asimilasyonu ve melez (çifte kültür) kimliğine sahip olması daha kolaydır. Gidilen ülkeye uyum ve entegrasyonda zorluk çekmezler. Mesleklerinde belirli seviyelere ulaşabilseler de asla birinci sınıf vatandaş olamazlar, bazı konularda ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalabilirler. En fazla birinci sınıf ayrıcalıklı bir yabancı olabilirler. Yaşanılan ve çalışılan ülkeden kolaylıkla vatandaşlık siyasal ve sosyal haklar alabilirler. Beyin göçmenlerinin kök ülkelere çoğunlukla ekonomik bir katkısı olmamaktadır. Yatırımlar yaşanılan ülkede yapılır. Beyin göçmenlerinin kök ülkeye dönüşleri çok nadir gerçekleşmektedir (Kaya 2003: 1; www.tisk.org.tr).

4. Beyin Göçünün Nedenleri

İnsan gücü kaynaklarının gelişmesine nitelik ve nicelik artışına rağmen, ihtisaslaşmış aydına olan talep hızla yükselmiş ve buna paralel olarak da istihdam imkânları artmıştır. Vasıflı emeğin farklı kademelerde arzının artışına rağmen, gelişmiş ülkeler, bilgi ve kabiliyeti geliştirilmiş yüksek vasıflı emeğin gelişmekte olan ülkelere ithalinden de vazgeçememişlerdir. Gelişmiş ülkeler için fiziki kapitalden daha önemlisi beşeri kapital ve

onu geliştirmek olmuştur. Çünkü sanayileşme ve hatta ileri sanayi toplumu haline gelebilmek en azından fiziki kapital kadar, beşeri kapitale de önem vermek gerektiği ön plana çıkmıştır (Erkal 1995:304).

Çeşitli araştırmacılar beyin gücünün nedenlerini farklı Őekillerde tasnif etmişlerdir. Örneğin Dedijer (Tezcan 1985: 256) bu sebepleri dört ana noktada toplamaktadır.

- cret yetersizliği.
- Mesleki alışma imkânlarının yetersizliği.
- Genelde mesleki çalışma için yetersiz toplumsal ve psikolojik Şartlar, zelerde ilerleme imkânlarının sınırlılığı.
- Meslekte istihdam yetersizliği.

Turhan Oğuzkan ise 1968-69 yıllarında bilim adamlarının gücü ile ilgili ankete dayanan araştırmasında, Türkiye’de asli veya sürekli bir görev sahibi olmaksızın yabancı bir ülkede tam görevli olarak çalışan doktoralı bilim adamlarını ele alınmıştır. Oğuzkan bu araştırması sonucunda gücü nedenlerini itici ve çekici faktörler adı altında toplamıştır. Oğuzkan’a göre gücü kararı alınmasında, çekici etmenler arasında birinci sırada “mesleksel etmenler” gelmektedir. Bunu sırasıyla “sosyo-kültürel etmenler”, “ekonomik etmenler”, “siyasal etmenler” ve “kişisel-ailesel etmenler” takip etmektedir. İtici etmenler arasında birinci derecede “mesleksel etmenler” ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla “ekonomik etmenler”, “kişisel ailesel etmenler”, “sosyo-kültürel” ve “siyasal etmenler” takip etmektedir (Kurtulmuş 1992: 214).

Turhan Oğuzkan’ın araştırmasında, ekonomik etmenler; mesleksel gelirlerle ilgili, sosyo-kültürel etmenler; toplumsal kültürel yaşantının doyum sağlayıcılığı, çalışma yaşamında huzur veren insan ilişkileri, yabancı bir kültürü tanıma arzusu kategorileri içine almaktadır. Siyasal etmenler ise; siyasal baskılardan, siyasal huzursuzluklardan uzaklık kategorisinde toplanmıştır. Kişisel ailesel etmenler ise; yabancı eşle evlilik, çocuklara iyi bir öğrenim kazandırma imkânı olarak sınıflandırılmıştır (Tezcan 1985: 269).

Beyin gücü kavramının pek çok tanımlı ve tanımsız nedeni olabilir. Ancak bu nedenlere dair genel bir saptama yapmak yerinde olacaktır. Eğer bulunulan toplum kişi

veya kişilere gerekli ve/veya yeterli koşulları sağlayamıyorsa yüksek nitelikli beyin takımı kendilerini daha iyi ifade edebilecek yerlerde bulunmak istemektedirler. Özellikle ekonomik yetersizlikler ve işsizlik gibi nedenlerle iyi yetişmiş bireyler gelişmiş ülkelerden kolayca kabul görmektedirler (Cansız 2009: 21).

Beşeri kapitalin beyin göçü ile yer değiştirmesinin en önemli nedenlerinden biri dünya ekonomisinin ikili bir yapıya sahip olmasıdır. Bir yanda yüksek teknoloji endüstrileşmiş ülkeler, diğer yanda sermaye yetersizliği yaşayan tarımsal üretimin hâkim olduğu kalkınma girişimlerine başlamış gelişmekte olan ülkeler vardır. Dünya ekonomisinin bu ikili yapısında insanları göçe zorlayan nedenler iki kutuplu bir modelle analiz edilebilmektedir. Bu modelde göç alan ülkenin “çekici” ve göç veren ülkenin “itici” yönleri vardır (Babataş 2007: 265). Beyin göçünün itici ve çekici nedenlerini sırası ile Tablo 2.2 ve Tablo 2.3’te görebiliriz.

Tablo 2.2: Beyin Göçüne Neden Olan İtici Faktörler

İTİCİ FAKTÖRLER
1. EKONOMİK NEDENLER <ul style="list-style-type: none">
• Düşük ücret politikası
• Vergi oranlarının yükselmesi
• Ekonomik istikrarsızlık ve işgücünün gelecek endişesi
• Uygun olmayan çalışma koşulları
• Sosyal hakların zayıf olması
• Kent yaşam standardının gelişmiş ülkelerden düşük olması
• Gelişmiş ülkelere göre statü ve kariyer zorluğu
2. POLİTİK/SİYASAL NEDENLER <ul style="list-style-type: none">
• Etnik köken farklılığının bulunması
• Siyasi istikrarsızlığın var olması
• Siyasetin iş hayatına girmesi ve etkisi altına alması
• Bürokrasinin yoğun olarak yaşanması
3. BİLİM VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI <ul style="list-style-type: none">
• Ar-ge faaliyetine gereken önemin verilmemesi
• Bilim ve teknolojiye önem vermemek
• Fikir üretiminin ve icadın para etmemesi ya da desteklenmemesi
• Ar-ge teşviklerinin yetersiz olması
• Ar-ge'ye yapılan harcamaların ve yatırımların düşük olması
4. EĞİTİM SİSTEMİ <ul style="list-style-type: none">
• Eğitim sektörüne yapılan harcama ve yatırımların düşük olması
• Eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması
• Ülke ihtiyaçları doğrultusunda olmayan işgücü yetiştirme politikası
• Eğitim alan insanların kendi ülkelerinde çalışmaları yönünde motivasyon eksikliğinin bulunması
• Kalıcı eğitim politikası yokluğu
5. İŞSİZLİK <ul style="list-style-type: none">
• Yetenekli uzman işgücünün uygun iş bulamaması
• Uzman işgücünün alanı dışında mesleklerde çalışmak zorunda kalması
• En fazla işsizliğin üniversite mezunları arasında olması
6. YABANCI DİLDE EĞİTİM VE TEKNOLOJİDEKİ GELİŞMELER <ul style="list-style-type: none">
• Yabancı dilde eğitimin beyin göçü üzerinde hızlandırıcı bir etki yapması
• Yabancı dilde eğitim batıya insan kaynağı üretmeye yardımcı bir etken olması
• İletişim olanaklarının (bilgisayar, internet, fax, cep telefonu vb.) sağladığı kolaylıklar

Kaynak: Muammer Kaya, 2003; Mevlüdiye Şimşek, Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006, s.84

Tablo 2.3: Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Faktörler

ÇEKİCİ FAKTÖRLER
<ul style="list-style-type: none">
• Gelişmiş ülkelerde hayat standardının yüksek olması
• Ücret ve maaşların yüksek olması
• Araştırma olanaklarının gelişmiş ülkelerde daha iyi olması
• Çocukların daha kaliteli eğitim alacağı beklentisi
• Statü ve kariyerde daha geniş imkânların olması
• Yabancı ülkelerde eğitim almanın prestij sağlayacağı beklentisi
• Demokratik haklar ve özgürlükler
• Gelişmiş ülkelerde siyasi istikrarın daha iyi durumda olması
• Teknolojinin çok iyi durumda olması
• Tecrübe kazanmak için gerekli koşulların olması
• Ar-ge faaliyetlerinin kapsamlı olması
• Kalifiye eleman ihtiyacının yüksek olması
• İcat ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlaması
• Nüfus artış hızının düşük olması

Kaynak: Muammer Kaya, 2003; Mevlüdiye Şimşek, Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006, s.84

5. Beyin Göçünün Değerlendirilmesine Yönelik Modeller

Beyin göçü olgusunun ele alınıp ekonomik ve sosyal yönleriyle değerlendirilmesine yönelik olarak literatürde iki farklı görüş ya da model yer almaktadır. Bunlardan ilki, insaniyetçi model, diğeri ise milliyetçi modeldir.

5.1. İnsaniyetçi Model

İnsaniyetçi modele göre, bilim, uluslararası bir nitelik taşır. Dünyanın hangi ülkesinde yetişmiş olursa olsun, bir bilim adamı, her şeyden önce, bilimin ve dolayısıyla insanlığın hizmetinde olan bir kimsedir. Bilim adamının, en iyi çalışma şartları ve imkânları içerisinde kabiliyetini değerlendirerek insanlığa hizmet etmesi onun doğal hakkıdır. Yüksek nitelikli meslek adamı için de aynı durum söz konusudur.(Tezcan 1985: 247)

İnsaniyetçi modelde, yüksek vasıflı profesyonellerin göçü, dünya refahını çok üst seviyelere taşıyacak bir bakış açısı ile değerlendirilmektedir. Zira bu bakışa göre bilim uluslararası bir niteliktedir. Göçe konu olanlar, farklı ülkelerde doğdukları gerekçesiyle bilimin gelişmesine katkı vermekten alı konulmamalıdır. (Sağırılı 2006: 73).

İnsaniyetçi görüşte, kişinin seyahat ve çalışma özgürlüğünü benimsemiş bir rejimde bu kimselerin göçüne müdahale düşünülemez. Bu göçlere de, dünya refahının azami

düzeve ulaşması açısından bakmak gerekir. Bu göç arz ve talep mekanizmalarının işleyiş biçimine göre değerlendirilmelidir. Bu açıdan yüksek düzeyde uluslararası eleman göçü, kar motifi güden diğer üretim etmenleri gibi, “insan sermayesi” adı verilen belirli bir üretim etmeninin ülkelerarası piyasa şartlarına göre hareketidir. Bu modele göre, maddi sermaye gibi insan sermayesi de düşük verim bölgelerinden daha yüksek verim bölgelerine doğru akmak eğilimindedir. Bu kimselerden bütün dünya ve insanlık yararlanır (Tezcan 1985: 248).

İnsaniyetçi model ve savunucuları, bilim olgusunun uluslararası nitelik taşıdığını, bilim adamının evrensel ve tüm insanlığın malı olduğunu dolayısıyla, yüksek vasıflıların uluslararası göçünün, tüm insanlık için çok faydalı olacağını ileri sürmektedirler. Bu savunulan çok önemli ve genel faydanın yanında terk edilen ülke hesabına da ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda birçok olumlu yön ve faydalarının olduğu ileri sürülmektedir. Bu olumlu yaklaşım ve faydalar şu şekilde sıralanmaktadır (Kurtuluş 1999: 42; Sağırılı 2006: 76-77):

1. Göç eden bilim adamı ve yüksek vasıflıların, kendi ülkeleri tarafından masraf ve riske girilmeksizin, göç ettiği ülkedeki üstün çalışma şartları ve imkânları içinde, yapacağı çalışmaların sonuçları, yayın yolu ile bütün dünyanın ve bu arada kendi ülkesinin de faydasına açık olacaktır.

2. Gerek gelişen teknoloji gerekse, kolay ve ucuz ulaşım sayesinde her ülke, birçok alanda seçkin bilim adamlarını elde tutmanın masraflarını karşılamaksızın, kendi halkının arasından çıkmış bilim adamının üretim, hizmetinden belirli amaç ve süreler içinde ücretle faydalanabilir.

3. Göç eden yüksek vasıflının gittiği ülkede kazandığı başarı, kendi ülkesine itibar kazandırmaktadır.

4. Göç eden vasıflı, gittiği ülkede kendi ülkesinin problem ve ihtiyaçlarını, bağımsız ve objektif bakış açısıyla daha iyi değerlendirebilir.

5. Gidilen ülkede, terk edilen ülke kurum ve politikalarının eleştirilmesi ve konuya karşı kamuoyunun ilgisinin çekilmesiyle ile bunların gözden geçirilip, düzeltilmesini sağlayabilir.

6. Vasıf seviyesi yüksek insan gücünün, kendi ülkesinde kalmasıyla yol açacağı negatif dışsallıkların da göz ardı edilmemesi gerekir. Nitekim birçok ülkede demoralize olmuş akademik işsizler bulunmaktadır. Bunlar sosyal huzursuzluklar için bir kaynak teşkil etmektedir. İşte bu tür işsizliğin, dışa göç yoluyla azaltılması toplumun yararınaadır

7. Göç edenlerin, tasarruf ettikleri kişisel kazançlarının bir kısmını, terk ettikleri ülkede kalan yakınlarına gönderdikleri para havaleleri geliştirmekte olan ülkelerin elde ettikleri başlıca kazançtır.

8. Ülkelerine geri dönenen vasıflılar, yurt dışında edindikleri bilgi, beceri ve tecrübe birikimlerini ve teknolojiyi ülkelerine transfer edip, oradaki verimliliği ve ekonomik gelişmeyi artırabilirler.

9. Gidenler, gittikleri ülkelerde kendi ülkelerini tanıtmaları, sempati duymalarını ve olumlu ilişkilerin doğup gelişmesini sağlayabilirler. Ayrıca, göçle giden yüksek vasıflıların oluşturdukları networklar ile bilgi ve vasıf transferi sağlanması ve terk edilen ülkedekilerin diasporalarından yararlanmaları beyin göçünün terk edilen ülkeler için faydalı olacağı belirtilmektedir.

5.2. Milliyetçi Model

Milliyetçi modele göre ülkelerarası yüksek düzeyde eleman göçü gelişmiş ülkelerden yana işlemekte ve geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma imkânlarını daraltmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde darlığı çekilen stratejik insan sermayesi, bu ülkelerde üretimi arttırmanın ve geliri yükseltmenin en önemli ögesidir. Bu model, bölgeler arasında gelirin daha adil dağılımını esas alan bir görüşten hareket etmektedir (Tezcan 1985: 248).

Milliyetçi görüşe göre, kendi menfaatlerini gözeterek yurt dışına giden eğitim görmüş yüksek vasıflı elemanları tarafından terk edilen ülkeler, kaybettikleri beşeri sermaye yatırımı nedeniyle fakirleşir. Böylece giderek fakirleşen ülkeler daha fazla ekonomik yardıma muhtaç ve bağımlı hale gelirken, gelişmiş ülkeler yüksek vasıflı insan gücünü ithal ederek gelişme, kalkınma imkânına kavuşmaktadır (Kurtuluş 1999: 42).

Bu model, kalkınma felsefesi ve refah anlayışı bakımından da insanîyetçi model anlayışından ayrılmaktadır. Bu anlayış kişinin seyahat ve çalışma hürriyetine saygılı olmakla birlikte beyin göçü gerçekleştiren yüksek vasıflı kişilerin sahip olduğu haklar

konusunda farklı düşünceleri öne sürmektedir. Kontrolde uzak bir biçimde gerçekleştirilen beyin göçü, zaten refah içinde bulunan gelişmiş ülkelerin lehine işlerken, gelişmekte olan birçok ülkenin gelişme imkânlarını daraltmaktadır. Bu modele göre yüksek vasıflıların ülkeler arası göçü ile ilgili temel problem, sınırlı olan yüksek vasıflı kaynaklarının serbest akımı ile dünya ölçüsünde üretimin, refahın artmasından çok, bu kaynakların ve refahın ülkeler arasında dağılımı meselesidir (Sağırılı 2006: 78).

İnsaniyetçi modelin aksine beyin göçünün özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok ciddi problemler doğuracağını belirten bu model savunucuları, söz konusu göçün faydalarını değil olumsuzluklarını ortaya koymuşlardır. Getirilen eleştiriler ve beyin göçünün model savunucularına göre mahsurları şu şekilde özetlenebilir (Sağırılı 2006: 78), (Tezcan 1985: 249):

1. Yüksek vasıflının yetiştirilmesi için, tamamen veya kısmen halktan alınan vergilerle finanse edilen eğitim sistemi ile yapılan yatırım değeri göçle hem de hiçbir bedel ödenmeden başka bir ülkeye kaybedilmiş olmaktadır. Böylece terk edilen ülkenin potansiyel vergi geliri de ortadan kalkar ve göçle giden bunu, gittiği ülkeye öder, kazandırır.

2. Göçten doğan ve kısa süreli olduğu iddia edilen intibak problem ve yükleri, ileri sürüldüğü gibi önemsiz sayılamaz. Yüksek vasıflı, yıllar süren öğrenim sürecinden geçerek ve ağır maliyetlerle yetişmekte olduğundan kaybın telafisi olabileceksene bile bunun içinde uzun bir sürece ihtiyaç vardır.

3. Beyin göçü, gelişmekte olan bir ülkenin sosyal ve kültürel hayatında ihtiyaç duyduğu aydın etki ve liderlik kaynaklarını da azaltmaktadır.

4. Kilit noktasında bir bilim adamı ya da meslek adamının, birlikte çalıştığı meslektaşları üzerinde kurduğu önderlik etkisini de yeni elemanla yeniden oluşturmanın zaman alması ve geçirilebilecek sarsıntı içinde yakın meslektaşlar arasında da göç eğiliminin ortaya çıkması muhtemeldir. Nitekim bazen bir tek bilim adamının göçü bir üniversitenin bütün bir bölümünün çökmesine ve bir araştırma alanının tamamıyla terk edilmesine yol açabilir.

5. Göçle giden vasıflıların daha geniş çalışma imkânları ile elde edilen sonuçların, yayın yolu ile bütün dünyanın faydasına açık olduğu iddiası kabul edilemez.

6. Bilimsel ve teknik araştırma sonuçlarını satın almanın, üretim ve hizmetlerden belirli amaç ve süreler içinde ücretle yararlanabilmenin bilim adamlarını elde tutma ve araştırma masraflarını karşılamadan daha kolay, ucuz olacağı görüşüne karşı, her ülkenin bilim ve teknolojiyi ülke problemlerine uygulayabilmesi için bile devamlı yüksek vasıflılara ihtiyacı olduğu belirtilmektedir.

7. Göçle giden yüksek vasıflıların, yurt dışında kazandıkları yeni bilgi ve tecrübelerden, ülkelerine döndüklerinde kendi ülkesinin de yararlanacağı görüşlerine de tedbirli yaklaşmaktadır. Çünkü belki de birçok bilim adamı ve mühendis gibi yüksek vasıflı, yaratıcılıklarını, üretkenliklerinin en üst seviyede olduğu dönemlerini gittikleri ülkede geçirmektedirler.

8. Yüksek vasıflıların göçünün, onların yerine daha genç insanların istihdam edilmesi ve işsizliği önlemeye yönelik önemli katkıları olduğu yaklaşımı da eleştirilmektedir. Aksine gençler ve diğer yüksek vasıflılar için bunun örnek ve özendirici bir faktör olacağı vurgulanmaktadır. Nitekim bir tek bilim adamının göçü bir üniversitenin bütün bir bölümünün çökmesine ve bir araştırma alanının tamamıyla terk edilmesine yol açabilir ve açmıştır.

9. Göç eden yüksek vasıflıların, ülkesinde kalanlara havalelerle para gönderdiği ve bu durumda ülkeler için önemli faydalar sağladığı ileri sürülmektedir. Böyle bir uygulamanın varlığı ve ülkelere sağladığı faydalarla ilgili bir inceleme, veri ve tahmin yoktur.

10. Beyin göçüyle ileri sürülen, itibar sağlama, politika etkileme gibi sayısal ölçülere vurulamayacak fayda ve ağırlıkları da tutarsız bir yaklaşımdır. Şöhret, itibar, saygınlık gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarında önemli unsurlar değildir.

11. Göç eden yüksek vasıflıların, gittikleri ülkelerde kendi ülkelerinin ve kurumların sorunlarını, uygulama ve politikaları nesnel olarak görüp eleştirmesi, değerlendirmesi, düzeltilmesi yönünde katkısının olması anlamsızdır. Genellikle bu insanlar kurum, uygulama vs. bir dizi olumsuzluklardan rahatsızlık duyarak ve reaksiyonla

kendi ülkesini terk etmiş, çoğunluklarda bağlarını koparmış, gittikleri ülkeler ile özdeşleşmişlerdir. Şunu da belirtmeliyiz; göç edenler arasında özellikle akademik çevre içindeki pek çok kişi için beyin göçü olgusu, önemli bir sorunsalı teşkil etmemektedir. Bu tarz görüşe sahip olan akademisyenlerin çoğu, artık göçle geldiği gelişmiş ülke orijinli olmuş ve beyin göçünün avantajlarından dem vurmaktadır. Kendileri de göçle gelen bu akademisyen ve analistler, göç veren ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi durumlara odaklanıp değerlendirme yerine bilimsel mobilitenin faydalarını vurgulamaktadırlar.

12. Beyin göçünün gerçek boyutlarının tespitinin zor olduğu kayıplar içinde, ekonomik bakımdan üzerinde öncelikle durulan hususların başında, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru ters yönde teknoloji transferi gelmektedir. Çünkü yetişmiş elemanlar, uygulanan üretim ve hizmet teknolojilerinin vazgeçilmez bir unsur olarak yurt dışına transfer edilmektedir. Bu durum ilk grup ülkeler aleyhine esasen var olan teknolojik mesafeyi artırıcı yönde rol oynar. Milliyetçi model savunucuları, gelişmekte olan ülkeler açısından söz konusu olan kaybın gerçek boyutlarını ortaya koymanın zor olduğu görüşündedir. Bu ülkelerin, gelişmiş ülkelere ekonomik bağımlılığı sürecinde; mevcut kayıplar gündeme getirilmemiş ve/veya önemsiz gösterilmiş, kazançlar gerçek karakterleri açısından abartılmış veya maliyetler maskelenmiş ve bazı kazançlar gerçek bir inceleme neticesinde kayba dönüşebilir.

13. Ülkeler arası vasıflı eleman göçünün, terk edilen ülkedeki toplumun refahından eksiltmediği, tersine bu topluma birçok fayda sağladığı şeklindeki görüşü de çeşitli eleştiriler almıştır. Thomas'a göre, insan sermayesi ülkeler arasında yüksek hareket kabiliyetine sahiptir ve kişi başına reel verimin yüksek olduğu bölgelere akmaktadır. Böylece bu sermaye, yatırım masraflarını karşılamış bulunan bölgelerin elinden karşılıksız şekilde çıkmaktadır. Bu yoldan insan sermayesi kaybeden ülkenin, kendiliğinden bazı faydalar sağladığı söylenemez. Gelişmiş ülkelerde, yetişmiş vasıflı insan gücüne karşı gittikçe artan talep sonucunda, sınırlı vasıflı insan gücü kaynaklarını elde etmek üzere gelişmiş ülkeler arasında rekabet oluşmuştur. Göç politikası, gümrük politikası gibi ulusal çıkarlara göre ayarlanan esnek bir vasıta haline almıştır. Beşeri sermaye eksikliğinin, fakir ülkelerin fakir kalmasındaki en büyük etmenlerden birisi olduğu yönünde güçlü fikir birliği vardır. Gelişmekte olan ülkelerde kaybedilen gücün yerine üretimde de teşvik az görülmektedir. Daha kötüsü, üretilen nitelikli sermayede göç yoluyla kısa sürede kaybedilmektedir. Bu sızıntıyı kontrol altına almak endişe konusu olmuştur. Kapalı

ekonomiye göre açık olan ekonomi yalnızca çalışanların karşılaştıkları fırsatlarla değil, kendilerine verilen teşviklerle de ayrılırlar. Gidilen ülkede beşeri sermayenin daha iyi getiri sağlaması, evdeki sermaye formasyonu kararlarını etkilemektedir.

14. İnsaniyetçi modelin öne sürdüğü, bilimin insanlık hizmetinde bulunduğu, uluslararası nitelik taşıdığı dolayısıyla, bilim ve bilim adamının evrensel ve tüm insanlığın malı olduğunu, bilim adamının en uygun şartlar altında çalışmasının insani bir görev ve mesleki bir borç olduğu, yüksek vasıflıların uluslararası göçünün, dünya refahını çok üst seviyelere taşıyacağı görüşlerine karşılık milliyetçi model, bilim ve teknolojinin aynı zamanda milli kültürün parçası olduğu ve bir ülkenin ekonomik kalkınmasında hayati rol oynadığını belirtmektedir. Bilim evrenseldir sözü, bilimsel kanunların, kuralların, sonuçların zamanı, mekânı, milliyeti, ırkı, cinsiyeti, dili, dini yoktur anlamındadır. Bu kanunlar ve kurallar aynı şartlar sağlandığında herkes için ve dünyanın her yerinde aynı şekilde geçerlidir anlamına gelmektedir. Uzunca bir zaman içinde birikerek, uygulamalı ve teknolojik araştırmalara konu olduklarında bilim bütün insanlığın yararına katkı sağlayan sonuçlar verir. Bilimsel ve teknolojik araştırmalar, ekonomik getirisi çok yüksek olacağından diğer insan ve ülkelerden çok gizli yapılıdır. Ürünler ise patentlerle korunarak ancak çok yüksek bedel ödeyen kişi veya toplumların hizmetine sunulur. Dolayısı ile bilim bütün insanlığın hizmetinde olmayıp, öncelikle onu geliştiren kişi veya ülkelerin hizmetindedir. Milliyetçi model açısından, dünya ölçüsünde bilim ve teknolojinin gelişmesine engel olmamak ve kişi temel özgürlüklerini engellemek şartıyla, yüksek vasıflıların ülkeler arası göç hareketini kontrol edecek tedbirler geliştirmek önemlidir.

6. Dünyada Beyin Göçü

Son yıllarda, beyin göçü hem mutlak hem de göreceli olarak artma eğilimine girmiştir. Özellikle 1990 yılından sonra, uluslararası göçle ilgili konular ve beyin göçü politikacıların oldukça dikkatlerini çeken bir konu olmuştur (Dumont ve Lemaitre 2005: 5).

Gelişmiş ülkelerin yüksek vasıflı işgücü ithalinden vazgeçemeyişlerini sadece geniş istihdam imkânlarına bağlamak doğru olmaz. Yüksek vasıflı insan gücü arzının artışı ne ölçüde olursa olsun, bu ülkeler uzun dönemde yine de bir insan gücü açığı ile karşı karşıya gelebilmektedirler (Erkal 1995: 305).

Dünyadaki artan ekonomik entegrasyon göçün maliyetini düşürmektedir. Belli ülkelerin uzman işgücü göçünü cezp etmek için rekabete girmeleri beyin göçünü yoğunlaştırma eğilimine sokmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki demografik gelişmeler işgücü arzını azaltırken, artan uluslararası işbölümü ve teknolojik ilerleme uzman işgücü talebini arttırmaktadır. Bu durum ise gelişmiş ülkelerin uzman işgücü talebini karşılamak için beyin göçü kabul etmelerini bir çözüm yolu olarak tercih etmelerine neden olmaktadır. Üniversite öğrencileri, hemşireler, bilgi teknolojisi uzmanları, iş yöneticileri beyin göçünü yaratan esas unsurlardır. Bunları bir kısmı geçici göç ederken bazıları da sürekli göç etmektedirler (Şimşek 2006: 90).

7. Beyin Göçünün Yönü ve Yolları

Tarih içinde yüksek vasıflı işgücünün hareketi, yoğunluğu ve yönü süreç içinde farklılaşmakta ve konjoktüre bağılı olarak tam tersine de dönebilmektedir. Nitelikli emeğin hareket yönü ile ilgili olarak literatürde görüşler paraleldir. Beyin göçü (Sağırlı 2006: 13-14):

- Az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere
- Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere
- Gelişmiş ülkelere yine diğere gelişmiş ülkelere doğru üç yönü olan bir harekettir.

Beyin göçünün yönleri dışında bu mekanizmanın gerçekleşmesinde bazı yollar söz konusudur. Bu yollar kısaca şöyle sıralanabilir (Sağırlı 2006: 86):

1. Çok uluslu şirketler
2. Uluslararası bağlantılı şirketler
3. Büyük sayılarda vasıflı işgücü akımını sağlayan uluslararası iş bulma acenteleri
4. Çok sayıda küçük iş bulma acenteleri ve etnik şebekeler
5. İnternet
6. Küreselleşmiş eğitim sistemi

7.1. Beyin Göçü Alan Ülkeler

Beyin göçü alan ülkeler genellikle gelişmiş ülkelerdir. Ancak gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş ülkeye göçler, az gelişmiş bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye doğru yapılan göçlerden daha çok dikkat çekmektedir. Çünkü genellikle gelişmekte olan ülkeler, potansiyel olarak gelişme imkânlarına sahip olan ülkelerdir. Beyin göçü ise insan gücü açıkları bulunan ve bu açıkları en kısa zamanda kapamak durumunda olan gelişmekte olan ülkelerin gelişme eğilimini olumsuz etkilemektedir (Erkal 1995: 306).

Dünyada beyin göçünün dağılımına bakıldığında, daha ziyade Asya'dan ABD, Kanada, Avustralya ve İngiltere'ye doğru olmaktadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere vasıflı işgücü çekebilmek için bazı politikalar uygulamaktadır. Bunlar (Şimşek 2006: 90-92):

- Ülkeye kabul edilecek göçmen sayısı üzerindeki miktar kısıtlamasının gevşetilmesi (ABD)
- Sıkıntısı çekilen meslekler için özel göçmen programı uygulamaları (Almanya, Kanada, Avustralya)
- Yüksek becerili işgücü için vize, çalışma koşullarının kolaylaştırılması (Avustralya, Kanada Fransa, Japonya, Birleşik Krallık, Norveç, Yeni Zelanda)
- Yabancı vasıflı işgücü için ücret dışı teşvikler verilmesi (Avustralya)
- Eğitimlerinin sonunda yabancı öğrencilere statülerini değiştirme imkânının verilmesi (Almanya, İsviçre, Avustralya, ABD)

Aslında, gelişmiş ülkelerin beyin göçünü kendi ülkelerine çekmek için uyguladıkları göç politikaları, dünyadaki uluslar arası uzman işgücü akımının bir başka önemli nedenidir. Örneğin, OECD Ülkelerinde göç politikasının temel amaçlarını şöyle sıralayabiliriz (OECD 2002, 5):

- Piyasa kıtlığını karşılamak
- Beşeri sermaye stokunu karşılamak

- Uzman işgücünün bilgi sirkülasyonunu teşvik etmek
- Ekonomideki yenilik ve icatları arttırmak

Gelişmiş ülkeler ve özellikle OECD Ülkeleri yabancı öğrencileri cezp etmenin yollarını araştırmaktadır. Örneğin ABD bir yandan yabancı öğrencileri ülkesine çekmeye çalışırken, OECD Ülkelerindeki yabancı öğrencilerin de toplamının üçte biri ABD’de bulunmaktadır. İleri öğrenim gören bu öğrenciler, beşeri sermaye kaynağı olduğundan, söz konusu öğrencilerin yurt dışında öğrenim görmeleri ve kendi ülkelerine geri dönmemesi halinde ülkeleri için önemli bir beşeri sermaye kaybı yaratacaktır.

Tablo 2.4'te, 1990, 2000 ve 2003 verilerine göre gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim gören öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 2.4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yüksek Öğrenim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı (Bin)

Ülkeler	1990	2000	2003
Afrika			
Güney Afrika	..	..	47
Doğu Asya			
Çin	..	45	111
Japonya	41	64	110
Kore	2	6	17
Güney Asya			
Hindistan	..	..	8
Güney Doğu Asya			
Malezya	..	19	28
Batı Asya			
Ürdün	..	12	16
Lübnan	..	15	15
Suudi Arabistan	..	8	11
Türkiye	..	17	13
Doğu Avrupa			
Çek cumhuriyeti	..	8	10
Macaristan	..	11	12
Rusya	..	64	69
Ukrayna	..	13	18
Kuzey Avrupa			
Danimarka	..	13	18
İrlanda	..	7	10
İsveç	..	21	26
İngiltere	80	226	270
Güney Avrupa			
İtalya	..	25	36
İspanya	10	41	54
Batı Avrupa			
Avusturya	18	30	31
Belçika	27	39	42
Fransa	136	137	222
Almanya	107	187	241
Hollanda	..	14	21
İsviçre	23	26	33
Latin Amerika			
Küba	..	11	17
Kuzey Amerika			
Kanada	..	45	64
ABD	408	548	573
Okyanus			
Avustralya	14	106	136
Yeni Zelanda	..	8	26
Gelişmiş Ülkeler	864	1633	2020
Gelişmekte Olan Ülkeler	2	132	282
TOPLAM	866	1765	2302

Kaynak: Mevlüdiye Şimşek, Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006, ss.94-95.

Tablo 2.4'te 1990-2003 döneminde, seçilen ülkelerdeki kayıtlı yabancı öğrenci sayısındaki artış eğilimi açıkça görülmektedir. Bu verilere göre dünyada, beyin göçünün arttığını söylemek mümkündür.

Yabancı öğrencilerin en fazla tercih ettiği ülkeler, sırasıyla ABD, İngiltere, Almanya Fransa, Çin ve Japonya'dır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından baktığımızda yabancı öğrencilerin en fazla kayıt yaptırdıkları ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı öğrenci sayısı nispeten daha düşük miktardadır.

7.2. Beyin Göçü Veren Ülkeler

Beyin göçü genellikle gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. Tablo 2.5'e göre ABD'ye göç veren ülkelerin tamamı gelişmekte olan ülkelere olmaktadır. Bu ülkeler içinde en büyük paya sahip ülkeler sırasıyla Jamaika, El Salvador, Meksika, Filipinler olarak görülmektedir. Özellikle ABD'ye yüksek öğrenim için gidenlerin payı daha yüksektir. Uluslararası Uzman İşgücü Göç Komitesi'nin araştırmasına göre, dünyadaki göç eğilimi daha ziyade Asya ve Afrika'dan Avrupa ve Amerika'ya olmaktadır.

Tablo 2.5: Eğitim Düzeyi İtibariyle Gelişmekte Olan Ülkelerden ABD'ne Göç Oranları (2000)

Ülkeler	Toplam	İlk eğitim ve Daha Düşük	Orta eğitim	Yüksek Öğrenim
Doğu Asya				
Çin	0,1	0,1	0,2	2,2
Endonezya	0,1	0,1	0,1	0,7
Filipinler	3,6	0,6	2,2	11,7
Doğu Avrupa				
Orta Asya				
Türkiye	0,2	0,1	1,2	4,7
Latin Amerika				
Brezilya				
Jamaika	0,2	0,1	0,5	1,1
Meksika	33,3	4,7	40,9	367,6
El Salvador	13,3	10,8	17,2	16,5
	24,3	12,4	114,8	39,5
Kuzey Afrika				
Mısır	0,3	0,1	0,2	2,3
Tunus	0,1	0,1	0,2	1,3
Güney Asya				
Bangladeş	0,1	0,1	0,3	2,3
Hindistan	0,2	0,1	0,2	2,8
Pakistan	0,3	0,1	0,5	6,4
Sri Lanka	0,2	0,1	0,1	5,6
Afrika				
Sudan	0,1	0,1	0,3	3,4

Kaynak: Richard H. Adams, International Migration, Remittances, and The Brain Drain-A Study of 24 Labor-Exporting Countries, World Bank Policy Research Working Paper, June 2003. s. 27'den aktaran Mevlüdiye Şimşek, Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006, s.99.

OECD Ülkeleri'nden ise en fazla beyin göçü veren ülkeler ise Jamaika, Fas ve Türkiye'dir. Özellikle yüksek öğrenim yapmak üzere gidenlerin oranı daha yüksektir. Doğu Avrupa Ülkelerinden beyin göçünü en fazla alan ülke ise Almanya'dır. Doğu Avrupa ve Rusya'daki beyin göçünün yapısına baktığımızda genellikle akademisyenlerden oluştuğu görülür (Şimşek 2006: 96-102).

8. Beyin Göçünün Etkileri

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler nitelikli işgücüne olan talebi arttırmıştır. Özellikle de teknoloji alanındaki vasıflı işgücü önemli bir ilgi odağı durumundadır. ABD yılda teknoloji alanında çalışacak 200.000 uzman kabul etmektedir. Avrupa birliği ülkeleri de bu uzmanları kendine çekebilmek için çeşitli politikalar geliştirmektedir. Beyin göçü bağlamında hareketi yüksek bir diğer grup ise eğitim sistemlerinin küreselleşme ile uluslararası bir nitelik kazanması ile birlikte öğrencilerdir.

1993 yılı verilerine göre yaklaşık 1,5 milyon öğrencinin kendi ülkesi dışında eğitim gördüğü tahmin edilmektedir (Gökbayrak 2009: 1). Sayılar ve göçün niteliği bu düzeylerde olunca ortaya iki soru çıkmaktadır. “Beyin göçünün göç veren ülke açısından etkileri nasıldır?” ve “beyin göçünün göç alan ülke açısından etkisi nasıldır?” Çalışmanın bu kısmında bu iki soruya yanıt vermeye çalışacağız.

8.1. Beyin Göçünün Göç Veren Ülke Açısından Etkileri

Son yıllarda, 1960 ve 1970’li yıllarda yapılan yoğun tartışmaların aksine beyin göçünün kök ülkeye olumlu etkilerinin de olabileceğine dair tartışmalar canlılık kazanmıştır.

Bilindiği gibi, az gelişmiş ülkelerin en çarpıcı sorunlarından birisi nüfus artış hızlarının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olmasıdır. Buna bağlı olarak söz konusu ülkelerde sermaye yetersizliği nedeniyle, İşgücü arz ve talebindeki dengesizlik sonucu işsizlik sorunu yaşanmaktadır. Göç veren ülke böyle bir ekonomik yapıda ise, ülkede işsizlik oranının azalması beklenebilir. İkinci olarak da göç veren ülkede iç tasarrufların artacağını belirtmek de mümkündür. Yurtdışına giden işgücünün, orada yapmış oldukları tasarrufları kendi ülkelerine göndermeleriyle, yurt içi tasarruf açığını gidermek gibi bir fonksiyonu üstlenmeleri mümkün olabilir. Az gelişmiş ülkelerin en önemli sorunlarından birisinin de kalkınmayı finanse etmekte kullanabilecekleri yurtiçi tasarruf ve döviz açıklarının yetersiz olduğu düşünüldüğünde, göçün bu sorunun çözümüne katkı sağlayacağı düşünülebilir. Diğer bir etki ise, ödemeler bilançosu üzerinde görülecektir. Yurtdışında yaşayan işgücü tasarruflarını kendi ülkesine gönderdikçe döviz girişi artacak ve ülkenin ödemeler bilançosu açıklarını azaltıcı bir etki doğuracaktır (Şimşek 2006: 80-81).

Beyin göçü olgusunun göç veren ülke açısından olumlu etkilerine ilişkin öngörüler şu şekildedir (Gökbayrak 2009:1):

Olumlu Etkiler

a. Beyin göçünün göç veren ülkedeki eğitimi teşvik edici niteliği vardır. Bu argümana göre göç ya da göç etme umudu ile bireyler eğitimleri sürdürmek için motive olurlar.

b. Göç edenlerin göç edilen ülkedeki kazandıkları dövizleri ülkelerine göndermeleri ile yaratılan fayda.

c. Beyin göçünün geri bildirim etkileri: Bu etkilerin ilki, belli bir süre yurt dışında kalıp, orada bilgi ve deneyimini arttırdıktan sonra nitelikli işgücünün ülkesine dönmesiyle ortaya çıkan nitelikli işgücünün geri kazanımıdır. Bu unsur eğer dönüş gerçekleşirse göç veren ülkenin kalkınmasında önemli bir etken oluşturur. Ayrıca dışarıda bulunan kendi aralarında oluşturacakları ağlar ile bilgi ve deneyimlerini ülkelere aktarmaları ile elde edilecek kazanımdır

Olumsuz Etkiler

Kıt ve sınırlı kaynakları ile yetiştirdiği kişileri kaybeden az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin beyin göçü nedeniyle gelişmeleri daha da yavaşlarken, gelişmiş ülkelerin yetişmiş beyinlere daha yüksek ücret ve daha iyi olanaklar sağlaması sonucunda gelişme ve kalkınmaları daha da hızlanmaktadır (Kaya 2003: 1).

Bir önceki maddede beyin göçü olgusunun göç veren ülkeye sağlayabileceği yararları sıraladıktan sonra ILO tarafından göç veren ülkelerde yapılan bir araştırma iyimser beklentilerin tersine sonuçlarını ortaya koymaktadır (Gökbayrak, 2009:1).

a. Genel olarak, beyin göçünün gelişmekte olan ülkenin net kaybı ile sonuçlandığını durumun sürdüğü gözlenmektedir. Yapılan araştırmalarda dönüşe ilişkin beklentiler iyimser olmayı güçleştirmektedir (Abella ve Albuero 2002: 2).

b. Yurt dışından göçmenlerin ülkelere olan döviz transferinin olumlu etkisinin öngörülenin çok altında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kaynak türü ekonomik anlamda marjinal kaynak olarak değerlendirilmekte ve ekonomik kalkınma için güvenilir bir kaynak olarak görülmemektedir. Zira göçmenlerin ailelerine gönderdikleri dövizlerin büyük bir kısmı temel tüketim harcamalarına gitmekte, üretim gibi alanlara aktarılamamaktadır.

c. Yurt dışında bulunan uzman ağlarının kök ülkeye olan katkısı küçük olmakla birlikte, daha görünür düzeyde olduğu görülmektedir. Bu ağların, akademik gelişme üzerinde etkilerinin çok fazla olduğu belirtilmektedir (Gökbayrak 2009: 2).

d. Beyin göçünün kök ülke eğitim sistemine yapması beklenen olumlu etki varsayımı ise bu eğitilmiş işgücünü emebilecek yurt içi işgücü arzı yaratılmayınca bir anlam ifade etmemektedir. Hindistan'ın durumu bu konuda ilginç bir örnektir. Hindistan, bilgi teknolojilerinin global talebine yanıt verebilecek düzeyde her yıl 45.000 öğrenciyi mezun etmekte ancak kendisi bu alanda çalıştıracak işgücü açısından bir kıtlık yaşamaktadır (Khadria 1999: 13)

8.2. Beyin Göçünün Göç Alan Ülke Açısından Etkileri

Beyin göçü olgusunun göç veren ülkeler üzerinde olduğu kadar göç alan ülkeler üzerinde de ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlardan önemli etkileri söz konusudur. Çalışmanın bu kısmında bu olası etkileri ortaya koymaya çalışacağız.

Olumlu Etkiler

Yukarıda da bahsedildiği üzere beyin göçü olgusunun her ne kadar maliyet ve faydaları tam olarak belirlenemese de göç alan ülkeler açısından faydalarının daha ön planda olduğu bir gerçektir. Pek çok yapılmış araştırmaya göre beyin göçü olgusu göç alan ülkeye başlangıç aşamasında küçük kazanımlar sağlarken uzun vadede kazanımlar bir hayli fazlalaşmaktadır. Bu sebepten dolayı pek çok gelişmiş ülke bu kısa ve uzun vadeli kazanımları elde etmek için göçmen politikalarını mümkün olduğunca bir cazibe yaratacak şekilde tasarlamaya özen göstermektedirler. Bu amaçla da 70'lerin sonunda göçmenlere yönelik olarak kapamaya başladıkları ve 90'larda ise neredeyse tamamen kapattıkları kapılarını özellikle de vasıflı işgücü bağlamında açık tutmaya devam etmektedirler.

Bu gelişmiş ülkeler, yüksek beceri sahibi işgücü ihtiyacını karşılayabilmek için göçmen politikaları yoluyla yüksek vasıflı işgücüne kolaylıklar sağlamaktadırlar. Bu ülkelerin yüksek vasıflı işgücüne yönelik oluşturdukları göçmen politikaları şu şekilde özetlenebilir (Kelleci, 2003: 48):

- a. Ülkeye kabul edilecek göçmen sayısı üzerindeki miktar kısıtlamalarının gevşetilmesi (ABD).
- b. Sıkıntısı çekilen meslekler için özel göçmen programı uygulamaları (Almanya, Kanada, Avustralya).

- c. Yüksek becerili İşgücü için vize, çalışma koşullarının kolaylaştırılması (Avustralya, Kanada, Fransa, Japonya, Birleşik Krallık, Norveç, Yeni Zelanda).
- d. Yabancı becerili işçiler için ücret dışı teşvikler verilmesi (Avustralya).
- e. Eğitimlerinin sonunda yabancı öğrencilere statülerini değiştirme imkânının verilmesi (Almanya, İsviçre, Avustralya, ABD).

Tüm bu beyin göçünü arttırmaya yönelik politikaların uygulanmasının tek nedeni beyin göçünün göç alan ülke açısından genellikle olumlu bir etki yaratmasından dolayıdır. Bu olumlu etkileri ise şu şekilde sınıflandırılmıştır (Sağırlı 2006: 127):

Bilim ve Teknolojide Olası Olumlu Etkiler

1. İlave yüksek vasıflı işgücünün var olmasına bağlı olarak Ar-Ge ve ekonomik aktivitelerin artmasını sağlar.
2. Yüksek gelişme sahalarında girişimciliği artırır.
3. Gönderici ülkelerle bilgi akışı ve işbirliği sağlar.
4. Göç ile gelenler özellikle kültürel çeşitlilik, farklılık getirir ve yaratıcılığın artmasına neden olurlar.

Yüksek Öğrenim Sistemlerine Olası Olumlu Etkiler

1. Küçük programların devam edebilmesini ve lisans, lisansüstü programlara kayıtların artmasını sağlar.
2. Üniversitedeki öğretim üyelerinin ve araştırmacıların emekliliğinden doğabilecek kaybı dengeleyebilir, sorunlar çözülebilir.

İş Gücü Piyasalarında Olası Olumlu Etkiler

1. İşgücü eksikliği olan yüksek gelişme gösteren sektörlerde, ücret modernizasyonunu sağlar.
2. Göçmen girişimciler şirket ve iş yaratıcılığını teşvik eder destekler, iş ve istihdam olanakları sağlarlar.
3. Göçmenler, diğer göçmen işgücüne ulaşılmasını ve onlarla bağlantı kurulmasını sağlarlar.

Olumsuz Etkiler

Beyin göçü olgusun olumsuz etkilerini ise yüksek öğrenim sistemlerine olası olumsuz etkiler ve bilim ve teknolojiye olası olumsuz etkiler olarak sınıflamak mümkündür. Yüksek öğrenim sistemleri üzerindeki olası olumsuz etkileri sonucunda belirli bazı sahalarda, daha yüksek beceriler elde etmek konusunda yerel işgücü üzerinde caydırma etkisi yapabilecekken bilim ve teknoloji alanında ise yabancı ve dost olmayan ülkelere doğru bir teknoloji transferi yaratarak ülkeyi uzun vadede ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakabilir.

9. Dünya’da Beyin Göçünü Önlemeye Yönelik Politikalar

Göç veren ülkeler açısından beyin göçü yüksek nitelikli işgücünün kaybına bağlı olarak üretken kapasitenin kaybı, yüksek öğrenimdeki kamu kaynaklarının düşük geri dönüş oranı ile boşa harcanması gibi etkilere yol açmaktadır.

Günümüzde iletişim alanındaki gelişmeler karşısında yüksek vasıflıların artan hareketliliğini baskıcı yöntemlerle engellemek mümkün değildir. En etkili yöntem itici-çekici faktörlerin etkisini azaltmak ve göçün geçici nitelikte olması için çaba harcamaktır (Toksöz 2006: 238).

Göçe karar veren yüksek vasıflı işgücünün duyması gereken kişisel sorumluluk büyüktür. Houssay’ın belirttiği gibi (Kurtuluş 1999: 107- 108);

“Bilimin vatanı yoktur, fakat bilim adamının vardır-sahip olduğu toprak, doğduğu ve eğitim gördüğü yerdir; o toprak, onu doyurmuş, onu okula göndermiş ve ona çalışma ortamı sağlamış; arkadaşları ve ailesinin vatanıdır... Herkesin zimni olarak vatanına yardım sözü vardır. Halkına, memleketinin yararı için bütün gayretini göstererek vefa borcunu ödemelidir.”

Kişisel özgürlükleri zedelemeksizin kendi ülkelerinde yararlı olabilecek bu kişilerin dış güçten caydırılması için ne yapılabileceğinin araştırılması gerekir (Kurtuluş 1999: 107-108).

Beyin göçünün beyin kazanımına (Brain Gain) dönüşümü çok nadir başarılabilmektedir. Türkiye açısından baktığımızda, Türk Devleti’nin kıt kaynaklarıyla

gençlerin eğitimi için yaptığı yatırım çok önemlidir. Devlet kaynaklarıyla yurt dışında alanlarında uzmanlaşmaya giden nitelikli kişilerin bir kısmının ülkeye geri dönmeleri hem yapılan yatırımın hem de entelektüel sermayenin kaybıdır. Gelişmiş ülkelerin teknolojik buluşlara daha uygun ortamlara/ fırsatlara sahip olması geliştirmekte olan ülkelerin profesyonellerini oralara çekmektedir. Üniversitelerden, sanayiye ve özel sektöre bilgi/teknoloji transferinin zorluğu, üniversite-sanayi-devlet arasında işbirliği ilişkilerinin kurulamaması, geliştirmekte olan ülkelerin rekabet gücünü azaltmaktadır.

Ülkeler için gerçek servet, ulusal entelektüel insan sermayesidir. Entelektüel insan Sermayesinin aşırı göçle azalması/erozyonu ülkede kötü yönetim, adaletsizlik, yolsuzluğun, vs artmasına sebep olur. Eğitimli orta sınıf yok olur. Ülkelerin iyi ve adil yönetimi için gerekli toplu beyin göçü (Collective Brain Power) sadece yetenekli/nitelikli kişilerle yapılabilir (www.tisk.org.tr).

Beyin göçünün kaynak ülkeler açısından olumsuz etkilerini azaltmak için çeşitli politikalar önerilmektedir. Bu politikaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Eğitim politikaları ile göçü engelleme: Ülkenin ihtiyaçlarına uygun olmayan alanlarda eğitimi geliştirmek beyin göçünü teşvik etmektedir. İhtiyaçlar doğrultusunda nitelikli uzmanlar yetiştirilmeli ve bu kişilerin istihdamı temin edilmelidir (Toksöz 2006: 238).
2. Ekonomik ve sosyal gelişme ile nitelikli işgücünü elde tutma: insanların ülkelerinde kalmalarını sağlayıcı ortamlar ve koşullar yaratmak, itici faktörleri çekici hale getirmek gerekmektedir. Örneğin, göç veren ülkelerde ücretlerin yükseltilmesi; göç veren ve alan ülkelerde ücretlerin tam eşitlenmesi beklenmese bile göçü önlemek için yurt-içi ücretlerin arttırılması bir çözüm olabilir (Kurtuluş 1999: 110).
3. Dönüş ve dolaşım programlarının desteklenmesi: Dışarıda uzun yıllar kalan ve deneyim sahibi olan uzmanların çalışabilecekleri ve yaşayabilecekleri elverişli koşulların yaratılmasıyla kendi ülkelerine çekilmeleri beyin göçünün olumsuz etkilerinin azaltılmasında önem taşımaktadır.
4. Uzman ağları oluşturma: Bir ülkenin diasporada yaşayan uzmanların kendi aralarında oluşturacakları ağlar ile bilgi ve deneyimlerini köken ülkeye aktarmaları durumunda sağlanacak kazanımlar çok önemli olabilmektedir. Bu

uzman ağı bilgi ve teknoloji, transferinin yanı sıra yeni iş bağlantılarının kurulmasında önem taşımaktadır. İnternet bu noktada büyük kolaylıklar sunmaktadır. Bu ağların önde gelenlerinden biri Kolombiyalı uzmanların oluşturduğu CALDAS¹ ağıdır. Bu ağ, Kolombiya'nın dışa açılma sürecinde bilimsel ve teknik gelişmeye önem vermesi ve ülke dışındaki uzmanların bu sürece katkısını sağlamak açısından başarılı olmuştur.

5. Beyin göçünden vergi alınması: Gelişmiş ülkelerin istihdam ettikleri az gelişmiş ülke kökenli uzmanlar için vergi ödemesidir. Burada ortaya çıkabilecek bir sorun, vergiden kurtulmak için öğrencilik aşamasında yurt dışına gidilmesi ve öğrenim sonrası orada kalınması olabilir. İnsan sermayesi akışlarının vergilendirilmesi için başka alternatifler de mümkündür. Bunlardan biri yüksek öğrenimdeki öğrenciye eğitim süresince borç olarak bir ödemede bulunulması ve öğrencinin ülke dışına gitmesi durumunda bu borcu geri ödemesinin talep edilmesidir. Bunun için ülkeler arasında ikili vergi anlaşmalarının yapılması gereklidir (Toksöz 2006: 238- 240). Göç eden bilim adamı veya yüksek vasıflı işgücünün kendi ülkesinde gördüğü eğitimin maliyetinin iadesini öngören uluslar arası bir telafi sistemi ile göçten doğan kaybın karşılanabilmesi ve yeni gidişlerin azaltılması amaçlanmaktadır.
6. Uluslararası öğrencilerin göç mevzuatının düzenlenmesi: Bu mevzuatla uluslararası öğrencilerin öğrenimlerini bitirir bitirmez vatanlarına dönmeleri mecburiyetinin getirilmesi. Örneğin, göç alan ülkelerin başında gelen ABD'nde J-1 vize uygulanması ile öğrenimleri biten bu öğrencilere iki yıl süre ile kendi ülkelerine dönmedikçe Amerika'da kalma ve çalışma imkânı tanınmamaktadır. (Kurtuluş 1999: 110-111).

Nitelikli entelektüel insan sermayesinin/işgücünün diğer ülkelere herhangi bir sebeple kaptırılmasına seyirci kalmamak ve yukarıda da belirttiğimiz gibi bu konuda bilinçli politikalar uygulamak gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse, bu konu ile ilgili İsviçre'nin aldığı önlemler şunlardır (www.tisk.org.tr):

---

¹ Kolombiya'da Antioquia bölgesinde bir yerleşim yerinin adı. Bahsedilen ağ bu yerleşim yerinin adı ile anılmaktadır.

1. Yurt dışındaki bilim adamları ile ülkeleri arasındaki iletişimi arttırmak,
2. Ülkedeki tüm yüksek seviye araştırma ve eğitim işlerini merkezi tek bir sitede toplamak,
3. Yüksek nitelikli bilim ve teknoloji personeli arayan kamu/özel kurumların bu siteyi kullanmasını sağlamak,
4. Ülkede her hafta yapılacak bilimsel etkinlikleri elektronik haftalık bir bültenle toplayıp, yurt dışındaki tüm abonelere göndermek,
5. Ülkedeki özel sektörlerin yurt dışındaki nitelikli kişilerin bir araya geleceği forumlar/organizasyonları yurt dışında düzenlemesi,
6. Özel sektörde bilim adamlarının hareketliliğini sağlamak,
7. Yurt dışındaki bilim adamlarının ülkede yapılan konferans/ sempozyumlara katılımını arttırıcı teşvikler uygulamak.
8. Ülkeye geri dönen nitelikli kişilerin idari ve finansal sorunlarını en aza indirmek,
9. Yurt dışında çalışan nitelikli kişilerin vergi ve emeklilik ile ilgili sorunlarını çalıştığı ülke ile en uygun şekilde çözmek, bunların ülkeye transferini hükümetler arası görüşmelerle sağlamak,
10. Dönüşte karşılaşılabilecek her türlü bürokratik/idari/yönetimsel sorunları en aza indirmek (işsizlik sigortası, geçici iş, iş kuracaklara düşük faizli kredi, geri dönüş masrafları için kredi, iş kuracaklara vergi indirimi, sosyal/sağlık güvencesi sağlama garantisi vermek),
11. Eşi yabancı olanların eşleri için sosyal/sağlık güvenliği sağlamak,
12. Çocuklarının eğitim/iş sorunlarına yardımcı olmak.

10. Türkiye’de Beyin Göçü Politikaları

YÖK’ün hazırladığı bir rapora göre rakamlar sürekli olarak artmakla birlikte yaklaşık olarak 24 bini Almanya’da, 15 bini ABD’de olmak üzere 50 binden fazla Türk genci yurt

dışında eğitim görmektedir. Türk öğrenciler daha çok ABD, Almanya, İngiltere, Kanada, Belçika, Avustralya, Fransa ve G. Afrika'ya gitmekte ancak büyük çoğunluğu lisans veya lisansüstü eğitimlerinden sonra ülkeye geri dönmek eğilimindedirler. Ülkemizden “Beyin Göçü” ile yurtdışına giden her iyi eğitim görmüş yurttaşımız, ülkemizin çok büyük bir değer kaybetmesine neden olmaktadır. Üst düzeydeki niteliklerini değerlendiremeyen ve kariyerini gerçekleştirecek ortamı bulamayan yetişmiş yetenekli bilim insanları yurt dışına yönelmektedir. Bu beyinler, gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelerin yaptığı karşılıksız bir bağış/hibedir (www.tisk.org.tr).

Türkiye'nin yetişmiş elemanlarını beyin göçü vasıtasıyla kaybetmesinin sebepleri diğer üçüncü dünya ve gelişmekte olan ülkelerin sebepleri ile benzerdir. Bunlar da gelişmiş ülkelerle mevcut olan ekonomik, teknolojik ve diğer farklılıkların getirisiidir. Diğer bir ifade ile ‘Beyin göçünün sebepleri nelerdir?’ sorusu ‘niye gelişmiş ülkeler arasında değiliz?’ sorusu ile eş anlamlıdır. Özellikle şunu belirtmek gerekir ki; yabancı liseler ve yabancı dille eğitim veren üniversiteler beyin göçü açısından ileri ülkelerin kaynağı durumundadırlar. Türkiye’de yabancı dille eğitim veren kolejlerin mezunları yüksek öğrenimlerini yurt dışında yapmak eğilimi göstermektedirler. Yabancı dille eğitim veren üniversiteler de batılı ülkeler için bir beyin göçü kaynağı olarak çalışmaktadır. Örnek vermek gerekirse ülkemizde B.Ü. ve ODTÜ gibi üniversitelerin özellikle temel bilimler ve mühendislik bölümlerinin öğrencileri üniversite yıllarında iken ABD- İngiltere gibi ülkelere burs temin ederek, mezun olur olmaz yurtdışına gitmektedirler (Kurtulmuş 1992: 218-219).

Yurt dışına giden iyi eğitilmiş yurttaşlarımız her ne kadar gittikleri ülkeye hizmet etseler dahi oralarda elde edecekleri deneyimlerle ve ilave eğitimlerle ülkemizin gelişimine çok büyük katkıda bulunacak şekilde “Beyin Gücümüzü” arttırabilme potansiyeline de sahiplerdir. Ancak ülkemizin kalıcı eğitim, bilim, teknoloji, AR-GE politikalarının olmayışı ve bu alanlarda kurumsallaşamama, bu beyin gücümüzden yararlanmamızı engellemekte/kısıtlamaktadır. Bu kişiler genellikle sadece yazın birkaç hafta/ay ülkemize bazı üniversitelere gelip, seminer/konferans vermekte veya birkaç Türk öğrenciye kendi kurumlarında araştırma olanağı/bursu sağlayabilmektedirler (www.tisk.org.tr).

Eğitim sisteminin, bireylerin kişisel gelişmelerini gerçekleştiren ve teknolojik yenilikleri izleyen toplumsal değişimlere uyumlarını kolaylaştıran bir kurumlar bütünü

olmaktan öte, çağımız koşullarının zorunlu kıldığı bu değişim ve yeniliklerin gerçekleştirilmesinde bireyleri etkin bir öge olarak yetiştirmeyi amaçlayan bir içeriğe de sahip olması gerekir. Özellikle sanayileşmeye yönelik bir kalkınma politikası izleyen ülkelerde, ekonominin gereksinme duyacağı nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi zorunluluğu, eğitim sistemi ile ekonomi arasında iki yönlü dinamik bir ilişki kurulmasını gerektirir. Eğitim sisteminin içerik ve toplumsal amaç yönünden, ekonomik kalkınma konusunda yapılan ulusal tercihler doğrultusunda düzenlenmesi ile bu ilişki somutlaştırılmalı ve tutarlılık sağlanmalıdır. Yani eğitim sistemi ekonominin işgücü gereksinmelerini karşılamayı ve geleceğin insan gücü potansiyelini seçilen kalkınma yöntemleriyle tutarlı bir biçimde hazırlamayı amaçlayan bir içeriğe sahip olmalıdır. Eğitim yatırımlarının verimliliği ve etkinliği insan gücünün, ekonominin öncelik ve ağırlık verdiği alanlar için gerekli sayı, nitelik ve düzeyde yetiştirilmesi yanı sıra, en verimli ve en etkili olacağı kesimlerde istihdam edilmesinin planlanmasına da bağlıdır. İstihdam ile ilgili önlemler ise öğrencinin yurda dönmesinden önce alınmaya başlaması gerekmektedir. Örneğin; öğreniminin son aşamasına ulaşmış bir öğrenciye alacağı görev konusunda yurda dönmeyi önce sağlam ve kesin bilgiler verilmesi yurda dönmeyi isteklendirebilir. Yani somut ve gerçekçi önlemlere ihtiyaç vardır (Gülmez 1974: 62).

Ülkemizin beyin göçü ile beşeri sermayesini kaybetmesini önlemek için; Türkiye’den başka ülkelere göç ederek oralarda yaşayan bilim adamlarımız ve halen lisansüstü eğitim yapan genç beyinlerimiz hakkında sistematik bilgiler toplanarak onların bilimsel çalışmaları takip edilmeli ve ülkemize faydalı katkıları sağlanmalıdır. Kısa vadede, geri dönüşü teşvik edici programlara ağırlık vererek, uzun dönemde ülke içinde yetkin araştırma-geliştirme imkânları oluşturulmaya gayret edilmelidir. Yurt dışında okuyan öğrencilerimizin eğitimlerinin sonunda hemen ülkeye geri dönmelerini sağlayacak ‘özendirici’ tedbirler alınmalıdır. Türkiye’den başka ülkelere göç konusunda genel bir politika çizilmeli, bu politikanın temel ilkesi, bilim adamının çalışma ve gelişme özgürlüğünü ve yurtdışındaki bilimsel temaslarını zedelemeksizin ülkeye ‘özendirici’ şartları ve kolaylıkları sağlamak olmalıdır (Kurtulmuş 1992: 219-220).

Eğitilmiş insan sermayesinin fakir ülkelere akışı/kaçışı batı dünyasının bilim ve ekonomisini güçlendirirken, göç veren ülkelerin gelişmelerini yavaşlatmakta/engellemektedir. Bu da beyin göçünün az gelişmişlikle özdeşleşmesi

anlamına gelmektedir. Beyin göçünü kontrol etmek ve tersine çevirmek için nitelikli iş gücüne mümkün olduğunca uygun ortam yaratılmalıdır.

Ülkemiz insanların refah düzeyini arttırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek bilim, teknoloji ve buluş yeteneğimizin yükselmesine bağlıdır. Bu da ancak yetişmiş beyinlerle bilime, teknolojiye, AR-GE'ye ve yetişmiş beyin gücüne gereken önem verilerek sağlanabilir (www.tisk.org.tr).

Türkiye'nin hangi alanda, ne vasıflarda, kaç tane elemana, ne kadar süre içinde ve ne kadar süre ile ihtiyacı olduğunu belirleyecek "Eğitim Stratejisi"nin belirlenmesi gerekmektedir. Bu da somut ve canlı kalkınma hedeflerinin varlığı ile mümkündür. Kalkınma hedefleri ise sadece ekonomik hedefler olmayıp, aynı zamanda uluslararası politikada sahip olunan tutarlı ve belirli gayelerin varlığına bağlıdır (Kurtulmuş 1992: 220). Bu gayelerle iyi eğitilmiş beyinlerimizden yararlanmak, beyin göçü sorununun aşabilmek, bu yönde gerekli ortam ve mekanizmaları oluşturmak için Kamu Sektörüne, Özel Sektöre, Sosyal Taraflara ve Sivil Toplum Örgütlerine görevler düşmektedir (www.tisk.org.tr).

Türkiye'nin beyin göçünden ne boyutta etkilendiğine dair açıklama ve önerilerden sonra diğer ülkelerin beyin göçünü önlemeye yönelik politikalarının yanında ülkemizde bu amaca yönelik neler yapıldığına dair durumu ortaya koymak yerinde olacaktır. Türkiye 1960 sonrası sahip olduğu işgücünün yurtdışına gönderilmesi konusunda ikili anlaşmalarla ortaya koyduğu göçü teşvik eden tavrının işgücünden daha nitelikli olarak tanımlayabileceğimiz beyin göçü konusunun altına dâhil olabilecek alanlarda da farklı olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira gerek eğitim altyapısı konusunda yapılan çalışmalar gerekse başarılı öğrencilerin eğitim sistemimizdeki eksikliklerin tüm kurumlarca kabul edilerek yurt dışına yönlendirilmesine dair genel duruş ülkemizin beyin göçü konusunda özel bir politika yürütme çabası içinde olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Özellikle de bu konuyu toplumsal bir sorun olarak görüp çözümüne yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ve özel sektörü temsil eden kuruluşlarının faaliyetleri ve çözüme dair önerilerinin varlığı, devlet örgütünün bu konuyla olan ilgisinin boyutu hakkında net bir fikir vermektedir.

Bunun yanında beyin göçü konusunda bir ülkenin özel politikalar üretmesi de konuyla ilgili yapılması gerekenler sıralamasında belki de en sonda gelmektedir. Öncelikle ekonomik olarak ülkenin belli bir düzeye gelmesi, iyi yetişmiş kişilerin potansiyellerini pratikte gösterebilecekleri ortamların oluşturulmuş olması ve elbette iyi yetişmiş işgücü çıktısını güçlü bir şekilde meydana getirebilen bir eğitim sisteminin varlığının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Devlet örgütü tarafında beyin göçünün önlenmesine yönelik politikalar öncesi yapılması ve gerçekleştirilmesi gereken konular olarak ortaya konulabilir. Bu şartların iyileştirilmesi sonrası ar-ge konusunda maddi imkânların artırılması, beyin göçünün tersine çevrilmesi ya da en azından durdurulması konusunda olumlu adımlar olacaktır.

Eğitilmiş insan sermayesinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden göçü gelişmiş ülkelerin bilim ve ekonomisine önemli bir katkı sağlarken, göç veren ülkelerin gelişmelerini yavaşlattığını söyleyebiliriz. Gelişmiş ülkelerin her geçen gün nitelikli insan gücü ihtiyacının artması, bu ülkeleri seçici bir göç politikasına itmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki iş ve fırsat olanakları daha yüksek olduğu ve daha iyi bir gelecek sunulduğu müddetçe beyin göçü kaçınılmaz olarak devam edecektir. Bu bakımdan, ekonomik krizlerin sosyo-ekonomik sonuçları, bu krizleri yaşayan tüm ülkeler için olduğu gibi, Türkiye için de son derece ciddi ve acil çözüm bekleyen bir durum arz etmektedir. Bu olumsuz durumun ortadan kalkması için öncelikle ülkemizde ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanması gerekmektedir. Toplumların kalkınması bilim, teknoloji ve yetişmiş beyin gücüne gereken önem verilerek sağlanabilir. Ülkemizin beyin göçünü tersine çevirecek etkin politikaların üretilmesine ve bunların hayata geçirilmesine acil gereksinimi vardır (Babataş 2007: 266).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYİN GÖÇÜ BAĞLAMINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDEKİ ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN TÜRK SOSYAL BİLİMCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu kısmında beyin göçü olgusu ile ilgili bir alan araştırmasına yer verilmiştir. Beyin göçü konusunda daha önce yapılan araştırmalardan farklı bir noktaya değinmek amacıyla araştırma örnekleme olarak beyin göçü olgusunun önemli bir konu başlığı durumunda olan akademisyenler ve bunun da özelinde sosyal bilimciler seçilmiştir. Örnekleme olarak bu grubun seçilmiş olmasının sebebi ise beyin göçü ile ilgili olarak yapılmış araştırmaların daha çok fen bilimleri, tıp ya da mühendislik gibi alanlara yönelik olarak gerçekleştirilmiş olması ve sosyal bilimcilerin böyle bir araştırmaya konu edilmemiş olmasındandır. Fen bilimleri, tıp ve mühendislik gibi alanlar beyin göçü konusunda daha önce akla gelen alanlar olsa da sosyal bilimcilerin, alanlarının, laboratuvar, vb. olanaklara bağlı olmaksızın gerçekleştirilebilir olma özelliğine rağmen bir başka ülkede çalışmak istemesinin arkasındaki nedenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bunun yanında örnekleme üzerinde araştırma yürütülecek beyin göçü alan ülke olarak ABD seçilmiştir. ABD dünyada beyin gücünü kendisine en çok çeken ülke olma durumundadır. Dolayısıyla Türk sosyal bilimcilerin en yoğunluklu olarak yöneldiğini varsaydığımız ABD, araştırmanın yürütüldüğü ortam olarak seçilmiştir.

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu ABD Üniversitelerinde görev yapan Türk asıllı sosyal bilimci akademisyenlerin eğitim hayatları, çalışma hayatları, yurt dışında çalışma nedenleri, gitme yolları, çalışılan kurumlar, faaliyetleri, çalışma süreleri, Türkiye'ye geri dönme nedenleri, yolları, halen çalışılan üniversite türü, süreleri ve Türk beyin göçü konusundaki düşüncelerinin ortaya konulmasıdır.

2. Araştırmanın Amaç ve Önemi

1960'lardan itibaren tüm Dünya'da gittikçe hızlanan beyin göçü, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru çok ciddi bir yüksek vasıflı işgücü akımına neden olmuştur. Ancak bilindiği üzere Beyin Göçü olgusu literatürde ele alınırken Beyin Göçüne maruz kalan meslek grupları olarak daha çok Tıp, Teknoloji ya da Doğa Bilimleri ile ilgili akademisyenlerden bahsedilmektedir. Bu araştırmada ise akademisyen meslek grubundaki sosyal bilimcilerin beyin göçü araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Diğer akademisyenlerden farklı olarak sosyal bilimciler, laboratuvar ve teçhizat vb. donanımlara daha az gereksinim duydukları için icra ettikleri mesleklerinin, gelişmiş ülke imkânları ile ilişkisi diğer beyin göçüne konu olan meslek gruplarına göre daha zayıftır. Ayrıca bilim ve teknoloji konusunda uzman olan yüksek vasıflı işgücüne göre de, gidilen ülkenin kültürünü daha iyi tanıma, dilini çok daha iyi bilme vb. gibi asgari gereksinimlere de sahip olmaları gerekmektedir. Bu görece dezavantaj sayılabilecek şartlara ve gelişmiş bir ülkede göç veren ülkeye göre meslekleri boyutunda çok olağanüstü imkânlarla ulaşmak gibi bir durumları da olmamasına rağmen göçmeyi tercih etmelerinin arkasındaki motivasyonların ortaya konulması bu araştırmanın temel amaçlarından birisidir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bu kısmında evren, örneklem, örnek, veri toplamada hangi yöntemin nasıl kullanıldığı ve veri toplama yönteminde kullanılan anket formunun nasıl geliştirildiğine dair bilgiler verilecektir.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, The Times gazetesinin her yıl belirlediği ve sıralamasını yapıp tüm dünyaya duyurduğu saygın bir gösterge olarak kabul edilen ve ülkemizde de her yıl, duyurusu yapılır yapılmaz yazılı ve görsel basında işlenen Dünyanın En İyi 200 Üniversitesi sıralamasına 2009 yılında dahil edilmiş 54 ABD üniversitesinde çalışan Türk asıllı sosyal bilimci akademisyenlerdir.

Bu aşamada 54 ABD üniversitesinin belirlendiği The Times gazetesinin dünyanın en iyi 200 üniversitesi sıralaması hakkında detaylı bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Pek çok farklı kuruma ait eğitim birimleri yaptıkları faaliyetlere ek olarak dünyanın en iyi üniversitelerini; akademik başarıları, eğitim kaliteleri, öğrenci memnuniyeti, araştırma sayıları, öğrenci başına düşen öğretim görevlisi sayısı, kampüs standartları, giriş koşulları, mezuniyet sonrası iş bulma kolaylığı ve maaşlar vs. gibi kriterlere göre değerlendirip, bu kriterlere göre “Dünyanın en iyi Üniversiteleri-Best Universities” sıralamasını yapmaktadırlar (www.timeshighereducation.co.uk)..

The Times gazetesinin yüksek eğitim eki Times Higher Education tarafından belirlenen ve yayımlanan dünyanın en iyi 200 üniversitesi sıralaması yaklaşık 2000 akademisyenin görüşü alınarak hazırlanmaktadır (www.timeshighereducation.co.uk).

Türkiye'nin giremediği ve 31 ülkeden 200 üniversitenin bulunduğu listede, ABD'den Harvard Üniversitesi birinci, İngiltere'den, Cambridge Üniversitesi ikinci yine ABD'den Yale Üniversitesi üçüncü sırada yer almıştır. İlk 10 sıralamasına baktığımızda 6 ABD'li, 4 İngiliz, üniversitesi yer almıştır.

Dünyanın en iyi Üniversiteleri sıralamasındaki Diğer ülkeler ise: Kanada, Japonya, Avustralya, Norveç, İsviçre, Singapur, İsrail, Çin, Güney Kore, Meksika, Rusya, Brezilya, Hindistan, Yeni Zelanda, Arjantin, Güney Afrika, Hong Kong Fransa, İrlanda, Hollanda, Danimarka, Almanya, Belçika, İsveç, Tayvan, Finlandiya, Avusturya, Tayland, İtalya, Yunanistan, Malezya'dır (www.timeshighereducation.co.uk).

Bahsedildiği gibi, sıralamanın yapılmasını sağlayan araştırma, 88 ülkede 2000 akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Akademisyenlere, kendi görev alanlarındaki en iyi eğitim kurumlarının isimleri sorulmuştur. Sıralama yapılırken öğretim üyeleri tarafından yayımlanan makaleler ve bilimsel araştırmaların sayısı, fakülte sayısının öğrenci sayısına oranı, yabancı öğrenciler için cazibeli olup olmadığı, uluslararası eğitim dünyasındaki ünü gibi unsurlar dikkate alınmıştır (www.timeshighereducation.co.uk).

Dünyadaki 3700 akademik aktivite, dünya çapında ünlü 30 üniversitenin en iyi araştırma laboratuvarlarında çalışan tecrübeli elemanlarla görüşme, 736 iş kurumu ile yapılan görüşme, uluslararası çalışmalar, uluslararası öğrenci oranının toplam öğrenciye göre durumu gibi kriterlerin değerlendirildiği araştırma sonucunda dünyanın en iyi 200 üniversitesi belirlenmiştir (www.timeshighereducation.co.uk).

En iyi 200 Dünya Üniversitesi sıralaması The Times Higher Education Supplement (THES) ve Quacquarelli Symonds'un (QS) ortak çalışmalarının ürünüdür. İki kurum 2004'ten beri bu işte ortak çalışmaktadır. Değerlendirme kriterlerini daha belirgin olması için sınıflandığında aşağıdaki başlıklar meydana gelmektedir (www.timeshighereducation.co.uk):

- Danışman değerlendirmesi (%40)
- Personel alımı değerlendirmesi(%10)
- Uluslararası öğretim üyesi değerlendirme (%5)
- Uluslararası öğrenci değerlendirme(%5)
- Öğretim üyesi/öğrenci değerlendirme (%20)
- Alıntılar/Öğretim Üyesi değerlendirme(20%)

The Times Gazetesi “dünyanın en iyi 200 üniversitesi” sıralaması hakkında verilen detaylı bilgilerden sonra, sıralamadan elde edilen 54 ABD üniversitesinden oluşan araştırma külesinin nasıl elde edildiğini açıklamak yerinde olacaktır.

Öncelikle, araştırma kapsamında evren olarak kabul edilmiş 54 Amerikan üniversitesinin tüm sosyal bilim alanında faaliyet gösteren fakülte ve bölümlerinin web siteleri taranmış ve Türk asıllı sosyal bilimci akademisyenlerin ad, uzmanlık alanları ve iletişim adresleri kayıtlanmıştır.

Bu kapsamlı araştırma sonucunda 54 ABD üniversitesinde çalışan toplam 145 öğretim üyesi düzeyindeki sosyal bilimci akademisyene ulaşılmıştır. Tüm evren ulaşılabilir bir sayıdan oluştuğu için bir örneklem sayısı belirlenmemiş ve anket 145 akademisyene de gönderilmiştir. Araştırmanın değerlendirilmesi ise anket yollanan 145 akademisyenden dönen 50 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada veri toplama yöntemlerinden anket yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmada herhangi bir araştırma hipotezi oluşturulmamış. Araştırma keşfedici yapıda tasarlanmıştır.

3.3. Anket Formunun Hazırlanması

Çalışmada kullanılan anket formu, konu, amaç ve örneklemin özellikleri dikkate alınarak akademisyenlerin;

- Kişisel ve demografik bilgilerini,
- Mesleki bilgilerini,
- Türkiye’den göç etme sürecine ilişkin bilgilerini,
- Göç etme nedenlerini ve göçün teşviki ile ilgili durum hakkında bilgileri,
- Çalışma hayatlarına ilişkin bilgilerini,
- Akademik açıdan Türkiye ile ilişkilerini,
- Sosyal yaşamlarına ilişkin bilgilerini ve
- Geri dönme veya dönmeme hakkında düşüncelerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur.

Anket formunun hazırlanıp geliştirilmesinde, araştırmanın amaçları ile ilişkili olarak yukarıdaki gruplandırma esas alınmıştır. Bu çerçeveye bağlı kalınarak da başlıca değişkenler tespit edilmiştir. Yurtdışında çalışma ve dönme nedenleri, göç kararında etkili olan ve yabancı ülkeye çeken ve Türkiye’den iten faktörler, göç yolları, yurt dışına gitmeden önce Türkiye’ye dönme ve şimdi yurt dışına gitme konularındaki eğilimleri, göç, yurt dışındaki bilim çevremizden yararlanma, gitme düşüncesinde olanları vazgeçirme ve gidenleri geri getirme konularındaki geleceğe yönelik beklenti ve genel tavsiyeler, yaş, cinsiyet, önceki ve şimdiki uyruk, medeni durum, eş uyruğu, meslek ve öğrenim durumu, orta ve yüksek öğrenimleri, bilim dalı ve uzmanlık alanları, çalışılan ülke, çalışma süresi, çalışılan kurum ve faaliyet türleri, akademik/kariyer unvanları, şimdi çalıştığı kurum, türü, çalışma süresi ve çalışma karşılığı alınan ücret vb. genel olarak araştırmanın anket kısmını oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan anket formunun hazırlanmasında Muhittin Sağırlı’nın “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması” adlı doktora tez çalışması ile Şenay Gökbayrak’ın, “Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar-Türk

Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tez çalışmasından yararlanılmıştır.

3.4. Anket Uygulaması ve Analizi

Hazırlanan anket çalışması son şekline kavuştuktan sonra 2009 Aralık ve 2010 Şubat ayları arasında araştırmaya dahil edilen 145 akademisyene yollanmıştır. Anket formları kişilere iletilmeden önce her akademisyene araştırma hakkında bilgi veren ve katılımlarını rica eden e-postalar gönderilmiştir. Bu tanıtım e-postalarının gönderilmesinden birkaç gün sonra anket formu, araştırma kapsamındaki tüm akademisyenlere Microsoft Word formatında gönderilmiştir. Araştırma sürecinde e-posta gönderilen bir akademisyenin önerisiyle araştırma anket formu Marmara Üniversitesi anket sisteminden yer tahsisi sağlanarak internet üzerinden de doldurulabilecek şekilde tekrar oluşturulmuş ve ilk 80 kişilik gönderimden sonra kalan 65 akademisyene gönderilen tanıtım e-postasına araştırmanın, <http://anket.marmara.edu.tr/v2/survey.php?sid=243> adresinde bulunan anket linki eklenerek doldurmaları için kendilerine gönderilmiştir. 145 akademisyene gönderilen anketlerden 47’si geri dönmüştür. Daha sonra yapılan çağrı sonucunda 3 akademisyen daha araştırmaya katılmış ve sayı 50 olarak kesinleşmiştir.

Anket ile ele edilen verilerin analizlerinin yapılabilmesi için SPSS 16 ve 17 istatistikî analiz programından faydalanılmıştır. Çalışmada anket yöntemi ile elde edilen veriler, analize uygun hale getirmek amacıyla kodlanarak bilgisayara aktarılmış ve sonuçlar keşfedici bir araştırma tasarımına uygun olarak yorumlanmıştır. Keşfedici anlamda tasarlanmış çalışmada toplanan anket sayısı ile ilgili olarak parametrik olmayan verilere uygun ilişki testleri de yapılmıştır.

4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu kısmında araştırma bulgularına dair frekans analizlerine ve veri yapısına bağlı olarak parametrik olmayan Ki kare ve Spearman Korelasyon testlerine ilişkin sonuçlara yer verilecektir. Spearman Korelasyon analizi, Pearson Korelasyon analizinin parametrik olmayan türüdür. Bilindiği üzere Spearman testi tıpkı parametrik Pearson testindeki gibi -1 ve +1 arasında bir değer alır (Sipahi ve diğ. 2008: 196). Test sonucunda elde edilen sonuçlar, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve derecesi hakkında bilgi elde edilmesinde ve yorumlanmasında kullanılacaktır. İlişkilerin anlamlılıklarına

ilişkin, 0,05 ve altı değerler istatistiki olarak anlamlı ilişki olarak değerlendirilecektir. Değişkenler arasındaki ilişkinin kuvvetinin yorumlanmasında ise 0,50'nin altındaki ilişki zayıf, 0,50-0,70 arasındaki ilişki orta ve 0,70'in üzerindeki ilişki ise kuvvetli olarak yorumlanacaktır (Sipahi ve diğerleri 2008: 145).

4.1. Demografik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında ankete katılan akademisyenlerin demografik bilgilerine dair frekans analizlerine yer verilmiştir. Katılımcıların, Doğum yeri, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim hayatı, eş uyruğu, ebeveyn ve eşlere ait bilgilere bu kısımda yer almaktadır

4.1.1. Doğum Yeri

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılanlardan %94'ünün doğum yeri Türkiye'dir. Katılımcıların %6'sı ise yurtdışında doğmuştur. Katılımcılardan 15'i İstanbul, 8'i Ankara, 3'ü İzmir, 4'ü Eskişehir, 5'i Denizli, 2'si Kayseri, 2'si Samsun doğumludur. Ayrıca, Sivas, Yalova, Erzurum, Kastamonu, Malatya, Alanya ve Şanlıurfa doğumlu katılımcılar vardır (Ek 2 Tablo 51). Katılımcılardan 3'ü ise yurtdışı doğumludur.

Tablo 3.1 Doğum Yerine İlişkin Dağılım

Doğ. Yeri	Frekans	Yüzde
Türkiye	47	94,0
Yurtdışı	3	6,0
Toplam	50	100

Tablo 3.2 Doğulan Bölgeye İlişkin Dağılım

Doğ. Bölge	Frekans	Yüzde
Marmara	18	36,0
Ege	7	14,0
Karadeniz	3	6,0
Doğu Anadolu	2	4,0
Güneydoğu	2	4,0
İç Anadolu	14	28,0
Akdeniz	1	2,0
Yurtdışı	3	6,0
Toplam	50	100,0

4.1.2. Yaş

Araştırmaya katılanların yaş aralıklarına göre dağılımı yapıldığında 30 ve altı yaş grubundakiler %12.0, 31-40 yaş grubundakiler %60.0, 41-50 yaş grubundakiler %14.0, 51 yaş ve üzeri ise %14,0 şeklindedir.

Tablo 3.3: Yaş Dağılımı

Yaş Aralıkları	Frekans	Yüzde
30 ve altı	6	12.0
31-40	30	60.0
41-50	7	14.0
51 ve üzeri	7	14.0
Toplam	50	100

Bulgulardan da görüleceği üzere araştırmaya katılan akademisyenler daha çok 31-40 yaş grubunda toplanmıştır. Bu durum sosyal bilimcilerin araştırma kapsamından incelenen üniversitelerdeki ağırlığının son yıllarda yoğunlaştığı şeklinde yorumlanabilir. Ya da araştırmaya katılan akademisyenlerin, ilerleyen yaşlarda vatanlarına geri dönmelerinden dolayı daha genç bir nüfusun bu ülkede çalışması gibi bir sonucun ortaya çıkması olarak yorumlanabilir. Beyin göçü kapsamında incelenen akademisyenlerimiz daha çok orta yaş olarak nitelendirilebilecek 31-40 yaş grubunda toplanmıştır.

4.1.3. Cinsiyet

Araştırmaya katılan kadın akademisyen sayısı 24'tür. Araştırmaya katılan erkek akademisyenlerin sayısı ise 26'dır.

Tablo 3.4: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	24	48.0
Erkek	26	52.0
Toplam	50	100

Görülebileceği üzere kadın ve erkek akademisyenlerin dağılımında ciddi bir farklılık görülmemektedir.

4.1.4. Medeni Durum

Araştırmaya katılan akademisyenler, medeni durumlarına göre incelendiğinde %82'sinin evli ve %18'inin bekâr olduğu görülmüştür. Daha önce evlenmiş ve daha sonra boşanmış olanlar da bekâr olarak kodlanmıştır.

Tablo 3.5: Medeni Duruma İlişkin Dağılım

	Frekans	Yüzde
Evli	41	82.0
Bekâr	9	18.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testi sonucunda akademisyenlerin medeni durumları ile cinsiyet ve doğum yeri değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 1).

4.1.5. Eşlerin Uyruğu

Araştırmaya katılan evli akademisyenlerin %60'ının eş uyruğunun Türkiye Cumhuriyeti, %31.7'sinin ABD ve %7.3'ünün ise ABD dışındaki diğer ülkelerden olduğu görülmüştür.

Tablo 3.6: Eşlerin Uyruklarına İlişkin Dağılım

	Frekans	Yüzde
T.C	25	60.0
ABD	13	31.7
Diğer Ülke	3	7.3
Toplam	41	100

Yapılan ki kare testi sonucunda evli akademisyenlerin eşlerinin uyrukları ile doğdukları yer ve cinsiyet arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 2). Ancak Marmara bölgesinde yaşamış akademisyenlerin yabancılarla evlenme eğilimi, diğer bölgelerde doğanlara göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak Marmara bölgesinin, diğer bölgelere göre batı ile daha entegre olarak ifade edebileceğimiz sosyal yaşantısı gösterilebilir.

4.1.6. Ebeveyn ve Eşlerin Eğitim Düzeyleri

Tablo 3.7’de Araştırmaya katılanların anne, baba ve eşlerinin eğitim düzeylerine dair sonuçlara yer verilmiştir. Eğitim düzeylerinde baba, anne’ye göre yüksekken, eşin eğitim seviyesi en yüksek durumdadır. Doktora yapmış olanlar % 61 ile eşler arasındaki eğitim seviyesinde en yüksek oranı oluşturmaktadır. Burada ortaya çıkan tablodan ebeveynlerin eğitim seviyesi ile çocuklarının iyi tahsil görmesi arasında yüksek bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir

Tablo 3.7: Ebeveyn ve Eşlerin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	Anne		Baba		Eş	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Okur Yazar değil	2	4.0	1	2.0	-	-
Okur Yazar	7	14.0	1	2.0	-	-
İlkokul	8	16.0	8	16.0	-	-
Orta Okul	8	12.0	4	8.0	1	2,4
Lise	6	12.8	5	10.0	-	-
Üniversite	14	28.0	20	40.0	9	22.0
Yüksek Lisans	4	8.0	6	12.0	6	14.6
Doktora	1	2.0	5	10.0	25	61.0
Toplam	50	100	50	100	41	100

Yapılan ki kare ve Spearman korelasyon testlerinde akademisyenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri arasında 0,01 düzeyinde anlamlı ve ,580 ile orta kuvvetli bir ilişki tespit edilmiştir.

4.1.7. Ebeveyn ve Eşlerin Çalıştığı Mesleki Alanlar

Tablo 3.8’de araştırmaya katılanların anne, baba ve eşlerinin çalışma alanlarına dair sonuçlara yer verilmiştir. Eşler arasında en çok çalışılan alan ve meslek olarak % 63.4 ile akademisyenlik ön plana çıkmıştır.

Tablo 3.8: Ebeveyn ve Eşlerin Çalıştığı Mesleki Alanlar

Çalışma Alanı	Anne		Baba		Eş	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ev Hanımı	26	52.0	-		2	4.9
Kamu (Akademisyen hariç)	14	28.0	27	54.0	3	7.3
Özel Sektör	4	8.0	8	16.0	7	17.1
Serbest Meslek	5	10.0	12	24.0	3	7.3
Sivil Toplum	-	-	-	-	-	-
Akademisyen	1	2.0	3	6.0	26	63.4
Toplam	50	100	50	100	41	100

Araştırmaya katılan akademisyenlerin ebeveyn ve eşlerine dair meslek durumlarını incelediğimizde akademisyenlerin annelerinin ülkemiz genel ortalamasına da uygun olarak daha çok ev hanımı ya da kamu çalışanı oldukları görülmektedir. Baba mesleklerinde ise daha çok kamu çalışanı ve sırasıyla serbest meslek ile özel sektörün ağırlıklı olduğu görülmektedir. Burada babanın çalıştığı alanın daha çok kamu olması akademisyenlerin meslek seçimleri ile ilişkilendirilebilir bir durum olarak değerlendirilebilir. Eş seçiminde ise daha çok meslektaşların tercih edildiği gibi bir durum görülmektedir.

4.1.8. Eğitim Yaşamı

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların okudukları liselerin türleri ve lise sonrası aldıkları lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerinde sosyal bilim mi? yoksa fen bilimi alanında mı eğitim aldıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1.9. Eğitim Alınan Lise

Tablo 3.9’de araştırmaya katılan akademisyenlerin %50’sinin normal lise mezunu olduğunu görmekteyiz. Geri kalan %50’sinin ise %8’i kolej, %12’si Anadolu lisesi, %30’unun ise fen lisesi mezunudur. Buradan normal lise ortalamasının tek başına, mezun olunan lise türünde en yüksek oranı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.9: Eğitim Alınan Lise Türü

	Frekans	Yüzde
Normal Lise	25	50.0
Anadolu Lisesi	6	12.0
Fen Lisesi	15	30.0
Kolej	4	8.0
Toplam	50	100

4.1.10. Eğitim Alınan Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Alanları

Tablo 3.10’da Akademisyenlerin lisans, yüksek lisans ve doktora’da aldıkları eğitimler, sosyal bilim ya da fen bilimi olarak değerlendirilmiştir. Sosyal bilimci akademisyenlerin arasında lisans eğitimleri esnasında %20.0 civarında görülen fen bilimi alanında eğitim almış olma durumu doktora düzeyine gelindiğinde %2.0’a gerilemiştir.

Tablo 3.10: Eğitim Alınan Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Alanları

Alan	Lisans		Y.Lisans		Doktora	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sosyal Bilimci	40	80.0	43	93.5	49	98.0
Fen Bilimleri	10	20.0	3	6.5	1	2.0
Toplam	50	100	46	100	50	100

Tablo 3.10’deki sonuçlardan da görülebileceği üzere, lisans eğitimlerinde fen bilimleri alanında eğitim almış akademisyenlerin daha sonra alan değiştirerek sosyal bilimler alanına kaydıkları görülmektedir. Lisans düzeyinde %20 civarında olan fen bilimlerinde lisans eğitimi oranı doktora aşamasında % 2’ye kadar gerilemiştir.

4.1.11. Türkiye’de Yatırım Yapma Durumu

Tablo 3.11’da görüleceği üzere, akademisyenlerin %36’sı Türkiye’de menkul ya da gayrimenkul olarak yatırımlara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Akademisyenlerin %64’lük kısmı ise Türkiye’de herhangi bir yatırıma sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.11: Türkiye’de Yatırım Yapma Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	18	36
Hayır	32	64
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testi sonucunda, Türkiye’de yatırım yapma değişkeni ile cinsiyet, eşin uyruğu, ebeveyn, eş eğitim düzeyleri ve Türkiye’ye seyahat sıklığı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir (Ek 2: Tablo 3, 4, 5, 6, 7, 8).

4.2. Çalışma Yaşamına İlişkin Bulgular

Keşifsel olarak tasarlanan araştırmanın çalışma yaşamına ilişkin bulgular kısmında, sosyal bilimci akademisyenlere sorulan daha çok akademik yaşam, çalışma koşulları, ABD’nde çalışma ve yaşamalarına neden olan itici ve çekici faktörler ile ilgili sorulara dair verilen cevaplara ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.2.1. İkinci Bir Yüksek Lisans ya da Doktora Derecesi Alınan Alanlar

Araştırmaya katılan akademisyenlerin %31.9’u ikinci bir yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olduklarını %68.09’u ise uzmanlık alanları dışında ikinci bir yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

İkinci bir yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olduklarını belirten akademisyenlerin derece aldıkları alanlar Tablo 3.12 de gösterilmiştir.

Tablo 3.12: İkinci Bir Yüksek Lisans ya da Doktora Derecesi Alınan Alanlar

Yüksek Lisans
Bilgisayar Bilimi
Felsefe
İşletme ve ekonomi
EU Ekonomik Yapısı
İktisat tarihi
Tarih
Kütüphanecilik
Coğrafya
Endüstri Mühendisliği
Yöneylem Araştırması
Ekonomi
İşletme, endüstri mühendisliği
Mimarlık, sanat tarihi
Karşılaştırmalı Edebiyat ve Osmanlı Türk Edebiyatı
Sosyoloji
Tıp
Psikoloji
İstatistik
Doktora
Bilişsel Bilim & Felsefe
Finans
İşletme
Tarih

4.2.2. Akademik Uzmanlık Alanları

Akademisyenler, akademik uzmanlık alanları bakımından incelendiğinde yoğunluk daha çok işletme ve ekonomi alanlarında olmuştur. Bunları sırasıyla finans ve psikoloji alanı takip etmiştir. Diğer alanların dağılımları birbirinden çok farklı değildir. Ankete katılım sayısı daha yüksek rakamlara çıkarılsa da bu oranların çok da fazla değişmeyeceği tahmin edilmektedir. Akademisyenlerin uzmanlık alanları Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3.13: Akademik Uzmanlık Alanları

Uzmanlık Alanları	Frekans
İşletme (Yönetim, Pazarlama, Operasyon yönetimi)	9
Psikoloji	4
Felsefe	1
Finans	5
Ekonomi, İktisat	12
Türkçe Dilbilim	1
Sosyoloji	1
Ortadoğu ve Osmanlı Tarihi	3
Hukuk	1
Çevre Çalışmaları	1
Üretim Planlama, Yöneylem Araştırması	2
Ulus ötesi Çalışmalar	1
Osmanlı Sanat ve Edebiyatı	2
Sanat Tarihi, Klasik Arkeoloji	2
Tarih Sosyolojisi	1
Siyaset Bilimi	2
Yetişkin Eğitimi	1
Toplam	50

4.2.3. Akademik Unvanlar

Araştırmaya katılan akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerde hangi unvanlarla görev yaptıkları tablo 3.14’te gösterilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlarda, yaş ile ilgili frekans analizinde %71.7 olarak ortaya konulan 40 yaş ve altı akademisyenlerin akademik unvanlar olarak da Öğr. Gör., Yrd. Doç. ve Doç. Dr. unvanlarda toplandıkları, özellikle de Yrd. Doç. Dr. unvanında bir yoğunluk olduğu görülmektedir.

Tablo 3.14: Akademik Ünvanlar

Akad. Ünvanlar	Frekans	Yüzde
Öğretim Gör.	8	18.0
Yrd. Doç.	27	54.0
Doç. Dr.	8	16.0
Profesör Dr.	6	12.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testleri sonucunda arasında ilişki olup olmadığı sorgulanan akademik unvanlar ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Ek 2: Tablo 9).

4.2.4. ABD'ye Göç Etmeden Önce Çalışılan Alanlar

Araştırmaya katılan akademisyenlerin %54'ü, daha önce Türkiye'de, çalıştıklarını belirttiler. Bu çalışan kesimin %63'lik kısmı ise daha önce üniversite bünyesinde çalışmış olduklarını belirttiler. Üniversite bünyesinde çalışmış grubun çalışma süreleri ise ağırlıklı olarak 1-2 yıl olarak belirtildi. Akademisyenlerin ABD'ne göçmeden önce çalıştıkları alanlar ise şu şekildedir.

Tablo 3.15: ABD'ye Göç Etmeden Önce Çalışılan Alanlar

	Frekans	Yüzde
Üniversite	17	63
Özel Sektör	7	26
Kamu Sektörü	3	11
Toplam	27	100

Tablo 3.15'de akademisyenlerin ABD'ne göç etmeden önce Türkiye'de çalıştıkları alanlar gösterilmektedir. Çalışılan alan olarak ağırlık daha önce de belirtildiği gibi üniversite'de bir akademisyen olarak çalışmış olmak şeklinde görülmektedir. Bunun böyle olması da gayet doğal karşılanmalıdır. Özel sektör ve kamu alanında çalıştıktan sonra başka bir ülkeye göç edip akademisyenliğe yönelmek ise esas ilginç bir ayrıntıyı oluşturmaktadır.

Yapılan ki kare testinde akademisyenlerin ABD'ne gelmeden önce Türkiye'de çalışmış olmaları ve cinsiyet değişkeni arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Ek 2: Tablo 10).

4.3. Türkiye'den Göç Sürecine İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularının değerlendirildiği bu kısımda Akademisyenlerin ABD'ne geliş yaşları, geliş amaçları, yurtdışına çıkarken finansman kaynakları gibi başlıklar altında bulgulara dair testlere ve yorumlara yer verilecektir.

4.3.1. ABD'ye Gelme Yaşı

Araştırmaya katılan akademisyenlerin 10 yaş ile 33 yaş arasında seyreden bir aralıkta ABD'ye geldikleri tespit edilmiştir (Ek 2 Tablo 51). Araştırmaya katılanların ABD'ye geliş

yaşlarının ortalaması olarak 23.7 olarak saptanmıştır. Gelme yaşını 10 yaş olarak ifade eden katılımcı, ailesi ile birlikte bu ülkeye taşındığını belirtmiştir. Yapılan ki kare testlerinde ABD'ye göç etme yaşı ile doğum yeri ve cinsiyet değişkenleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 10, 11).

4.3.2. ABD'ye Gelme Amaçları

Tablo 3.16'de araştırmaya katılan ve sosyal bilim alanında çalışan akademisyenlerin ABD'ye ilk geldikleri zaman ne amaçla geldikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçlardan kişilerin lisans eğitimlerini daha çok Türkiye'de gerçekleştirdikleri ve daha çok yüksek lisans ve doktora eğitimi için yurtdışına çıktıkları anlaşılmaktadır. Diğer seçeneğine cevap veren bir katılımcı ailesi ile beraber küçük yaşta geldiğini belirtmiştir.

Tablo 3.16: ABD'ye Geliş Amacı

Gelme Amaçları	Frekans	Yüzde
Dil Öğrenmek	1	2.0
Lisans Eğitimi	4	8.0
Yüksek Lisans	16	32.0
Doktora	24	48.0
Çalışmak	4	8.0
Diğer	1	2.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testleri sonucunda ABD'ye gelme amaçları ile cinsiyet, anne eğitim, baba eğitim değişkenleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemişken (Ek 2: Tablo 12, 13, 14) eş eğitimi ile anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Ek 2: Tablo 15). Özellikle doktora ve yüksek lisans yapmak amacıyla gelenlerin eşlerinin eğitim düzeylerinin yüksekliği dikkat çekmektedir.

4.3.3. Yurtdışına Çıkışın Finansmanı

Tablo 3.17'da görüleceği üzere, "ABD'ye ilk gelişinizde bursla mı yoksa kendi imkânlarınızla mı geldiniz?" sorusuna verilen cevaplar görülmektedir. Bursla geldiğini ifade eden 36 akademisyenden 33'ü bursu, eğitim almak için geldikleri üniversiteden, 3 katılımcı ise Türkiye'deki üniversite ve devlet kurumlarından aldıklarını belirtmişlerdir. 14 akademisyen ise kendi imkânları ile ABD'ye geldiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.17: Yurtdışına Çıkışı Bursla ya da Kendi Çabasıyla Gerçekleştirme Durumu

	Frekans	Yüzde
Burs	36	72.0
Kendi imkânı	14	28.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testi sonucunda alınan bursla burs alınan kurum arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Ek 2 Tablo 52). Özellikle burs alanların daha çok gidilen üniversiteden bu bursu sağladıkları görülmüştür. Bu sonuç bir anlamda beyin göçünü kendi ülkesine yönlendirmek için ABD'deki üniversitelerin burs verme yöntemiyle önemli bir başarı sağladıkları yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Beyin göçü konusunda içeriden ya da gidilen üniversiteden burs sağlanması çok önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun yanında Türkiye'ye geri dönme düşüncesi ile burslu olup olmamak arasında bir ilişki tespit edilememiştir (Ek 2 Tablo 52).

4.4. Göç Nedenleri ve Göçün Teşvikine İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularını değerlendirildiği bu kısımda kısaca göçe neden olan itici unsurlara, göçü teşvik eden çekici unsurlara, Türkiye ve ABD'nin göç konusundaki politikalarının akademisyenler tarafından nasıl algılandığına dair bulgulara yer verilecektir.

4.4.1. Beyin Göçüne Neden Olan İtici Unsurlar

Akademisyenlerin Türkiye'de eğitimleri ve akademik yaşamlarını devam ettirmeme kararlarını etkilediği varsayılan bazı itici unsurlara ilişkin değerlendirmelere, ortalamalara ve testlere aşağıda yer verilmiştir. Akademisyenlerin göç kararlarını etkileyen bu unsurlara dair aşağıda verilen 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Akademisyenlerden tanımlanmış olarak verilen itici unsurların göç kararlarında ne kadar önemli olduğunu belirtmeleri istenmiştir.

1. Çok az ya da Önemli Değil (Değeri:1)
2. Az Önemli (Değeri:2)
3. Önemli (Değeri:3)
4. Çok Önemli (Değeri:4)
5. En üst düzeyde önemli (Değeri:5)

Bu ölçek bağlamında katılımcıların sunulan ifadelerle dair değerlendirmeleri şu şekildedir.

Tablo 3.18: Beyin Göçüne Neden Olan İtici Unsurlar

		N	Min.	Max.	Ort.	Std. Sapma
1	Türkiye’de İş Bulamamak	50	1.00	5.00	2,0600	1,34635
2	Uzmanlaşmak İstenen Alanda Yeterli Düzeyde Eğitim Programının Olmaması	50	1.00	5.00	3,3400	1,47924
3	Uzmanlık Bilgilerini Tam Olarak Değerlendirecek Çalışma Ortamının Olmaması/İş Tatminsizliği	50	1.00	5.00	3,9000	1,29756
4	Akademik Yaşamın Maddi Yönden Tatminsizliği	50	1.00	5.00	3,7600	1,13497
5	Akademik Yaşamın Kurumsal Alt-Yapı Yetersizlikleri Araç, Gereç vs. Olmaması	50	1.00	5.00	3,9000	1,11117
6	Akademik Çalışma Yaşamında Başarılı Olanları Ödüllendirmedeki Yetersizlikler-Liyakatin Olmaması	50	1.00	5.00	4,0600	1,26829
7	Akademik Olarak Meslekte Hızlı İlerleme Olanaklarının Olmaması	50	1.00	5.00	3,1600	1,41940
8	Akademik Çalışma Yaşamında Huzursuzluk Veren İnsan İlişkileri	50	1.00	5.00	3,2800	1,47136
9	Bilim İnsanlarına Gösterilen İtibarın Az Olması	50	1.00	5.00	2,6800	1,46301
10	Büyük Bilim Merkezleri ve/veya İş Çevreleri İle İlişkinin Az Olması	50	1.00	5.00	2,7800	1,37455
11	Sosyal Yaşamın Kalitesizliği	50	1.00	5.00	2,0400	1,19455
12	Siyasi Nedenler	50	1.00	5.00	2,1400	1,51199
13	Askerlik (Erkekler arasında)	26	1.00	5.00	1,2800	,88156

Türkiye’de İş Bulamamak: Tablo 3.18’de görüldüğü üzere katılımcılar bu soruda 2.0600 ortalama değeri ile ölçek üzerinde nispeten “az önemli” seçeneğinde toplanan bir ortalama sergilemişlerdir. Bu durum, nitelikli beyin göçünde göçe sebep olan itici sebepler açısından “iş bulamamak” unsurunun “az önemli” bir konu olduğunu ortaya koymuştur. Bu ortaya çıkan sonuç, incelenen alan en önde gelen üniversiteler olduğu için bu üniversitelerde görev alma başarısını sergileyenlerin ana ülkeden iş bulamamak gibi bir sebeple ayrılmalarının gerçekçi olmayacağını ortaya koymaktadır. Kişi zaten yüksek nitelikli olduğu için, normal bir göçmen gibi hayatını kazanmak vb. bir durumda değildir. Potansiyelini ortaya koyabilmek amacıyla, göç etme kararı vermiş olması muhtemeldir.

Uzmanlaşmak İstenen Alanda Yeterli Düzeyde Eğitim Programının Olmaması: Bu soruya verilen yanıtların ortalaması 3.3400 değeri ile akademisyenlerin ABD de kalma kararı almalarında uzmanlaşmak istenen alanla ilgili olarak Türkiye’de verilen eğitime dair

kaygılarından ötürü daha iyi eğitim alabileceklerini düşündükleri ülkeye yöneldiklerini nispeten ortaya koymaktadır. Bu soruya verilen cevaplar “önemli” ve “çok önemli” arasında toplanmıştır.

Uzmanlık Bilgilerini Tam Olarak Değerlendirecek Çalışma Ortamının Olmaması/İş Tatminsizliği: Akademisyenler bu soruda Türkiye’de uzmanlaşmalar dahi bunu değerlendirecek düzeyde bir çalışma ortamının olmamasının kendileri için itici bir sebep olduğunu “çok önemli” değerinde toplanan ortalama ile belirtmişlerdir. Uygun çalışma ortamının ya da buna bağlı olarak iş tatminsizliği yönünden sıkıntılar yaşanması beyin göçü olgusunun önemli itici nedenlerinden biri olarak sayılabilir.

Akademik Yaşamın Maddi Yönden Tatminsizliği: Ülkemizde tüm kamu kurumlarında çalışanlara ödenen ücretlerdeki düşüklüğün, üniversitelerde de aynı olmasından ötürü araştırmaya katılan akademisyenler, bu faktörün göç kararında “çok önemli” olduğunu 3.7600 değerinde toplanan bir ortalama ile ifade etmişlerdir.

Akademik Yaşamın Kurumsal Alt-Yapı Yetersizlikleri Araç, Gereç vs. Olmaması: Araştırmaya katılan akademisyenler üniversitelerde bulunan altyapı eksikliklerinin göç kararında “çok önemli” bir sebep olduğunu 3.9000 ortalama ile ifade etmişlerdir. Her ne kadar sosyal bilimler alanında laboratuvar benzeri yüksek fon gerektiren ortamlar her zaman çok gerekli olmasa da üniversitelerin akademisyenlere sağladıkları maddi kaynaklardaki sıkıntılar ve bunların akademisyenlere olumsuz yansımaları bu sonucun bir sebebi olarak düşünülebilir.

Akademik Çalışma Yaşamında Başarılı Olanları Ödüllendirmedeki Yetersizlikler/Liyakatin Olmaması: Araştırmaya katılan akademisyenler 4.0600 ortalama ile Türkiye’de akademik ortamlarda başarının yeterince karşılığının bulmadığını ifade etmişler ve bu durumun göç kararında “çok önemli” bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir. İyi bir performans veren bir akademisyenin bu performansının karşılığını görememesi başka seçeneklere yönelmesine neden olabilmektedir.

Akademik Olarak Meslekte Hızlı İlerleme Olanaklarının Olmaması: Araştırmaya katılan akademisyenler göç kararı vermelerinde, Türkiye’deki akademik kariyerleri hakkında duydukları kaygılarını “önemli” olarak ifade etmişlerdir. Bu durum göstermiştir ki, ülkemizdeki akademik ortamın verdiği kariyer olanağı diğer unsurlar kadar beyin

göçüne neden olmada öncelikli bir durum yaratmamaktadır. Zira nitelikli akademisyenler için unvan vb. konularda ilerleme sağlamak çok da sıkıntı yaratan bir durum değildir.

Akademik Çalışma Yaşamında Huzursuzluk Veren İnsan İlişkileri: Araştırmaya katılan akademisyenler, çalışma ortamlarında rastladıkları huzursuzluk veren insan ilişkilerinin göç kararı vermelerinde “önemli” bir etken olduğunu 3.2800 ortalama ile belirtmişlerdir. Akademisyenler, bu unsurun göç kararı vermede önemli olduğunu vurgulamış ancak görece diğerleri kadar öncelikli olmadığını ifade etmişlerdir.

Bilim İnsanlarına Gösterilen İtibarın Az Olması: Araştırmaya katılan akademisyenler göç kararı vermelerinde Türkiye’de bilim insanlarına gösterilen itibarın nispeten “önemli” olduğunu 2.6800 ortalama ile ifade etmişlerdir. Ancak ortalamanın “az önemli” ye doğru yaklaşmış olması bu konudaki ortak düşüncenin çok da şiddetli olmadığını göstermektedir. Zira ülkemizde batılılaşma hedefinin bir sonucu olarak üniversite çevreleri uzun yıllardır toplum tarafından saygın görülen bir alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla tam olarak bir göç yaratma unsuru özelliği göstermemektedir.

Büyük Bilim Merkezleri ve/veya İş Çevreleri İle İlişkinin Az Olması: Araştırmaya katılan akademisyenler sosyal bilimci olmalarından ötürü bu soruya görece “az önemli”ye yakın bir ortalama da yanıt vermişlerdir. Zira fen ve mühendislik gibi pek çok alanda çok önemli bir unsur olan akademi-sanayi işbirliği sosyal bilimlerde, nispeten daha az aranan bir şeydir. Akademik olarak daha gelişmiş bir ülkeye gidilse dahi sosyal bilimciler açısından bu ilişkinin şiddeti artmayabilecektir. Dolayısıyla göçe sebep olan bir unsur olarak çok belirleyici değildir.

Sosyal Yaşamın Kalitesizliği: Araştırmaya katılan akademisyenler görüldüğü üzere bu soruda Türkiye’de “sosyal yaşamın kalitesizliği” gibi sert bir önerme oluşturan bu ifadenin göç kararının alınmasında “az önemli” bir unsur olduğunu 2.0400 ortalama ile ifade etmişlerdir. Ayrıca bu unsur ile ilişkili olarak iki ülkenin karşılaştırıldığı soru grubunda Türkiye’nin sosyal yaşam, dostluk, komşuluk vb. konularda daha olumlu olduğuna işaret eden sonuçlar ortaya konulmuştur.

Siyasi Nedenler: Araştırmanın daha sonra açıklanacak sorularında akademisyenler açısından “Türkiye’ye geri dönmeme gerekçesi” olarak sıkça ifade edilen bu unsur, göç

kararı almalarında kararlarını “az önemli” olarak etkileyen 2.1400 ortalama ile ifade edilmiştir.

Askerlik: Araştırmaya katılan erkek akademisyenler bu soruda, “askerlik” konusunun göç kararı almalarında neredeyse hiç “önemli olmayan” bir unsur olduğunu 1.2800 ortalama ile ifade etmişlerdir. Devletin yasalarının uzun yıllar tecil yapmaya olanak veren maddeleri bu konuyu, sıkıntı yaratacak bir konu olmaktan çıkarmaktadır.

Akademisyenlere yöneltilen bu unsurlara verilen yanıtlarla birlikte ortaya çıkan ortalamalar, beyin göçü kapsamında değerlendirilen kişilerin göç kararı almalarında mesleklerini icra konusunda gidilen ülkenin sunduğu imkânların karşılaştırmalı üstünlüğü esas belirleyici nokta olmaktadır. Özellikle de tüm dünyada belli bir itibara sahip olan akademisyenlik mesleği yapıldığı yer açısından bireye sağladığı statü konusunda hemen her yerde benzer imkânlar sağlarken, akademik çalışma ortamı, sağlanan maddi imkânlar, bilimsel açıdan öncü ortamlara sahip olmak esas belirleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

4.4.2. Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Unsurlar

Araştırma bulgularının değerlendirmesinin bu aşamasında, beyin göçüne sebep olabilecek çekici unsurların akademisyenlerin göç kararı almalarında ne derece önemli olduğunu değerlendirdik. Bu amaçla, akademisyenlere ABD'nin beyin göçünü teşvik eden çekici faktörlerini değerlendirmeleri için 5'li likert ölçeği sunulmuştur. Yorumlar, akademisyenlerin unsurları değerlendirmelerine uygun olarak yorumlanmıştır.

Tablo 3.19: Beyin Göçüne Neden Olan Çekici Unsurlar

		N	Min.	Max.	Ort.	Std. Sapma
1	Uzmanlık Alanına En Uygun Kalitede Programa Sahip Olması	50	3.00	5.00	4,5400	,70595
2	Eğitimi Sürdürmek Üzere Kabulün Alınabilmesi.	50	1.00	5.00	2,8400	1,65813
3	En Tatminkâr Maddi Olanağın Verilmesi	50	1.00	5.00	3,6200	1,04764
4	Danışılan Kurum ya da Hocaların Önerileri	50	1.00	5.00	3,0800	1,35285
5	İş Olanaklarının Fazlalığı	50	1.00	5.00	3,3000	1,38873
6	Akademik Çalışma Yaşamında Huzurlu İnsan İlişkileri	50	1.00	5.00	3,3800	1,39810
7	Akademik Formasyonun Kullanılabilirliği	50	1.00	5.00	3,6000	1,32480
8	Bilim İnsanlarına Gösterilen Yüksek İtibar	50	1.00	5.00	3,3000	1,44632
9	Akademik Olarak Meslekte Hızlı İlerleme Şansı	50	1.00	5.00	3,5000	1,35902
10	Büyük Bilim Merkezleri ve/veya İş Çevreleri ile Yakın İlişkiler, Akademi-Sanayi İşbirliği	50	1.00	5.00	2,9000	1,58114
11	Kurumdaki Türklerle İlişkinin Olması	50	1.00	5.00	1,5600	,95105
12	Ülkenin Yaşam Tarzına Yakınlık Hissedilmesi	50	1.00	5.00	2,5000	1,24949
13	Tanıdık, Bağlantı vb. Yolla Ülkeye Girebilme ve Bir Süre Yaşayabilme Olanağı	50	1.00	5.00	1,6000	1,08797

Uzmanlık Alanına En Uygun Kalitede Programa Sahip Olması: : Araştırmaya katılan akademisyenler, Türkiye ile kıyaslandığında ABD'ndeki eğitim olanaklarının kalitesinin, göç kararı alınmasında 4.5400 ortalama ile “en üst düzeyde önemli” olduğunu ifade etmişlerdir.

Eğitimi Sürdürmek Üzere Kabulün Alınabilmesi: ABD'nden alınabilecek kabul yazısının bu ülkenin seçiminde nispeten “önemli” bir unsur olduğu 2.8400 ortalama ile ortaya konulmuştur. Zira bu ülkenin dünyadaki parlak öğrencileri ülkesine çekmek adına gerçekleştirdiği uygulamaların bir sonucu olarak verilen kabul izinleri ve burs teklifleri ülkeyi beyin göçünü almak konusunda bir merkez haline getirmiştir.

En Tatminkâr Maddi Olanakların Verilmesi: Araştırmaya katılan akademisyenler, göç kararı almalarında ABD'nin akademisyenlere sağladığı maddi olanakların nispeten “çok önemli” olduğu ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında Türkiye'ye dönmek için hangi şartların değişmesini istersiniz sorusuna katılımcılar, ekonomik koşulların iyileştirilmesinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Geri dönüş için en önemli unsurların başında bu konu gelmektedir.

Danışılan Kurum ya da Hocaların Önerileri: Araştırmaya katılan akademisyenler, ABD'ye gitmeden önce danışılan kurum ya da kişilerin önerilerinin göç kararı üzerinde “önemli” olduğunu 3.0800 ortalama ile belirtmişlerdir.

İş Olanaklarının Fazlalığı: 1700'dan fazla üniversitesi ile ABD akademisyenler için oldukça cazip bir ülke durumundadır. Bu nedenle “iş olanaklarının fazlalığı” olarak belirtmek gerekirse, çalışılabilecek üniversite sayısının çokluğu “önemli” bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yine de bir önceki tabloda itici faktörler bağlamında değerlendirilen bu unsur hem itici hem de çekici faktör olarak diğer maddeler kadar yüksek bir önem arz etmemektedir. Zira nitelikli bir insan için hem kendi ülkesinde hem de yabancı bir ülkede “iş bulma” konusu çok sıkıntılı bir konu olmamaktadır.

Akademik Çalışma Yaşamında Huzurlu İnsan İlişkileri: Araştırmaya katılan akademisyenler ABD üniversitelerinde hem maddi hem de akademik özgürlük olarak olumlu şartlarda çalışacaklarını ve bunun da çalışma yaşamında huzur oluşturacağını düşünerek “çalışma yaşamında huzurlu insan ilişkileri” unsurunu 3.3800 ortalama ile “önemli” olarak değerlendirmişlerdir.

Akademik Formasyonun Kullanılabilirliği: Bilim ve teknolojinin merkezlerinden biri olarak ABD üniversitelerinde görev yapan akademisyenlere ciddi bir akademik itibar sağlamaktadır. Durumun böyle olması göç kararı alınmasında nispeten “çok önemli” bir unsur olarak ortaya konulmuştur.

Bilim İnsanlarına Gösterilen Yüksek İtibar: Bilim insanlarına dünyanın her tarafında görece yüksek olarak gösterilen itibarın ABD'nde daha da güçlü olması, katılımcıların göç kararı almalarında 3.3404 ortalama ile “önemli” bir unsur olarak ortaya konulmuştur. Daha önceki tablonun sonuçlarını değerlendirirken de değindiğimiz üzere bilim insanı “itibar”

konusunda ülkemizde de çok sıkıntılı bir ortam yaşamadığı için ABD’ndeki durum beyin göçüne sebep olacak kadar öncelikli bir önem sergilememektedir.

Akademik Olarak Meslekte Hızlı İlerleme Şansı: Kültürel olarak da “başarı” konusunun her şeyin önünde kabul edildiği ABD’nde, yüksek performans gösterildiğinde karşılığının geleceğinin biliniyor olması, göç kararı alınmasında katılımcıların “önemli” bulunduğu bir unsur olarak ortaya konulmuştur.

Büyük Bilim Merkezleri ve/veya İş Çevreleri ile Yakın İlişkiler, Akademi-Sanayi İşbirliği: Göç kararı alınmasındaki itici unsurların ele alındığı önceki kısımda da değinildiği gibi, bilim merkezleri ve iş çevreleri ile yakın ilişkilerin daha güçlü olarak kurulabileceği bir ülke olan ABD’nde bu unsurun sosyal bilimciler açısından diğer unsurlara göre nispeten daha “az önemli” çıkması şaşırtıcı bir durum değildir.

Kurumdaki Türklerle İlişkinin Olması: Göç kararı alınmasında gidilecek kurumdaki mevcut Türk akademisyenler ile olan ilişkilerin “az önemli” olarak çıkması hiç de şaşırtıcı değildir. Zira araştırma kütlelerini oluşturan ABD’nin önde gelen 54 üniversitesinde görev yapan Türk Sosyal bilimcilerin sayısı 145 ile sınırlıdır. Bu yüzden bu unsur 1.5600 ortalamayla nispeten “önemli değil” şeklinde oluşmuştur.

Ülkenin Yaşam Tarzına Yakınlık Hissedilmesi: Katılımcılar, ABD’nin yaşam tarzına yakınlık duyulması ile ilgili unsurun göç kararı alınmasında 2.5000 ortalama ile nispeten “az önemli” bir ağırlıkla derecelendirmişlerdir. Zira kişi gitmeyi düşündüğü ülkenin kültürüne karşı ne kadar yakınlık hissederse hissetsin arkasında bıraktığı kendi ülkesi olmaktadır.

Tanıdık, Bağlantı vb. Yolla Ülkeye Girebilme ve Bir Süre Yaşayabilme Olanığı: Bu unsur akademisyenler tarafından göç kararı alınması üzerinde 1.600 ortalama ile nispeten “önemli değil” olarak derecelendirilmiştir. Nitelikli bir bilim insanının göç kararı almasında böyle bir konudan temel alarak hareket etmesi de mümkün olarak gözükmediğinden sonucun böyle çıkması “doğal” bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Beyin göçüne sebep olma açısından ülkemizin itici etki yaratan unsurlarını değerlendirildiği bir önceki unsurlar grubunun ardından ABD’nin sahip olduğu çekici unsurların değerlendirildiği bu kısımda itici kısımlarla ilişkili olarak çekici unsurlarda da

akademisyenlerin algılarında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. ABD'nin çekici yönleri olarak akademik çalışma ortamının elverişliliği, akademik özgürlük, en iyi akademik gelişmişliğe sahip olmak gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Çekici unsurlar içinde önemli ya da çok önemli olarak ön plana çıkan bu unsurların yanında gidilen ülkede tanıdıkların olması, ülkenin yaşam tarzına yakınlık hissedilmesi, gidilen kurumda Türk akademisyenlerin olması gibi unsurlar ise çok az önemli ya da önemli değil olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar özetle göstermektedir ki, akademisyenlerin göç eğiliminde belirleyici tek unsur çalışılan alandaki karşılaştırmalı üstünlükler olarak sayılabilir. Yine bununla ilgili olarak sağlanan akademik ve sosyal olanaklar da diğer belirleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

4.4.3. Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine İlişkin Algı

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 80'i, Türk Devleti'nin bilinçli olmasa da uyguladığı politikalarla beyin göçünü teşvik eder bir tavırda olduğunu düşünmektedir. Bilinçli bir durum gibi olmasa da sonuç göçe sebep oluyorsa bu da bir anlamda teşvik olarak düşünülmesi yanlış olmayacaktır.

Tablo 3.20: Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine İlişkin Algı

	Frekans	Yüzde
Evet	40	80.0
Hayır	10	20.0
Toplam	50	100

Tablodan görüldüğü üzere araştırmaya katılan akademisyenlerin %80'i, Türkiye'nin beyin göçüne sebep olacak şekilde politikalar uyguladığına inanmaktadır. Özellikle de beyin göçüne sebep olan itici unsurlar bağlamında bakıldığında devletin beyin göçünün gerçekleşmesindeki etkisi biraz daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak düşük ücret düzeyleri, üniversitelere batılı devletlerle karşılaştırıldığında görece az ayrılan fonlar, akademik özgürlük ortamının gizli ya da açık bir biçimde baskılanması, akademik araştırma ve organizasyonlara katılmak isteyen akademisyenlere ayrılan fonların kullandırılmasındaki uzun bürokratik süreçler vb. unsurlar, araştırmaya katılan akademisyenlerin de belirttikleri gibi devletin farkında olmaksızın da olsa, beyin göçünü teşvik eder hale gelmesine neden olmaktadır.

Yapılan ki kare testlerinde, Türkiye'nin beyin göçünü teşvik etmesine ilişkin algı ile cinsiyet, medeni durum arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 16,17). Ancak akademik unvanlar ile teşvik algısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Ek 2: Tablo 18). Bu testin sonuçlarına göre Yrd. Doç. düzeyinde Türkiye'nin beyin göçünü teşvik ettiğine dair algılar ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin beyin göçünü teşvik etmesine ilişkin algı ile geliş amacı değişkeni arasında da istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Özellikle doktora amaçlı olarak göç edenlerin Türkiye'nin beyin göçünü teşvik etmesi ile ilgili algısı dikkat çekicidir (Ek 2: Tablo 19).

4.4.4. ABD'nin Beyin Göçünü Teşvik Edici Politikaları

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 76'sı göç ettikleri ülkenin tüm dünyadan beyin göçü akımını kendine yönlendirmek için teşvik edici sistemleri devreye soktuğunu ve bunun bir devlet politikası olduğu belirtmektedirler. Bu sorunun açık uçlu kısmında verilen cevaplarda, soruya ilişkin politikaların Amerikan Anayasası'nda dahi mevcut olduğunu ve ülkenin bir anlamda bu politika üzerinden gücünü koruduğunu belirtilmiştir

Tablo 3.21: ABD'nin Beyin Göçünü Teşvik Edici Politikaları

	Frekans	Yüzde
Evet	38	76.0
Hayır	12	24.0
Toplam	50	100

Aynı bir önceki konuda olduğu gibi Türkiye'nin beyin göçünü teşvik eder durumdaki politikalarının aksine ABD'de devlet bilinçli olarak nitelikli kişilerin ülkeye gelmesi için çaba harcamakta, cazip imkânlar sunmaktadır. Özellikle de daha önceki değerlendirmelerde de görüldüğü üzere ABD'ye burslu olarak giden akademisyenlerimizin büyük kısmının burslarının gidilen üniversite tarafından sağlanıyor olması, bilinçli politikalara sahip oldukları konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında bu soruya yanıt veren bir akademisyenin de belirttiği gibi; ülkeye parlak beyinleri, yetenekleri çekme amacı ABD anayasasında vurgulanan bir durumdur. Hal böyle iken az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin bilinçsiz teşvik politikalarının yanında

beyin göçü akımına uğrayan ülkelerin de cazip imkânlar sunarak bunu teşvik etmesi ister istemez beyin göçü olgusunun yüzlerce araştırmaya konu olmasına neden olmaktadır.

Yapılan ki kare testlerinde ABD'nin beyin göçünü kendine yönlendirme konusunda teşvik edici politikalara sahip olma durumu ve cinsiyet, medeni durum, akademik unvan gibi değişkenler arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 20, 21, 22).

4.5. Çalışma Hayatına İlişkin Bulgular

Araştırma bulgularını değerlendirildiği bu kısımda çalışma yaşamında ücret ve alınan ücretin yarattığı tatmin vb. konularda karşılaşılan farklı tutumlar, ücret ve sosyal haklara dair görüşler ve çalışma yaşamında ayrımcılık konu başlıklarına değinilmiştir.

4.5.1. Alınan Ücretin Yeterliliği

Akademisyenler, alınan ücretin yeterli bulunup bulunmadığına dair sorulan soruya %82 oranında “yeterli buluyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. %18 oranında ise alınan ücret yeterli bulunmamıştır.

Tablo 3.22: Alınan Ücretin Yeterliliği

	Frekans	Yüzde
Evet	41	82.0
Hayır	9	18.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testlerinde alınan ücretten tatmin olma ile cinsiyet, medeni durum, eş uyruğu, Ebeveyn ve eş eğitim seviyeleri değişkenleri de test edilmiş ve herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır (Ek 2: Tablo 24, 25, 26, 28, 29, 30). Bunun dışında özellikle Öğretim Görevlisi ve Yardımcı Doçent unvanlarında, diğer unvanlara göre sağlanan maddi olanaklardan tatmin olma oranlarında azalma görülmektedir (Ek2: Tablo 27). Akademik dünyanın alt unvanları olan bu kariyer kademelerinde, maddi tatmin olanakları ülkemizde de olduğu gibi daha az tatmin edici durumdadır. Ancak yinede ülkemizle karşılaştırıldığında bu soruya verilecek yanıtlar arasında ciddi farklar olacağını tahmin etmek çok yanlış olmayacaktır.

4.5.2. Mesleki Alanda Ayrımcılık

Tablo 3.23’de görüldüğü gibi pek çok ülkeden binlerce göçmene kapılarını açan ABD sahip olduğu bu çok kültürlü yapı nedeniyle ayrımcılık, vb. konuları bir kenara bırakmak zorunda ve durumunda kalmıştır. Mesleki alanda ayrımcılıkla karşılaşmış ve karşılaşmadıklarına ilişkin soruya verilen cevaplar, ABD’de yabancı olunmasından dolayı mesleki anlamda bir ayrımcılığın yaşanmadığını büyük bir ağırlıkla ortaya koymaktadır.

Tablo 3.23: Mesleki Alanda Ayrımcılık

	Frekans	Yüzde
Evet	4	8.0
Hayır	46	92.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testi sonucunda cinsiyet değişkeni ve çalışma ortamındaki ayrımcılık değişkenleri arasında anlamlı istatistikî bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 23). Hem erkek hem de kadın akademisyenler açısından ayrımcılık konusu ABD üniversitelerinde çok az karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ayrımcılık konusu ve cinsiyet, eş uyuşu, medeni durum ve akademik unvan gibi değişkenler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır. Akademisyenlerin çalışma hayatında ayrımcılık ile karşılaşmadıkları ifade edilebilir.

4.5.3. Ücret ve Sosyal Haklarda Ayrımcılık

Bir önceki konu başlığında ayrımcılığa değinen soruya verilen yanıtlardan elde edilen sonuçlarda da olduğu gibi ABD’de de ücret ve sosyal haklar bakımından da herhangi bir ayrımcılık söz konusu değildir. Ya da en azından araştırmaya katılan akademisyenlerin böyle bir algıları bulunmamaktadır. Bu bağlamda katılımcıların % 96’lık kısmı herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmemektedir (Tablo 3.25).

Tablo 3.24: Ücret ve Sosyal Haklarda Ayrımcılık

	Frekans	Yüzde
Evet	2	4.0
Hayır	48	96.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare analizlerinde ayrımcılık değişkeni ile cinsiyet, medeni durum, eş uyruğu, akademik unvan, ülkeye geline yaş ve Türkiye’de yatırım yapma değişkenleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo31, 32, 33, 34, 35). Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere ABD’de ayrımcılık konusu, özellikle de akademik yaşamda, oldukça az rastlanılan bir durum olarak ortaya çıkmış görünmektedir.

4.5.4. Türkiye İle Akademik İlişkiler

Araştırmanın bu kısmında akademik çalışma ortamı açaşından Türkiye-ABD karşılaştırmasına, Türkiye’deki akademisyenlerle işbirliği ve ortak çalışmalar yürütme konusuna ve akademik açaşdan Türkiye’deki akademik yaşamla ilişkilere dair bulgulara ve yorumlara yer verilecektir.

4.5.4.1. Akademik Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırılması

Araştırmanın bu kısmında katılımcılara akademik yaşam yönünden ABD ve Türkiye’yi Karşılaştırmaları ve ABD’ndeki durumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaca yönelik olarak akademik yaşama dair bazı ifadeler sunulmuş ve bu ifadeler üzerinden karşılaştırma yapmaları istenmiştir. Katılımcılara sorularda, 5’li likert ölçeği sunuldu.

Ölçek aralıkları:

1. Çok Daha Kötü (Değeri:1)
2. Daha Kötü (Değeri:2)
3. Ne Daha İyi, Ne Daha Kötü (Değeri:3)
4. Daha İyi (Değeri:4)
5. Çok Daha İyi (Değeri:5)

şeklinde oluşturulmuştur. Bu ölçek bağlamında akademisyenlerin sunulan ifadelere dair değerlendirme ortalamaları Tablo 3.26’da gösterilmiştir.

Tablo 3.25: Akademik Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırılması

		N	Min.	Max.	Ort.	Std. Sapma
1	Ücret ve Yaşam Standardı Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye ile Karşılaştırılması	50	3.00	5.00	4,5600	,61146
2	Çalışma Ortam ve Koşulları Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye ile Karşılaştırılması	50	3.00	5.00	4,5600	,57711
3	Araştırma Ortamı Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye ile Karşılaştırılması	50	3.00	5.00	4,7200	,60744

Ücret ve Yaşam Standardı Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye İle Karşılaştırılması: ABD ve Türkiye’ye ücret ve yaşam standardı açısından karşılaştırmalı bakıldığında, akademisyenlerin verdiği yanıtlar bağlamında iki ülkenin akademik yaşam ve koşulları bir anlamda karşılaştırılmaz durumdadır. Akademisyenler, ABD’nin 4.56 ortalama ile “çok daha iyi” bir konumda olduğunu ifade etmişlerdir.

Kurumdaki Çalışma Ortam ve Koşulları Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye İle Karşılaştırılması: Tıpkı ücret ve sosyal yaşam karşılaştırmasında olduğu gibi çalışma yaşam ve koşulları bağlamında da ABD’nin 4.56 ortalama ile “çok daha iyi” bir durumda olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Araştırma Ortamı Açısından ABD’ndeki Koşulların Türkiye İle Karşılaştırılması: ABD’ndeki üniversitelerde görev yapan sosyal bilimci akademisyenler, akademik araştırma ortamı bağlamında iki ülkeyi karşılaştırması istendiğinde 4.72 ortalamayla ABD’nin “çok daha iyi” durumda olduğunu güçlü bir şekilde belirtmişlerdir.

Aslında bu üç soruya verilen yanıtlar da daha önceki kısımda yer verilen beyin göçüne neden olan itici ve çekici unsurlar kısmındaki bulguları destekler niteliktedir. Zira hem itici hem de çekici unsurlar açısından akademik yaşamda maddi olanaklar, çalışma ortamında sağlanan koşullar ve de araştırma ortamı açısından ABD ülkemize göre daha iyi koşulları ile ön plana çıkmaktadır. Akademik çalışma ortamı ve olanakları akademisyenler için, özellikle de sosyal bilimci akademisyenler için çok daha cazip unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

4.5.4.2. Türkiye’deki Akademisyenler ile İlişkiler

Akademisyenlerin %62’si Türkiye’deki meslektaşları ile akademik ilişkisi (fikir alışverişi, danışmanlık, bilimsel faaliyet) olduğunu ifade ederken %38’i ise böyle bir ilişkisinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.26: Türkiye’deki Akademisyenler ile İlişkiler

	Frekans	Yüzde
Evet	31	62.0
Hayır	19	38.0
Toplam	50	100

Tablo 3.26’da da görülebildiği gibi araştırma kapsamında incelenen akademisyenlerin ülkemizdeki meslektaşları ile olan akademik ilişkileri tam anlamıyla istenen düzeyde değildir. Beyin göçü konusunda olumlu düşünen bakış açılarının öngördüğü sonuçların oluşabilmesi için akademik ilişkilerin istisnasız olarak gerçekleştiriliyor olması çok önemlidir. Aksi takdirde beyin göçü yalnızca olumsuzluk yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır. Akademisyenler arasında akademik ilişkilerin güçlü kurulması ülkemizdeki gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların düzeyini de daha üst seviyeye çekebilecek ve her iki taraf için çok değişik fırsatların kapılarını açabilecektir.

Yapılan ki kare analizinde akademik unvanlar ve Türkiye ile akademik ilişkiler bağlamından anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 53). Ancak görece genç akademisyen grubunu oluşturan Yrd.Doç. ve Doç.Dr. grubunun, Türkiye’deki meslektaşları ile olan ilişkilerinde diğer unvanlardaki akademisyenlere göre daha az ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum iki ülke arasındaki akademik ilişkiler açısından sıkıntı yaratabilme olasılığına sahiptir. Bu nokta geliştirilmesi gereken bir husus olarak dikkate alınmalıdır. Ayrıca ikili akademik ilişkilerle, medeni durum, eş uyuşuğu, Türkiye’de daha önce çalışmış olma ve Türkiye’de yatırım yapmış olma değişkenleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2 Tablo 44, 45, 47, 48).

4.5.4.3. Akademik Ortak Çalışmalar

Araştırmaya katılan akademisyenlerin %44’ü Türkiye’deki meslektaşlarıyla Türkiye’de gerçekleştirilen akademik ortak çalışmalarda bulduklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca ortak çalışma yaptığını belirten akademisyenlerin tamamı, gerçekleştirilen ortak çalışmalardan tatmin olduklarını belirtmişlerdir

Tablo 3.27: Akademik Ortak Çalışmalar

	Frekans	Yüzde
Evet	22	44.0
Hayır	28	56.0
Toplam	50	100

4.5.4.4. Türkiye'deki Akademik Gelişmeleri İzleyebilme

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %52.17'si uzmanlık alanıyla ilgili olarak Türkiye'deki akademik gelişmelerin takipçisi olduğu ifade etmiştir.

Tablo 3.28: Türkiye'deki Akademik Gelişmeleri İzleyebilme

	Frekans	Yüzde
Evet	27	54.0
Hayır	23	46.0
Toplam	50	100

4.5.5. Türkiye'ye Dönme Kararını Etkileyecek Mesleki Koşullar

Akademisyenlere, Türkiye'ye geri dönüp akademik çalışmalarını orada sürdürmeleri için ne gibi ön koşullarının olduğu sorulmuştur. Tablo 3.29, bu sorunun karşılığında verilen yanıtların içerik analizi yapılarak sınıflandırılması ve tekrar edilen beklentilerin frekans olarak belirtilmesi ile oluşmuştur. Katılımcılara açık uçlu olarak yöneltilen soruya verilen yanıtlar yapılan içerik analizinin sonucu olarak Tablo 3.30'te gösterilmiştir. Ancak 50 akademisyenin katıldığı ankette bu soruda bazı katılımcılar birkaç farklı koşul öne sürdükleri için frekans 85 olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.29: Türkiye'ye Dönme Kararını Etkileyecek Mesleki Koşullar

Geri Dönüş İçin Arzulanan Beklentiler	Frekans	Yüzde
Akademisyenlerin maddi imkânların iyileştirilmeli	20	23.5
Akademik özgürlük arttırılmalı	14	16.4
Üniversitelerin araştırma kaynakları arttırılmalı	17	19.9
Akademik yaşamda başarılı olmak ile kişisel ilişkiler ayrıştırılmalı	3	3.5
Akademik başarı ödüllendirilmeli	6	7
Daha kurumsal üniversite yapıları olmalı	3	3.5
Siyasi gerginlikler son bulmalı	7	7
Yaşam kalitesi artmalı	4	4.68
Akademide daha insancıl yaklaşımlar olmalı	2	2.34
Daha az ders yükü, daha çok araştırma imkânı olmalı	2	2.34
Yurtdışı akademik ilişkilerimi sürdürebilmem için araştırma/konferans desteği artmalı	3	3.5
Ast-üst ilişkilerindeki hiyerarşi azaltılmalı	3	3.5
Üniversite-Sanayi işbirlikleri arttırılmalı	1	1.17
Toplam	85	100

Geri dönüş için Türkiye'deki akademik ortama dair beklentilerinin ifade edildiği Tablo 3.29'dan da görülebileceği üzere; maddi olanaklarının iyileştirilmesi, araştırma fonlarının arttırılması ve akademik özgürlüklerin daha iyi noktalara getirilmesi, gibi hususlar öncelikli olarak vurgulanmıştır. Bu da araştırma varsayımları ile paralellik göstermektedir. Bu ortaya çıkan sonuç, sosyal bilimcilerin göç kararlarını etkileyen itici ve çekici faktörlerin daha çok, akademik yaşamın sağladığı maddi olanaklar, akademik özgürlük ve araştırmalara dair üniversitelerin ayırabildiği kaynaklar gibi unsurlar etrafında toplanacağı varsayımını biraz daha net bir şekilde doğrulamaktadır.

4.5.6. ABD'deki Akademik Yaşamın Türkiye'ye Göre Üstünlükleri

Bu soruda katılımcılara, ABD'nde dâhil oldukları akademik yaşamın, Türkiye'ye göre ne gibi üstünlüklere sahip olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar içerik analizine tabi tutulmuştur. Tablo 3.30, bu sorunun karşılığında verilen yanıtların içerik analizine tabi tutularak sınıflandırılması ve tekrar edilen üstünlük ifadelerinin frekans olarak belirtilmesi ile oluşmuştur. ABD ve Türkiye'nin kıyaslanmasının istendiği bu soruda katılımcılar, araştırma kaynakları, akademisyenlerin maddi imkânları, akademik

özgürlük ve başarının ödüllendirmesi konusunda iki ülke arasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.30: ABD’deki Akademik Yaşamın Türkiye’ye Göre Üstünlükleri

ABD’de Akademik Yaşamın Üstünlükleri	Frekans	Yüzde
Akademisyenlerin maddi imkânları	8	10.8
Akademik özgürlük	7	9.45
Üniversitelerin araştırma kaynakları	16	21.6
Akademik yaşamda başarılı olmanın kişisel ilişkilerden bağımsız olması	1	1.35
Akademik başarının ödüllendirilmesi	7	9.45
Daha kurumsal üniversite yapıları	2	2.70
Akademik hayatın daha huzurlu olması	1	1.35
Daha az ders yükü, araştırmaya verilen önem	5	6.75
Üniversite-Sanayi işbirlikleri	1	1.35
Akademisyene verilen değer	3	4.05
Yüksek kalitede araştırmalar	5	6.75
Entelektüel, nitelikli bilim çevresi	10	13.50
Akademik eşitlik	2	2.70
Yüksek liyakat	2	2.70
Nitelikli akademik faaliyet ve organizasyonlar	4	5.4
Ast-Üst ilişkilerini en az düzeyde olması	1	1.35
Toplam	74	100

Araştırma kapsamındaki akademisyenlerin Türkiye’ye dönüş için belirttiği koşullar ile ABD’deki akademik koşulların Türkiye’den hangi noktalarda daha iyi olduğu sorusu oldukça ilişkilidir. Tablo 3.30’de ABD’deki akademik yaşamın, sağladığı maddi olanaklar, araştırma fonları ve ülkenin sahip olduğu öncü bilim çevreleri gibi unsurlardan ötürü, Türkiye’ye göre daha üstün olduğu belirtilmiştir.

4.6. Sosyal Yaşama İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, Türkiye ve ABD’deki sosyal yaşama dair karşılaştırma, Akademisyenlerin ABD’deki Türk Derneklerine üyelikleri ve Türkiye’nin imajının akademisyenlerin sosyal yaşamlarına nasıl yansıdığına dair bulgu ve yorumlara yer verilecektir.

4.6.1. Sosyal Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırması

Katılımcılardan, sosyal çevre-iş arkadaşları-üstler, komşu, Arkadaş ve tanıdıklar ile ilişkiler ve sosyal yaşam açısından ABD ve Türkiye’yi Karşılaştırmaları ve ABD’ndeki durumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaca yönelik olarak sosyal yaşama dair bazı ifadeler sunulmuş ve bu ifadeler üzerinden karşılaştırma yapılmaları istenmiştir. Katılımcılara derecelendirmede 5’li likert ölçeği sunulmuştur. Ölçek aralıkları:

1. Çok Daha Kötü (Değeri:1)
2. Daha Kötü (Değeri:2)
3. Ne Daha İyi, Ne Daha Kötü (Değeri:3)
4. Daha İyi (Değeri:4)
5. Çok Daha İyi (Değeri:5)

Şeklinde oluşturulmuştur.

Bu ölçek bağlamında katılımcıların sunulan ifadelere dair değerlendirmeleri şu şekildedir:

Tablo 3.31: Sosyal Yaşamın ABD-Türkiye Bağlamında Karşılaştırması

		N	Min.	Max.	Ort.	Std. Sapma
1	Sosyal Yaşam Açısından	50	1.00	5.00	2,9400	1,03825
2	Çalışma Arkadaşları ve Üstler İle İlişkiler Açısından	50	2.00	5.00	3,8000	,85714
3	Komşu, Tanıdık ve Arkadaşlar ile İlişkiler Açısından	50	1.00	5.00	2,4400	,92934

Akademisyenler, sosyal yaşamı, 2.94 ortalama ile görece “ne daha iyi, ne daha kötü”, çalışma arkadaşları ve üstlerle ilişkileri 3.8 ile “daha iyi”, komşu, tanıdık ve arkadaşlarla ilişkileri ise karşılaştırmalı olarak 2.44 ortalama ile nispeten “daha kötü” olarak değerlendirmişlerdir. Açık uçlu sorularda verilen yanıtlarda “geri dönme” konusunun akılların bir köşesinden çıkmamasının altında yatan sebepler olarak bu soru grubundaki sonuçları ortaya koymaktadır. Şimdiye kadar, ücretler, çalışma koşulları, vb. pek çok kıyas başlığında çok daha iyi olarak belirtilen ABD, konu sosyal yaşam ve bu anlamdaki ihtiyaçların giderilmesi olunca görece avantajını kaybetme durumuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Bir önceki değerlendirme kısmında akademik çalışma ortam ve olanakları açısından karşılaştırmaya tabi tuttuğumuz ABD ve Türkiye arasındaki kıyas farklılıklarındaki ABD lehine durum sosyal yaşam ile ilgili kıyaslamalarda görece zayıflamaktadır. Özellikle de sosyal hayat ve komşu, tanıdık ve arkadaşlarla ilişkiler bağlamında ülkemize has bazı özelliklerden ötürü akademisyenlerin değerlendirmelerinde ABD’nin değerleri azalma eğilimine girmiştir. Özellikle de pek çok değer ve kültür konulu araştırmada ortaya konulan bir bulgu olarak toplulukçu bir kültürel yapıya sahip olmamız (Sargut 2001; Schwartz 1999; Hofstede 1983) ABD’deki sosyal yaşam açısından olumsuz tatminsizlik yaratabilmektedir. Zira ABD’de araştırmalarla ortaya konulmuş olan bireyci kültür (Hofstede 1983; Trompenaars 1994, ; Schwartz 1999) toplulukçu bir kültürden gelen birey açısından görece tatminsizlik yaratabilmektedir. Bu da sosyal yaşam değerlendirmelerinde kıyaslama yaparken çalışma yaşamındaki olumlu değerlendirmelere göre daha düşük puanlı değerlendirmeler olarak karşımıza çıkabilmektedir.

4.6.2. Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik

Araştırmaya katılan akademisyenlerin %28’i bu soruya Türk menşeli Sivil Toplum Kuruluşlarına üye olduklarını belirtmiştir. Akademisyenlerin %72.0’si ise bu tür derneklere üye olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu elbette üzerine yorum yapılması gereken bir durumdur. Yabancı bir ülkede, sosyal bilimci akademisyenlerin az bir oranının Türk menşeli sivil toplum kuruluşlarına üye olmuş olması daha detaylı bir araştırma ile ortaya konulması gereken bir duruma işaret etmektedir. Bu, ABD’deki Türklerin sivil örgütlenme konusundaki sıkıntılarını gösterir bir durum olma olasılığının yanında Türkler arasındaki dayanışma konusunda bazı eksikliklere de işaret ediyor olabilir.

Tablo 3.32: Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik

	Frekans	Yüzde
Evet	14	28.0
Hayır	36	72.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testleri sonucunda, cinsiyet, medeni durum, yaş, akademik unvan, Türkiye'ye dönmeyi düşünüp düşünmemek, Türkiye'ye seyahat sıklığı, geliş amacı, alınan ücretten tatmin olma, ayrımcılık ve Türkiye'deki akademisyenlerle ilişki değişkenleri ile Türklerin oluşturduğu derneklere üye olma değişkeni arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43).

4.6.3. Günlük Yaşamda Türk İmajının Etkisi

Akademisyenlerin % 86'sı Türkiye'nin uluslararası alandaki imajının yaşamlarını etkilemediğini belirtmişlerdir. Özellikle ABD gibi çok kültürlü bir yapı üzerine inşa edilmiş bir ülkede, kimin hangi kökenden geldiğinin görece daha az önemsenmesini beklemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla gelinen yer, köken gibi unsurlar sosyal ve akademik yaşamda az etkili değişkenler olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.33: Günlük Yaşamda Türk İmajının Etkisi

	Frekans	Yüzde
Olumlu Etkiliyor	4	8.0
Olumsuz Etkiliyor	3	6.0
Hayır, Etkilemiyor	43	86.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testlerinde Türklerin ve Türkiye'nin imajının akademisyenlerin yaşantılarına etkisi hakkındaki değişken ile cinsiyet, medeni durum, eş uyruğu değişkenleri arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2 Tablo 48, Tablo 49, Tablo 50).

4.7. Geri Dönme Düşüncesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, sırasıyla Türkiye'ye seyahat etme sıklığı, ilk gelinen dönemde geri dönme niyeti, kalmayı zorunlu kılan nedenler, geri dönme düşüncesi gibi değişkenlere dair bulgu, ilişki yorumlara yer verilecektir.

4.7.1. Türkiye'yi Ziyaret Sıklığı

Akademisyenlerin % 34'ü, yılda birkaç kez Türkiye'ye geldiklerini belirtirken % 12'si, çok nadir olarak geldiklerini ya da hiç gelmediklerini belirtmişlerdir. Bu değişken, araştırma kapsamında önemli bir değişken olarak düşünülmüştür. Zira kişinin ana ülke ile bağlarının güçlü kalmasında yapılan ziyaretlerin sıklığı önemli bir unsur olarak varsayılmaktadır. Hem sosyal yaşam hem de akademik yaşam bakımından bu ziyaretler ve sıklığı, ana ülke ile olan bağları koruyucu bir etki sağlayabilir görünmektedir.

Tablo 3.34: Türkiye'yi Ziyaret Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Yılda birkaç kez	17	34.0
Yılda bir kez	23	46.0
İki yılda bir	4	8.0
Gitmiyorum/çok nadir	6	12.0
Toplam	50	100

Yapılan ki kare testi sonucunda Türkiye'ye seyahat etme sıklığı ile akademik ilişkiler arasında bir ilişki olduğu görülmüştür (Ek 2: Tablo 54). Gelişen teknolojiye rağmen aynı fiziksel ortamda bulunmak, akademik işbirliklerini oluşturma ve sürdürme açısından anlamlı sonuçlar vermektedir. Bu aşamada devletin akademisyenlere bilimsel işbirliklerini teşvik edici şekilde, seyahat edebilmeyi daha cazip kılan uçak bileti, seyahat masraflarını karşılama vb. destekleri sağlaması oldukça olumlu sonuçlar verebilecektir. Bu anlamda düzenlemelerin yapılması ve her iki taraftaki akademisyenlerin desteklenmesi, beyin göçü olgusunun literatürde varsayılan olumsuzluklarını olumluya dönüştüren bir etki yaratabilecektir.

Yapılan ki kare testi sonucunda Türkiye'ye seyahat sıklığı ile Türkiye'de yatırım yapmış olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Ek 2: Tablo 55). Ülkeyle sık seyahat ederek ilişkileri koruyucu olmak, ana ülkeye dair bağları koruyucu bir unsur olarak,

yatırım yapmak gibi bir eğilimi etkilemektedir. Ya da tam tersi bir mantıkla, Türkiye’de yatırım sahibi olmak daha çok seyahat etmeyi gerektirici etki yapıyor olabilir. Ancak her koşulda bu iki değişkenin, beyin göçünün sonucunda ana ülke ile olan bağları koruyucu etkiye sahip olabileceğini savunmak yanlış olmayacaktır.

4.7.2. Akademik Sebepler Dışında ABD’de Kalmayı Zorunlu Kılan Nedenler

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 38’i siyasi, ekonomik (borç ödemek zorunluluğu) ya da eş durumu gibi nedenlerden ötürü ABD’nde kalmaya zorunlu olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.35: Akademik Sebepler Dışında ABD’de Kalmayı Zorunlu Kılan Nedenler

	Frekans	Yüzde
Evet	19	38.0
Hayır	31	62.0
Toplam	50	100

4.7.3. ABD’ye İlk Gelindiğinde Türkiye’ye Geri Dönme Niyeti

Tablo 3.36’e göre araştırmaya katılan akademisyenlerin % 86’sı Türkiye’den ilk ayrıldıklarında tekrar geri dönmek üzere ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Ancak bir sonraki soruda da görülecektir ki, amaçlanan eğitim alındıktan sonra Türkiye’ye dönmek yerine ABD’nde kalmak daha cazip bir seçenek halini almıştır.

Tablo 3.36: ABD’ye İlk Gelindiğinde Türkiye’ye Geri Dönme Niyeti

	Frekans	Yüzde
Evet	43	86.0
Hayır	7	14.0
Toplam	50	100

4.7.4. Türkiye’ye Geri Dönme Düşüncesi

Tablo 3.36’de görüldüğü gibi ABD’ye ilk gelindiğinde % 86 olarak bulunan geri dönme düşüncesi zaman içinde % 64 oranında “dönmeyi düşünmüyorum” halini almıştır (Tablo 3.37). Bu durum eğitim amacıyla göç eden bireylerin, bir süre sonra göç ettikleri

ülkenin olanaklarının farkına vararak geri dönme düşüncesini bir kenara koyduklarını göstermektedir.

Tablo 3.37: Türkiye'ye Geri Dönme Düşüncesi

	Frekans	Yüzde
Evet	18	36.0
Hayır	32	64.0
Toplam	50	100

Geri dönme düşüncesi ve eş uyruğu değişkenleri arasındaki karşılaştırmalı frekans tablosundan da görüleceği üzere özellikle de yabancı uyruklu kişilerle evli olan akademisyenlerin, Türkiye'ye geri dönme düşüncesi konusunda daha çok, “geri dönmeme” düşüncesine sahip oldukları tespit edilmiştir (Ek 2 Tablo 58). Türk vatandaşları ile evli olanlardan “geri dönme düşüncesi” ortalama %50 civarında iken yabancı uyruklularla evli olanlarda bu oranın ağırlıklı olarak “geri dönmeyi düşünmüyorum” şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan ki kare testinde geri dönme düşüncesi ile yaş değişkeni arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir Ek 2: Tablo 56). Genç, orta yaşlı ve yaşlı olarak kategorize edilen yaş değişkeninde genç ve orta yaşlılar arasında geri dönmeme düşüncesi hâkimken 41 ve üstü yaş grubunda geri dönmeyi düşünüyorum şeklinde düşünenlerin oranında artma tespit edilmiştir. Bu durum zaman geçtikçe geri dönmeyi, daha arzulanır bir durum olarak ortaya çıktığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak geri dönme düşüncesi ile cinsiyet, eş uyruğu, akademik unvan, gelinen yaş, bursluluk, Türkiye’de yatırım sahibi olmak değişkenleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (Ek 2: Tablo 57, 58, 59, 60, 61, 62). Ancak Geri dönme düşüncesi ile gelinen yaş değişkeni arasında istatistikî olarak anlamlı olmasa da bahsedilmesi gerek bir sonuç gözlemlenmiştir (Ek 2: Tablo 60). Üç kategoriye ayrılan gelme yaşı değişkeninde 18 yaş ve öncesi gelenler ile 24 ve sonrası bir yaş aralığında gelenlerde, geri dönme düşüncesi oldukça az iken 18-23 yaş aralığında gelenlerde geri dönme düşüncesi %50’lerde seyretmektedir. Bu durum lisans okumak için gelen kişilerin dönme konusunda, yüksek lisans, doktora vb. amaçlı gelenlere göre daha istekli oldukları şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ

Beyin göçü olgusunun göç kavramından başlanarak incelendiği ilk iki bölümün ardından üçüncü bölümde ankete katılmış 50 sosyal bilimci akademisyenden elde edilen veriler, keşfedici bir araştırma tasarımına uygun olarak frekans, tanımlayıcı ve ilişkisel testlere tabi tutularak ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

Sosyal bilimci akademisyenlerin, fen bilimleri alanında çalışan akademisyenlere göre çeşitli farklılıkları olduğu varsayılmaktadır. Öncelikle, bilim ve teknolojiye daha yüksek bağımlılık içerdiği için fen bilimleri alanında çalışan akademisyenlerin sosyal bilimci akademisyenlere göre gelişmiş ülkelere göç etmesi akademik anlamda bir zorunluluk olabilmektedir. Zira yüksek teknolojiye sahip olmayan, bu alanda büyük yatırımlar gerçekleştirilmeyen bir ülkede, fen bilimleri ya da ileri teknoloji konusunda çalışıyor olmak kişide potansiyelini kullanamamaktan kaynaklanan bir tatminsizlik duygusu yaratabilmektedir. Bu sebeple de kişilerin uzmanlaştıkları alanda daha üretken ve daha yenilikçi olabilmek için gelişmiş ülkelere göç etmeleri bir zorunluluk olarak ortaya çıkmakta ve teknoloji alanında uzmanlaşan kişilerin yeteneklerini sergileyebilmek amacıyla gelişmiş ülkelere gitmeleri de bu ülkelerin de bu kişilere olan ihtiyacından dolayı daha kolay olabilmektedir.

Ancak durum sosyal bilimci akademisyenler açısından aynı rahatlıkta değildir. Öncelikle sosyal bilimleri icra ederken gidilen ülkenin diline ve kültürel özelliklerine yüksek oranda hâkimiyet gerekmesi fen bilimcilere göre daha az sayıda sosyal bilimcinin bu ülkelerde çalışabilmesine sebep olmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan 54 önde gelen ABD üniversitesinde toplam 145 Türk Asıllı sosyal bilimcinin öğretim üyesi olarak çalışıyor olması da bu bahsedilen zorlukların bir sonucu olarak düşünülmelidir. Ayrıca çalışan akademisyen sayısının az olması konusunda bir diğer etken olarak, sosyal bilimlerin temel nitelikleri de dikkate alınabilir. Zira sosyal bilimlerin çoğu dalının ileri teknoloji, gelişmiş ar-ge olanakları vb. gibi gereksinimlere gerek duymamasından ötürü bu alanda çalışan bilim insanlarının çalışmalarını dünyanın her noktasında icra edebilmeleri için herhangi bir engel bulunmamaktadır. Özellikle de ülkemiz ve benzeri gelişmekte olan ülkeler için ortak bazı gelişmeler de bu savı daha elle tutulur hale getirmiştir. Bu

gelişmelere örnek olarak, üniversitelerimizde son yıllarda gelişen bilgisayar altyapısı ve internet olanakları nedeniyle elektronik veritabanları vasıtasıyla her türlü bilgiye erişim gittikçe kolaylaşmış ve bir anlamda bilgiye ulaşmak için dünyanın neresinde olduğunuzun çok fazla bir önemi kalmamıştır. Yukarıda belirtilen genel ifadelerden sonra elde edilen bulgulara dair sayısal sonuç ve yorumlara yer vermek yerinde olacaktır.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin %94'ü Türkiye'de, %6'sı ise yurtdışında doğmuştur. Katılımcılardan 15'i İstanbul, 8'i Ankara, 3'ü İzmir, 4'ü Eskişehir, 5'i Denizli, 2'si Kayseri, 2'si Samsun doğumludur. Ayrıca, Sivas, Yalova, Erzurum, Kastamonu, Malatya, Alanya ve Şanlıurfa doğumlu katılımcılar vardır. Katılımcılardan 3'ü ise yurtdışı doğumludur.

Araştırmaya katılanların yaş aralıklarına göre dağılımı yapıldığında ise 30 ve altı yaş grubundakiler %12.0, 31-40 yaş grubundakiler %60.0, 41-50 yaş grubundakiler %14.0, 51 yaş ve üzeri ise %14,0 şeklinde oluşmuştur.

Araştırmaya katılan evli akademisyenlerin %60'ının eşinin uyruğunun Türkiye Cumhuriyeti, %31.7'sinin ABD ve %7.3'ünün ise ABD dışındaki diğer ülkelerden olduğu görülmüştür. Yapılan testler sonucunda evli akademisyenlerin eşlerinin uyrukları ile doğdukları yer ve cinsiyet arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak Marmara bölgesinde yaşamış akademisyenlerin yabancılarla evlenme eğilimi, diğer bölgelerde doğanlara göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak Marmara bölgesinin, diğer bölgelere göre batı ile daha entegre olarak ifade edebileceğimiz sosyal yaşantısı gösterilebilir.

Araştırma kapsamında akademisyenlerin anne, baba ve eşlerinin eğitim düzeylerine dair sonuçlara da yer verilmiştir. Eğitim düzeylerinde ülkemizin sosyal yapısının bir sonucu olarak baba, anne'ye göre daha eğitilmiş iken, eşin eğitim seviyesi en yüksek seviyede çıkmıştır. eşler arasındaki eğitim seviyesinde doktora yapmış olanlar % 61 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Burada ortaya çıkan tablodan ebeveynlerin eğitim seviyesi ile çocuklarının iyi tahsil görmesi arasında yüksek bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Çalışmada araştırmaya katılanların anne, baba ve eşlerinin çalışma alanlarına dair sonuçlara da yer verilmiştir. Eşler arasında en çok çalışılan alan ve meslek olarak % 63.4 ile akademisyenlik ön plana çıkmıştır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin ebeveyn ve

eşlerine dair meslek durumlarını incelediğimizde akademisyenlerin annelerinin ülkemiz genel ortalamasına da uygun olarak daha çok ev hanımı ya da kamu çalışanı oldukları görülmektedir. Baba mesleklerinde ise daha çok kamu çalışanı ve sırasıyla serbest meslek ile özel sektörün ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Burada babanın çalıştığı alanın daha çok kamu olması çocuklarının meslek seçimleri ile ilişkilendirilebilir bir durum olarak değerlendirilebilir. Eş seçiminde ise daha çok meslektaşların tercih edildiği gibi bir durum görülmektedir.

Akademisyenlerin %50'sinin normal lise mezunu olduğunu tespit edilmiştir. Geriye kalan %50'sinin ise %8'i kolej, %12'si Anadolu lisesi, %30'unun ise fen lisesi mezunudur. Normal liseden mezun olanların ortalaması mezun olunan lise türünde en yüksek oranı oluşturmuştur

Akademisyenlerin lisans, yüksek lisans ve doktora'da aldıkları eğitimler, sosyal bilim ya da fen bilimi olarak sınıflanmıştır. Sosyal bilimci akademisyenlerin lisans eğitimleri esnasında %20.0 civarında görülen fen bilimi alanında eğitim almış olma durumu doktora düzeyine gelindiğinde %2.0'a gerilemiştir.

Akademisyenlerin %36'sı Türkiye'de menkul ya da gayrimenkul olarak yatırımlara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Akademisyenlerin %64'lük kısmı ise Türkiye'de herhangi bir yatırıma sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Akademisyenler, akademik uzmanlık alanları bakımından incelendiğinde yoğunluk daha çok işletme ve ekonomi alanlarında oluşmuştur. Bu alanları sırasıyla finans ve psikoloji alanı takip etmiştir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerde hangi unvanlarla görev yaptıklarına bakıldığında, unvanlar olarak da Öğr. Gör., Yrd. Doç. ve Doç. Dr. unvanlarda toplandıkları, özellikle de Yrd. Doç. Dr. unvanında önemli bir yoğunluk olduğu görülmektedir. Bu durum sosyal bilimciler açısından beyin göçü olgusunun görece yeni bir hareket olduğu gibi bir sonucu verebilir.

Araştırmaya katılan ve sosyal bilim alanında çalışan akademisyenlerin ABD'ye ilk geldikleri zaman ne amaçla geldikleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçlardan

kişilerin lisans eğitimlerini daha çok Türkiye’de gerçekleştirdikleri ve daha çok yüksek lisans ve doktora eğitimi için yurtdışına çıktıkları anlaşılmaktadır.

Akademisyenlere yurtdışında eğitim finansmanını nasıl sağladıkları sorulduğunda katılımcıların 36’sı eğitimlerinin finansmanını bursla sağladıklarını ifade etmişlerdir. Bursla geldiğini ifade eden 36 akademisyenden 33’ü bursu, eğitim almak için geldikleri üniversiteden, 3 katılımcı ise Türkiye’deki üniversite ve devlet kurumlarından aldıklarını belirtmişlerdir. 14 akademisyen ise kendi imkânları ile ABD’ye geldiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 80’i, Türkiye’nin beyin göçünü teşvik eder bir tavırda olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin %80’i, Türkiye’nin beyin göçüne sebep olacak şekilde politikalar uyguladığına inanmaktadır.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 76’sı ABD’nin tüm dünyadan beyin göçü akımını kendine yönlendirmek için teşvik edici sistemleri devreye soktuğunu ve bunun bir devlet politikası olduğu belirtmişlerdir.

ABD üniversitelerinde çalışan akademisyenler, alınan ücretin yeterli bulunup bulunmadığına dair sorulan soruya %82 oranında, “yeterli buluyorum” şeklinde cevap vermişler, %18 oranında ise alınan ücret yeterli bulunmamıştır.

Araştırma kapsamında akademisyenlere yöneltilen yabancı ve göçmen olmanın çalışma yaşamında ayrımcılık yaratıp yaratmadığına ilişkin soruya verilen cevaplar ülkede yabancı olunmasından dolayı bir ayrımcılığın yaşanmadığını büyük bir ağırlıkla ortaya koymuştur. Ayrıca ücret ve sosyal haklar konusunda büyük bir akademisyenlerin büyük çoğunluğu ABD’deki çalışma ortamının bu konuda bir tatmin sağladığını ifade etmiştir.

Araştırma sonuçları göstermiştir ki, akademisyenlerin ülkemizdeki meslektaşları ile olan akademik ilişkileri tam anlamıyla istenen düzeyde değildir. Beyin göçü konusunda olumlu düşünen bakış açılarının öngördüğü olumlu sonuçların oluşabilmesi için akademik ilişkilerin istisnasız olarak gerçekleştiriliyor olması çok önemlidir. Aksi takdirde beyin göçü yalnızca olumsuzluk yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır. Akademisyenler arasında akademik ilişkilerin güçlü kurulması, ülkemizdeki gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların düzeyini de daha üst seviyeye çekebilecek ve her iki taraf için çok değişik fırsatların kapılarını açabilecektir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin %44’ü

Türkiye'deki meslektaşlarıyla Türkiye'de gerçekleştirilen akademik ortak çalışmalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Akademisyenlerin ortak çalışma yaptım diyenlerin tamamı, bu gerçekleştirilen ortak çalışmalardan tatmin olduklarını belirtmişlerdir.

Akademisyenlerin % 86'sı Türkiye'nin uluslararası alandaki imajının yaşamlarını etkilemediğini belirtmişlerdir. Özellikle ABD gibi, çok kültürlü bir yapı üzerine inşa edilmiş bir ülkede, kimin hangi kökenden geldiğinin görece daha az önemsenmesini beklemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla gelinen yer, köken gibi unsurlar sosyal ve akademik yaşamda az etkili değişkenler olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 38'i siyasi, ekonomik (borç ödemek zorunluluğu) ya da eş durumu gibi nedenlerden ötürü ABD'nde kalmaya zorunlu olduklarını belirtmişlerdir.

Akademisyenlerin % 34'ü, yılda birkaç kez Türkiye'ye geldiklerini belirtirken % 12'si, çok nadir olarak geldiklerini ya da hiç gelmediklerini belirtmişlerdir. Bu değişken, araştırma kapsamında önemli bir değişken olarak düşünülmüştür. Zira kişinin ana ülke ile bağlarının güçlü kalmasında yapılan ziyaretlerin sıklığı önemli bir unsur olarak varsayılmaktadır. Hem sosyal yaşam hem de akademik yaşam bakımından bu ziyaretler ve sıklığı, ana ülke ile olan bağları koruyucu bir etki sağlayabilir görünmektedir.

Akademisyenlerin % 86'sı Türkiye'den ilk ayrıldıklarında tekrar geri dönmek üzere ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar göstermiştir ki, göçmenlerin ABD'ye ilk geldiklerine sahip oldukları bulunan geri dönme düşüncesi zaman geçince "dönmeyi düşünmüyorum" halini almıştır. Bu durum eğitim amacıyla göç eden bireylerin, bir süre sonra göç ettikleri ülkenin olanaklarının farkına vararak geri dönme düşüncesini bir kenara koyduklarını göstermektedir. Özellikle de eş yabancı uyruklu olmanın geri dönüş konusunda şartlar ne şekilde değişirse değişsin bir olumsuzluk yarattığı ortaya çıkarılmıştır. Eşi Türk olan akademisyenler arasında ise geri dönme düşüncesinde bir artış olduğu bulunmuştur. Ayrıca okula daha başlamamış çocuğu olanların, geri dönüş konusunda daha olumlu oldukları ancak okula hayatına başlamış çocuğu olanların geri dönüş konusunda olumsuz oldukları belirlenmiştir. Görülmektedir ki, medeni durum ve çocuk sahibi olmak, geri dönme kararı üzerinde direkt etkili değişkenlerdir.

Araştırma sonuçlarında, geri dönme düşüncesi ile Türkiye'ye gelme sıklığı arasında da bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Türkiye'ye gelme sıklığı fazla olan akademisyenlerin geri dönme olasılıklarının daha yüksek olması hem yatırımların hem de sık ziyaretlerin geriye dönüşler üzerinde etkili olabileceği kanaatimizce olasılık dâhilindedir. Bu konu bağlamında yurtdışındaki akademisyenlere devlet tarafından yapılacak maddi destekler ile ülkeye yaptıkları seyahatlerin sıklaşması ve sonuç olarak geriye göç konusunda bir sonuç alınabilmesi mümkün olabilecektir. Ayrıca Türkiye'ye gerçekleştirilen seyahatler ile Türkiye'deki akademik faaliyetlere ve ortak çalışmalara katılma durumu arasında gözlemlenen pozitif yönlü ilişki, devletin bu konuda yapacağı teşviklerle ülkemiz bilim camiasının akademik araştırmaları üzerinde oluşturulabilecek ortaklıklardan ötürü oldukça olumlu yansımalar yapacaktır.

Ayrıca Türkiye'de bir yatırım sahibi olmak ile geri dönme olasılığı arasında da bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye'de menkul ya da gayrimenkul şeklinde bir yatırım sahibi olmak kişi ile ülkesi arasındaki bağları koruyucu bir etki yapmaktadır.

Göç kapsamında incelenen sosyal bilimci akademisyenlere yöneltilen karşılaştırmaya yapmaları beklenen sorularda ABD'nin Türkiye'ye göre üstünlükleri konusunda teknolojik altyapı, bilgiye erişim kolaylıkları, araştırma sahası bulamama gibi sorunlardan ziyade, akademisyenlere sağlanan maddi olanaklar, akademik özgürlükler, kurumsal üniversite yapısı gibi konular ön plana çıkmıştır. Özellikle de, akademisyenlerin maddi olarak tatmin edilmesi, araştırma yapmak isteyenlere sağlanan yüksek fonlar, kongre ve bilimsel etkinliklere katılımda üniversitenin sağladığı destekler gibi maddi farklılıklar daha çok ön plana çıkan konular olmuşlardır. Bu durumda sosyal bilimler alanında çalışan akademisyenler arasında gelişmiş ülkeleri cazip kılan tarafın araştırma olanakları ve maddi imkânlar olduğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum da göstermiştir ki, sosyal bilimler alanında beyin göçü konusunu engelleyebilmek ya da tersine bir göç başlatabilmek, fen bilimci akademisyenlere göre “daha gerçekleştirilebilir” bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bir akademisyeni maddi olarak tatmin etmek, akademik özgürlük sağlamak, üniversite sisteminin kurumsallaşması yönünde adımlar atmak bu akımı tersine çevirebilmek için yeterli olabilecektir. Fen bilimci akademisyenlerde ise laboratuvar, ar-ge olanakları gibi yüksek maliyet gerektiren alan gereksinimleri gelişmekte olan ülkelerin bugünden yarına çözebilecekleri bir durum değildir. Özellikle de gelişmiş

ülkelerin bu anlamda sahip oldukları güçlü altyapı geliştirmekte olan ülkeleri cevap vermekte oldukça etkisiz kılmaktadır.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin işaret ettiği, ülkemizin kültürel, siyasi, ekonomik temellerinden kaynaklanan sorunlar, araştırma kapsamında önerilen iyileştirmelerin yapılmasından bağımsız olarak tersine beyin göçü çalışmalarını sekteye uğratma etkisine sahip görünmektedir.

Anket bağlamında sorulan sorulardan elde edilen yanıtlarda Türkiye'nin çalkantılı siyasi yapısının akademisyenlerin geri dönme kararlarını olumsuz etkileyen bir konu olduğu görülmüştür. sosyal bilimlerin sosyal bir ortamda icra ediliyor olması araştırmacının bu ortamın olumsuzlukları ile daha çok karşı karşıya kalması durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Çalkantılı bir sosyal yaşam ve araştırmalara engel oluşturabilecek unsurlar, üniversite yönetimleri ve devlet ne kadar iyileştirmeler yaparsa yapsın sosyal bilimciler için sıkıntılı ortamların ortaya çıkmasına neden olacak ve bilimsel süreçleri olumsuz etkileyecektir.

Bu bağlamda denilebilir ki, sosyal bilimcilerin beklediği, araştırmaların özgürce gerçekleştirilebildiği yasak ve engellemelerin olmadığı bir ortamdır.

Böyle bir ortamın var olması sosyal bilimciler açısından araştırma performanslarına olumlu yansıtacağı için beyin göçüne sebep olabilen itici etkiyi de ortadan kaldıracaktır.

Sonuç olarak söylenebilir ki; bilim alanı özgür mecralarda daha başarılı sonuçlar verebilme şansına sahiptir. Bilim insanının özgürlük denilen geniş kavramın tüm alt başlıklarına her türlü imkân dâhilinde ulaşmış, maddi, manevi hiçbir konuda sıkıntılarla boğuşmuyor olması çok önemlidir. Fen bilimleri alanı kadar önemli olan ve ülkenin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik pek çok noktasına önemli katkılar vermesi beklenen sosyal bilim alanının, onu oluşturan değerli bilim insanlarına her türlü imkânların sağlanarak, dünyadan kopmadan, uzmanlıklarını pekiştirme imkânına sahip olmaları ülkemizin değerlerinin elden geçirilmemesi açısından çok büyük önem arz etmektedir. Özellikle de teknoloji alanındaki geri kalmışlığın bugünden yarına düzelmesi mümkün olmadığına göre, zihinsel değişimimizi gerçekleştirme adına sosyal bilimler alanında güçlü bir altyapı oluşturmak beraberinde her türlü alanda kalkınmayı kolaylaştıracak ve Türkiye'nin bilgi toplumu olmasında çok önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abadan-Unat, Nermin, Bitmeyen Göç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2006.

Akkayan, Taylan, Göç ve Değişme, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yayın No. 2573, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979.

Atik, Hayriye, Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006.

Bassols, V.L. (2002), "ICT Skills and Employment", OECD Working Papers, DSTI/DOC 10, OECD, 2002, Paris.

Dumont J.C., Lemaitre G., Counting Immigrants and Expatriates in OECD Countries, OECD Social Employment and Migration Working Papers, 25, 2005.

Fichter, Joseph, Sosyoloji Nedir? (Çeviren: Nilgün Çelebi). Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 75, 1990, Konya.

Gezgin, M. Fikret, İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri, İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi Yayını No. 546, 1994, s. 13.

Jackson, John A., Migration, London, Longman, 1986.

Kelleci, Mehmet Ali, Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler, DPT, 2003.

Keleş, Ruşen, Kent bilim Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, İmge Yayınevi: Ankara, 1998.

Kurtuluş, Berrak, Amerika Birleşik Devletlerine Türk Beyin Göçü, Alfa Yayınevi: İstanbul, 1. Basım, 1999.

Lewis, Bernard, Uygarlık Tarihinde Araplar, Pegasus Yayınları: İstanbul, 1. Baskı, 2006.

Sargut, Selami, Kùltürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, İstanbul: İmge Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, 2001).

Sipahi, Beril, Serra Yurtkoru, Murat Çinko, Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Baskı, 2008.

Şimşek, Mevlüdiye, Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ekin Kitabevi: Bursa, 2006.

Talas, Cahit, Sosyal Ekonomi, 6. bs., Ankara: Savaş Yayınları, 1983.

Tekeli, İlhan, Göç ve Ötesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 2008.

Tezcan, Mahmut. Eğitim Sosyolojisi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985.

Toksöz, Gülay, Uluslar arası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2006.

Trompenaars, Fons. Riding the Waves of Culture: Understanding Diversity in Global Business. New York: Irwin Professional Publishing, 1994.

Türkyılmaz, Ahmet, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, 1998, s. 25.

United Nations General Assembly, International Migration and Development, United Nations, 18 May 2006.

Üner, Sunay, Türkiye Nüfusu Boyutlar Sorunlar Yorumlar, H. Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayını, Ankara, 1984.

Yüksel, Ali Sait, Ortak Pazarın Sosyal Düzeni ve Ortak Pazarla İlişkilerimizin Sanayimiz Açısından Sosyal Yapıya Muhtemel Etkileri, TİSK Yayını, 1973.

Makaleler

Abella, D.I, Albuero, F.A., “Skilled Labour Migration from developing Countries: Study on Philippines”, International Migration Papers 51, ILO, Geneva, 2002.

Aldoğan, Yazgülu, “Fransa’daki Türk İşçileri”, AÜ SBF Dergisi, No. 3-4, Eylül-Aralık 1978.

Aslan, Cahit, “Göç-Eğitim-Batman ve Çocuk: Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Göçün Aile ve Çocuk Eğitimi Üzerindeki Etkisi”, <http://egitim.cu.edu.tr/myfiles/open.aspx?file=942.doc> 21.09.2009

Gönül, Babataş, “Beyin Göçü ve Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi”, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, Haziran 2007, 263-266.

Cansız, Ahmet, “Son Yıllarda Beyin Göçünün Türk Yüksek Öğretimi Üzerindeki Etkileri”, www.emo.org.tr/ekler/0353558f3ae8b91_ek.pdf 22.12.2009

Ceylan, Abdullah, “Meteorolojik Karakterli Doğal Afelerin Zamansal ve Bölgesel Dağılımı”, <http://www.meteor.gov.tr/2006/arastirma/files/metafetac.pdf> 28.12.2009

Çavuşoğlu, Halim, “Uluslar arası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler” <http://www.balgoc.org.tr/email/goc.doc> 23.11.2009

Çelik, Fatih, “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, Temmuz-Aralık 2006.

Gençler, Ayhan, “Emeğin Enformel Küreselleşmesi: Yasadışı Emek Göçünde Türkiye Ayağı”, Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu?, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2008, Birinci Basım.

Gençler, Ayhan ve A. Çolak, “Türkiye’den Yurtdışına Beyin Göçü: Ekonomik ve Sosyal Etkileri”, http://www.bilgiyönetimi.org/cm/yon/mkl_list.php?yid=8 23.12.2009.

Gökbayrak, Şenay, “Beyin Göçünün Göç Veren Ülkeler Üzerindeki Etkilerine ve Politik Yaklaşımlarına İlişkin Güncel Tartışmalar”, http://www.beyingocu.com/yazi.php?yazi_id=25 22.12.2009.

Gönüllü, Müzeyyen, “Dış Göç”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1996, Sayı:1.

Gülmez, Mesut, “Beyin İhracına Dönüşen Beyin Göçü”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:7, Say:1, Mart, 1974, ss. 62-79.

Işıklı, Alpaslan, “Milletlerarası İşgücü Hareketleri”, AÜ SBF Dergisi, No. 1, Mart 1963.

İçduygu, Ahmet, Turgay Ünal, “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, Türkiye’de İç Göç Konferansı, Bolu 6-8 Haziran 1997, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Karabulut, Kerem, Dilek Polat, “Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması”, 8. Türkiye Ekonomi ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 24-25 Mayıs 2007.

Kaya, Muammer, “Beyin Göçü/Erozyonu”, İşgüç Dergi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003.

Khadria, Binod, “The Migration of Knowledge Workers: Second-Generation Effects Of Indian’s Brain Drain”, Sage Publications, London, 1999.

Kurtulmuş, Numan, “Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Sermayesi Kaybı: Beyin Göçü”, Sosyal Siyaset Konferansları, İstanbul Üniversitesi Yayınları:3662, 1992, ss. 205-221.

Lowell, L; Findlay, A., “Migration of Highly Skilled Persons from Developing Countries, Impact and Policy Responses, Sythesis Report”, ILO International Migration Papers No:44, Geneva. 2002.

HOFSTEDE, Geert, “National Cultures in Four Dimensions: A Research-Based Theory of Cultural Differences Among Nations”. International Studies of Management&Organization, Vol.XIII, No.1-2, 1983, 46-74

Richard H. Adams, “International Migration, Remittances, and The Brain Drain-A Study of 24 Labor-Exporting Countries”, World Bank Policy Research Working Paper, June 2003.

Schwartz, Shalom H., “A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work”. Applied Psychology: An International Review, 48, 1999,23-47.

Tezcan, Erhan, “Gelişmiş Ülkelerdeki Maden Mühendisliği Bölümlerinden Mezun Olan Öğrenci Sayılarının Bir Analizi”, www.maden.org.tr (21.06.2010)

U.S. Department of Homeland Security, Yearbook of Immigration Statistics, Washington, D.C.,2009.

Ünalın, Turgay, “Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, Türkiye’de İçgöç Konferansı, Bolu 6-8 Haziran 1997, Tarih Vakfı Yayınları:1998.

Üsdiken, Behlül, “Türkiye’de İş Yapmanın ve İşletmenin Akademikleştirilmesi, 1930-1950”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 58, 1. 2003.

Tezler

Erdenat, Bat-Orshikh, “Avrupa’da Doğudan Batıya İşgücü Hareketliliği ve Sosyal Sermaye: 1990 Sonrası”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006.

Gökbayrak, Şenay, “Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar-Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tez, 2006.

Pazarcık, Yener, Küresel Eğilimler Işığında İşletme Eğitiminde Yeni Yönelimlerin Belirlenmesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005.

Sağırlı, Muhittin, “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması”, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), 2006.

İnternet Kaynakları

<http://www.tdk.gov.tr> 11.09.2009

<http://www.timeshighereducation.co.uk/Rankings2009-Top200.html> (11.10.09)

<http://www.globalvizyon.com/universite/universite-rankingleri-763/> (12.10.09)

http://www.universityrankings.ch/methodology/times_higher_education (13.10.09)

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Elinizdeki bu anket formu, “Beyin Göçü Olgusu ve ABD Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Araştırma” konulu bir yüksek lisans tezine veri tabanı oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Zaman ayırdığınız ve değerli görüşlerinizi paylaşma nezaketinde bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yrd. Doç. Dr. Mahir GÜMÜŞ

Sevda Figan PAZARCIK

figanpazarcik@gmail.com - +90 542 486 98 81

1. Doğum Yeriniz:

2. Yaşınız:

3. Cinsiyetiniz:

Kadın

Erkek

4. Medeni durumunuz:

Evli

Bekâr

5. Evliyseniz eşinizin uyruğu:

6. Anne - Babanız ve Eşinizin Eğitim Düzeyi ve Mesleği

Eğitim Düzeyi: (Okur-Yazar değil-1, Okur-Yazar-2, İlköğretim-3, Ortaöğretim- 4, Lise-5, Üniversite-6, Yüksek Lisans/Doktora 7)

	Eğitim Düzeyi	Meslek
Anne		
Baba		
Eş		

7. Eğitim Aldığınız Alan ve Ülke

	Alan	Eğitim Alınan Ülke
Lise		
Lisans		
Y. Lisans		
Doktora		

ÇALIŞMA YAŞAMINA İLİŞKİN BİLGİLER

8. Birden fazla master ya da doktora dereceniz var mı? Var ise hangi alanda olduğunu belirtiniz.

Evet: ...

Hayır

9. Şu anda bulunduğunuz şehir ve çalıştığınız üniversitenin adını belirtiniz.

Şehir:

Üniversite:

10. Akademik Uzmanlık Alanınız: ...

11. Şu anda çalışmakta olduğunuz kurumdaki akademik unvanınız:

12. Daha önce, şu anda bulunduğunuz ülkeden başka yabancı ülkelerde bulundunuz mu? Bulundu iseniz hangi ülkede ve ne amaçla bulunduğunuzu belirtiniz.

Evet: ...

Hayır

13. Şu anda bulunduğunuz ülkeye kaç yaşında geldiniz?:

14. Şu anda bulunduğunuz ülkeye ne amaçla/amaçlarla geldiniz?

Dil öğrenme

Lisans eğitimi

Yüksek Lisans

Doktora

Çalışmak

Diğer:...

15. Yurt dışına ilk çıkışınızda kendi imkânlarınızla mı yoksa burs alarak mı geldiniz? Burs aldıysanız hangi kurumdan olduğunu belirtiniz.

Burs: ...

Kendi imkânımla

16. Yurt dışına gidiş sürecinizde bulunduğunuz yer hakkında bilgilendirme anlamında herhangi bir kişi ya da kurumdan destek aldınız mı? Belirtiniz.

- Evet: ...
 Hayır

17. Daha önce Türkiye'de hiç çalıştınız mı? Çalıştı iseniz ne kadar süre ile çalıştığınızı ve çalıştığınız son kurumu belirtiniz.

- Evet. Çalışılan Kurum: Süresi (yıl olarak):
 Hayır

18. Türkiye'de eğitiminizi devam ettirmeme ve/veya akademik çalışmayı düşünmeme yönündeki kararınızı etkileyen unsurlar bağlamında aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

- (1) çok az önemli ya da önemli değil, (2) az önemli, (3) önemli, (4) çok önemli, (5) en üst düzeyde önemli

	1	2	3	4	5
a	Türkiye'de iş bulamamak				
b	Uzmanlaşmak istenen alanda yeterli düzeyde eğitim programının olmaması				
c	Uzmanlık bilgilerini tam olarak değerlendirecek çalışma ortamının olmaması/iş tatminsizliği				
ç	Akademik yaşamın maddi yönden tatminsizliği				
d	Akademik yaşamın kurumsal alt-yapı yetersizlikleri araç, gereç vs olmaması				
e	Akademik çalışma yaşamında başarılı olanları ödüllendirmedeki yetersizlikler liyakatin olmaması				
f	Akademik olarak meslekte hızlı ilerleme olanaklarının olmaması				
g	Akademik çalışma yaşamında huzursuzluk veren insan ilişkileri				
h	Bilim insanlarına gösterilen itibarın az olması				
ı	Büyük bilim merkezleri ve/veya iş çevreleri ile ilişkinin az olması				
i	Sosyal yaşamın kalitesizliği				
j	Siyasi nedenler				
k	Askerlik				
l	Diğer:				

19. Şu anda yaşadığınız ülke ve çalıştığınız kurumu seçme yönündeki kararınızı etkileyen unsurlar bağlamında aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

- (1) çok az önemli ya da önemli değil, (2) az önemli, (3) önemli, (4) çok önemli, (5) en üst düzeyde önemli

	1	2	3	4	5
a	Uzmanlık alanına en uygun kalitede programa sahip olması.				
b	Eğitimi sürdürmek üzere akseptansın alınabilmesi.				
c	En tatminkar maddi olanağın verilmesi.				
ç	Danışılan kurum ya da hocaların önerileri.				
d	İş olanaklarının fazlalığı.				
e	Akademik çalışma yaşamında huzurlu insan ilişkileri				
f	Akademik formasyonun kullanılabilirliği				
g	Bilim insanlarına gösterilen yüksek itibar				
h	Akademik olarak meslekte hızlı ilerleme şansı				
ı	Büyük bilim merkezleri ve/veya iş çevreleri ile yakın ilişkiler, akademi-sanayi işbirliği				
i	Kurumdaki Türklerle ilişkinin olması.				
j	Eş durumu				
k	O ülkenin yaşam tarzına yakınlık hissedilmesi				
l	Tanıdık, bağlantı vb. o ülkeye girebilme ve bir süre yaşayabilme olanağı				
m	Diğer:				

20. **Şu anda çalıştığınız kurumda, aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri temel faaliyetiniz?** (Birden fazla faaliyetiniz var ise, en çok zaman ayırdığınızdan başlayarak numaralandırınız 1,2,3).
- Araştırma- Geliştirme
 Öğretim
 Yöneticilik
 Danışmanlık
 Diğer:
21. **Şu anda aldığınız ücret ile sağladığınız yaşam standardını, Türkiye ile karşılaştırdığınızda şu anki durumunuz;**
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
22. **Çalıştığınız kurumdaki çalışma ortam ve koşullarını, Türkiye ile karşılaştırdığınızda şu anki durumunuz;**
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
23. **Alanınızla ilgili olarak, çalıştığınız ülkedeki çalışma ve araştırma ortamını Türkiye ile karşılaştırdığınızda durum;**
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
24. **Çalışma ortamınızda, ücret, yükselme, projelere katılım vb. konularda yabancı/göçmen olmaktan ötürü meslektaşlarınızdan farklı tutum-davranışlarla karşılaşılıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bu farklı tutum-davranışları belirtiniz.**
 Evet: ...
 Hayır
25. **Bulduğunuz ülkede ücret ve sosyal hakları yeterli buluyor musunuz?**
 Evet: ...
 Hayır: ...
26. **Bulduğunuz ülkede ücret ve sosyal haklar bakımından bir ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?**
 Evet: ...
 Hayır
27. **Yaşadığınız toplumdaki sosyal çevreyi- iş arkadaşları-üstler, komşu, arkadaş ve tanıdıklar ile ilişkiler ve sosyal yaşamı Türkiye ile kıyasladığınızda, şu anki durumunuz için hangi yargıyı seçerdiniz?**
Sosyal yaşam
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
Çalışma arkadaşları ve üstler ile ilişkiler
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
Komşu, tanıdık ve arkadaşlar ile ilişkiler
Çok daha kötü ( ) Daha kötü ( ) Ne daha iyi, ne daha kötü ( ) Daha iyi ( ) Çok daha iyi ( )
28. **Yaşadığınız ülkede Türklerin oluşturduğu derneklerden birine ya da bir kaçına üye misiniz? Üye iseniz isimlerini belirtiniz.**
 Evet: ...
 Hayır
29. **Kendi uzmanlık alanınızda çalışan, Türkiye'den başka ülkelerdeki Türkiye kökenli meslektaşlarınız ile akademik ilişkileriniz var mı? Var ise ne tür olduğunu belirtiniz (Ortak yayın, araştırma, vb.).**
 Evet: ...
 Hayır
30. **Kendi uzmanlık alanınızda çalışan Türkiye'deki meslektaşlarınız ile akademik ilişkileriniz var mı? Var ise ne tür olduğunu belirtiniz (Ortak yayın, araştırma, vb.).**
 Evet: ...
 Hayır
31. **Daha önce Türkiye'de gerçekleştirilen akademik ortak çalışma yaptınız mı?**
 Evet,
 Hayır
32. **Bu ortak çalışmalar sizi tatmin etti mi? Etmedi ise nedenlerini belirtiniz**
 Evet
 Hayır. Nedeni:
33. **Türklerin ve Türkiye'nin yaşadığınız toplumda yarattığı imaj yaşantınızı etkiliyor mu?**
 Olumlu etkiliyor
 Olumsuz etkiliyor
 Hayır, etkilemiyor.
34. **Türkiye'ye ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz?**
 Yılda birkaç kez
 Yılda bir kez
 İki yılda bir
 Gitmiyorum/çok nadir
35. **Türkiye'deki alanınız ile ilgili akademik gelişmeleri izleyebiliyor musunuz?**
 Evet
 Hayır
36. **Türkiye'de yatırımınız/ yatırımlarınız (Gayrimenkul, Mevduat, Hisse senedi vb.) var mı?**
 Evet
 Hayır

37. **Şu anda bulunduğunuz ülkeye ilk geldiğinizde, Türkiye'ye dönme niyetiniz var mıydı?**
 Evet
 Hayır
38. **Bulduğunuz ülkede kalmanızı akademik sebepler dışında zorunlu kılan nedenler var mı?**
 Evet: ...
 Hayır
39. **Şu anda Türkiye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz? Yanıtınıza dayanak olan sizce en önemli üç nedeni belirtiniz.**
 Evet
a:
b:
c:
 Hayır
a:
b:
c:
40. **Türkiye'ye dönüp akademik çalışmalarınızı orada yürütmek için ne tür ön koşulların varlığının olmasını istersiniz? İlk üçünü belirtiniz.**
a:
b:
c:
41. **Bulduğunuz ülkenin akademik uzmanlık alanınız bakımından Türkiye ile kıyaslandığında ne gibi üstünlükleri vardır?**
a:
b:
c:
42. **Sizce, Türkiye'nin izlediği politikalar göz önüne alındığında, Türkiye'de devlet, beyin göçünü teşvik ediyor mu? Evet, ise kısaca açıklar mısınız?**
 Evet: ...
 Hayır
43. **Bulduğunuz ülkenin beyin göçünü kendine yönlendirme konusunda teşvik edici bir takım politikalara sahip olduğunu düşünüyor musunuz?**
 Evet: ...
 Hayır
44. **Dönmeyi düşünmeseniz bile Türkiye'deki meslektaşlarınız ya da yurttaşlarınız ile aranızda köprü kuracak girişimlere destek vermeyi düşünür müsünüz? Bu desteğin biçimi konusunda önerileriniz var mı?**
 Evet .....
 Hayır
45. **Sizce Türkiye'nin en büyük sorunu nedir? ....**

Zaman ayırdığınız ve çalışmalarımıza destek verdiğiniz için çok teşekkür ederiz. Bu çalışmanın sonucu ve izleyen süreçlerdeki girişimlerimiz konusunda bilgilendirilmek isterseniz, lütfen e-posta adresinizi belirtin:

EK 2: EK TABLOLAR

Araştırmanın bu kısmında ana metin içinde yer verilmeyen tablolara yer verilecektir. Değişkenler arasındaki test edilen her ilişkiye ait durum, Karşılaştırmalı Frekans tablosu ve Ki Kare tablosu olarak verilecektir. İki değişkene ait ilişkiyi gösterir tablolar tek başlık altında gösterilecektir.

Tablo 1: Cinsiyet ve Doğulan Bölge İlişkisi

Doğduğu Bölge * Cinsiyet Crosstabulation				
		Cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Doğduğu Bölge	Marmara Bölgesi	8	10	18
	Ege Bölgesi	2	5	7
	Karadeniz Bölgesi	2	1	3
	Doğu Anadolu Bölgesi	1	1	2
	Güneydoğu Anadolu	0	2	2
	İç Anadolu	9	5	14
	Akdeniz Bölgesi	1	0	1
	Türkiye Dışı	1	2	3
Total		24	26	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,247 ^a	7	,511
Likelihood Ratio	7,468	7	,382
Linear-by-Linear Association	,746	1	,388
N of Valid Cases	50		

a. 12 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,48.

Tablo 2: Eş Uyruğu ve Doğulan Bölge İlişkisi

Doğduğu Bölge * Eş Uyruğu Crosstabulation						
		Eşuyruğu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Doğduğu Bölge	Marmara Bölgesi	8	7	1	2	18
	Ege Bölgesi	6	0	0	1	7
	Karadeniz Bölgesi	1	2	0	0	3
	Doğu Anadolu Bölgesi	1	1	0	0	2
	Güneydoğu Anadolu	1	0	0	1	2
	İç Anadolu	7	2	1	4	14
	Akdeniz Bölgesi	0	0	0	1	1
	Türkiye Dışı	1	1	1	0	3
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,015 ^a	21	,399
Likelihood Ratio	22,176	21	,389
Linear-by-Linear Association	1,894	1	,169
N of Valid Cases	50		

a. 30 cells (93,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,06.

Tablo 3: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Cinsiyet İlişkisi

Cinsiyet * Türkiye’de Yatırım Crosstabulation				
		Türk Yatırım		Total
		Evet	Hayır	
cinsiyet	Kadın	9	15	24
	Erkek	9	17	26
Total		18	32	50

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,045 ^a	1	,832		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,045	1	,832		
Fisher's Exact Test				1,000	,532
Linear-by-Linear Association	,044	1	,834		
N of Valid Cases	50				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,64.

b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 4: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Eş Uyruğu İlişkisi

Eş uyruğu * Türk Yatırım Crosstabulation				
Count				
		Türk Yatırım		Total
		Evet	Hayır	
Eş Uyruğu	Türk Vatandaşı	8	17	25
	Amerikan Vatandaşı	6	7	13
	Diğer Ülke Vatandaşı	1	2	3
	Bekar	3	6	9
Total		18	32	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,792 ^a	3	,851
Likelihood Ratio	,777	3	,855
Linear-by-Linear Association	,013	1	,909
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,08.

Tablo 5: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Anne Eğitim İlişkisi

anneeğtdar * TürkYatırım Crosstabulation				
Count				
		TürkYatırım		Total
		Evet	Hayır	
Anne Eğt	İlkokul ve aşağısı	3	14	17
	Ortaokul ve Lise	8	6	14
	Üniversite ve üstü	7	12	19
Total		18	32	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,207 ^a	2	,074
Likelihood Ratio	5,368	2	,068
Linear-by-Linear Association	1,274	1	,259
N of Valid Cases	50		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,04.

Tablo 6: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Baba Eğitim İlişkisi

BabaEğtDar * TürkYatırım Crosstabulation				
Count				
		TürkYatırım		Total
		Evet	Hayır	
Baba Eğt	İlkokul ve aşağısı	3	7	10
	Ortaokul ve Lise	3	6	9
	Üniversite ve üstü	12	19	31
Total		18	32	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,283 ^a	2	,868
Likelihood Ratio	,287	2	,867
Linear-by-Linear Association	,274	1	,601
N of Valid Cases	50		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,24.

Tablo 7: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Eş Eğitimi İlişkisi

Eş Eğt * TürkYatırım Crosstabulation				
Count				
		TürkYatırım		Total
		Evet	Hayır	
EşEğtDar	Ortaokul ve Lise	0	1	1
	Üniversite ve üstü	15	25	40
Total		15	26	41

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,591 ^a	1	,442		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,925	1	,336		
Fisher's Exact Test				1,000	,634
Linear-by-Linear Association	,577	1	,448		
N of Valid Cases	41				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,37.

b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 8: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Seyahat Sıklığı İlişkisi

Türkiye’ye Gelme Sıklığı * TürkYatırım Crosstabulation				
Count				
		TürkYatırım		Total
		Evet	Hayır	
Türkiye’ye Gelme Sıklığı	Yılda birkaç kez	9	8	17
	Yılda bir	8	15	23
	İki yılda bir	1	3	4
	Gitmiyorum nadir	0	6	6
Total		18	32	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,718 ^a	3	,126
Likelihood Ratio	7,615	3	,055
Linear-by-Linear Association	5,520	1	,019
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,44.

Tablo 9: Akademik Unvanlar ile Cinsiyet Değişkeni İlişkisi

Akad. Ünvan * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Akad. Ünvan	Öğretim Görevlisi	5	4	9
	Yard. Doç.	12	15	27
	Doç. Dr.	5	3	8
	Prof. Dr.	2	4	6
Total		24	26	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,534 ^a	3	,675
Likelihood Ratio	1,550	3	,671
Linear-by-Linear Association	,167	1	,683
N of Valid Cases	50		

a. 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,88.

Tablo 10: Türkiye’de Çalışmış Olmaları ve Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki

Türkiye’de Çalışma * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Total
Türk Çalışma	Evet	12	15	27
	Hayır	12	11	23
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,297 ^a	1	,586		
Continuity Correction ^b	,068	1	,794		
Likelihood Ratio	,297	1	,585		
Fisher's Exact Test				,777	,397
Linear-by-Linear Association	,291	1	,589		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,04.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 11: Göç Etme Yaşı ve Doğum Yeri İlişkisi

GelenenYaşAralık * Doğduğu Bölge Crosstabulation										
Count										
		Doğduğu Bölge								
		Marmara Bölgesi	Ege Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu	İç Anadolu	Akdeniz Bölgesi	Türkiye Dışı	Total
GelenenYaşAralık	18 ve altı	18	6	3	2	2	14	1	2	48
	19-23 arası	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Total		18	7	3	2	2	14	1	3	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,317 ^a	7	,171
Likelihood Ratio	7,234	7	,405
Linear-by-Linear Association	,801	1	,371
N of Valid Cases	50		
a. 13 cells (81,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.			

Tablo 11: Göç Etme Yaşı ve Cinsiyet İlişkisi

Gelen Yaş * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		Cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Gelen Yaş Aralığı	18 ve altı	23	25	48
	19-23 arası	1	1	2
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,003 ^a	1	,954		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,003	1	,954		
Fisher's Exact Test				1,000	,735
Linear-by-Linear Association	,003	1	,954		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,96.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 12: Göç Etme Amacı ve Cinsiyet İlişkisi

Geliş Amacı * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		Cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Geliş Amacı	Dil Öğrenmek	0	1	1
	Lisans Eğitimi	2	2	4
	Yüksek Lisans	7	9	16
	Doktora	13	11	24
	Çalışmak	1	3	4
	Diğer	1	0	1
Total		24	26	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,342 ^a	5	,647
Likelihood Ratio	4,157	5	,527
Linear-by-Linear Association	,423	1	,516
N of Valid Cases	50		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,48.

Tablo 13: Göç Etme Amacı ve Anne Eğitim İlişkisi

Gelişamacı * Anne Eğt. Crosstabulation					
Count					
		anneeğtdar			Total
		İlkokul ve aşağısı	Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Geliş Amacı	Dil Öğrenmek	0	1	0	1
	Lisans Eğitimi	1	1	2	4
	Yüksek Lisans	4	7	5	16
	Doktora	10	3	11	24
	Çalışmak	1	2	1	4
	Diğer	1	0	0	1
Total		17	14	19	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,589 ^a	10	,390
Likelihood Ratio	11,010	10	,357
Linear-by-Linear Association	,588	1	,443
N of Valid Cases	50		

a. 13 cells (72,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,28.

Tablo 14: Göç Etme Amacı ve Baba Eğitim İlişkisi

Geliş Amacı * Baba Eğt. Crosstabulation					
		Baba Eğt.			Total
		İlkokul ve aşağısı	Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Geliş Amacı	Dil Öğrenmek	0	0	1	1
	Lisans Eğitimi	0	0	4	4
	Yüksek Lisans	5	3	8	16
	Doktora	4	4	16	24
	Çalışmak	1	1	2	4
	Diğer	0	1	0	1
Total		10	9	31	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,502 ^a	10	,485
Likelihood Ratio	9,967	10	,443
Linear-by-Linear Association	,662	1	,416
N of Valid Cases	50		

a. 16 cells (88,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,18.

Tablo 15: Göç Etme Amacı ve Eş Eğitim İlişkisi

Gelişamacı * EşEğtDar Crosstabulation				
Count				
		EşEğtDar		Total
		Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Gelişamacı	Dil Öğrenmek	0	1	1
	Lisans Eğitimi	0	1	1
	Yüksek Lisans	0	16	16
	Doktora	0	18	18
	Çalışmak	0	4	4
	Diğer	1	0	1
Total		1	40	41

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,000 ^a	5	,001
Likelihood Ratio	9,403	5	,094
Linear-by-Linear Association	7,283	1	,007
N of Valid Cases	41		

a. 10 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Tablo 16: Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine Dair Algılar ve Cinsiyet İlişkisi

Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu? * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu?	Evet	20	20	40
	Hayır	4	6	10
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,321 ^a	1	,571		
Continuity Correction ^b	,045	1	,832		
Likelihood Ratio	,323	1	,570		
Fisher's Exact Test				,728	,418
Linear-by-Linear Association	,314	1	,575		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,80.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 17: Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine Dair Algılar ve Medeni Durum İlişkisi

Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor * Medeni Durum Crosstabulation				
Count				
		Medeni Durum		Total
		Evli	Bekar	
Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor	Evet	31	9	40
	Hayır	10	0	10
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,744 ^a	1	,098		
Continuity Correction ^b	1,431	1	,232		
Likelihood Ratio	4,486	1	,034		
Fisher's Exact Test				,174	,109
Linear-by-Linear Association	2,689	1	,101		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,80.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 18: Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine Dair Algılar ve Akademik Unvan İlişkisi

Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor * akaünvan Crosstabulation						
Count						
		akaünvan				Total
		Öğretim Görevlisi	Yard. Doç.	Doç. Dr.	Prof. Dr.	
Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor	Evet	7	25	6	2	40
	Hayır	2	2	2	4	10
Total		9	27	8	6	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,995 ^a	3	,012
Likelihood Ratio	9,611	3	,022
Linear-by-Linear Association	5,341	1	,021
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,20.

Tablo 19: Türkiye'nin Beyin Göçünü Teşvik Etmesine Dair Algılar ve Geliş Amacı İlişkisi

Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor * Gelişamacı Crosstabulation								
Count								
		Gelişamacı					Total	
		Dil Öğrenmek	Lisans Eğitimi	Yüksek Lisans	Doktora	Çalışmak		Diğer
Türkiye Beyin Göçünü Teşvik Ediyor	Evet	0	4	13	21	1	1	40
	Hayır	1	0	3	3	3	0	10
Total		1	4	16	24	4	1	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,672 ^a	5	,018
Likelihood Ratio	12,014	5	,035
Linear-by-Linear Association	,220	1	,639
N of Valid Cases	50		

a. 10 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,20.

Tablo 20: ABD'nin Beyin Göçünü Kendine Yönlendirme Konusunda Teşvik Edici Politikalara Sahip Olma Durumu ve Cinsiyet İlişkisi

ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor * cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Total
ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor	Evet	16	22	38
	Hayır	8	4	12
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,204 ^a	1	,138		
Continuity Correction ^b	1,330	1	,249		
Likelihood Ratio	2,231	1	,135		
Fisher's Exact Test				,190	,124
Linear-by-Linear Association	2,160	1	,142		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,76.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 21: ABD'nin Beyin Göçünü Kendine Yönlendirme Konusunda Teşvik Edici Politikalara Sahip Olma Durumu ve Medeni Durum İlişkisi

ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu? * Medeni Durum Crosstabulation				
		Medeni Durum		
		Evli	Bekar	Total
ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu?	Evet	31	7	38
	Hayır	10	2	12
Total		41	9	50

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,019 ^a	1	,890		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,019	1	,890		
Fisher's Exact Test				1,000	,632
Linear-by-Linear Association	,019	1	,891		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,16.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 22: ABD'nin Beyin Göçünü Kendine Yönlendirme Konusunda Teşvik Edici Politikalara Sahip Olma Durumu ve Akademik Ünvan İlişkisi

ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu? * Akad. ünvan Crosstabulation						
Count						
		akaünvan				Total
		Öğretim Görevlisi	Yard. Doç.	Doç. Dr.	Prof. Dr.	
ABD Beyin Göçünü Teşvik Ediyor mu?	Evet	8	21	6	3	38
	Hayır	1	6	2	3	12
Total		9	27	8	6	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,095 ^a	3	,377
Likelihood Ratio	2,910	3	,406
Linear-by-Linear Association	2,647	1	,104
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,44.

Tablo 23: Cinsiyet ve Farklı Tutum-Davranışlarla Karşılaşma Durumları İlişkisi

Cinsiyet * Farklı Tutum-Davranışlarla Karşılaşma Durumu Crosstabulation				
Count				
		Farklı Tutum-Davranışlarla Karşılaşma Durumu		Total
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	2	22	24
	Erkek	2	24	26
Total		4	46	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,007 ^a	1	,933		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,007	1	,933		
Fisher's Exact Test				1,000	,664
Linear-by-Linear Association	,007	1	,934		
N of Valid Cases	50				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,92.

b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 24: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Cinsiyet İlişkisi

Cinsiyet * Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma Crosstabulation				
Count				
		Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma		Total
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	19	5	24
	Erkek	22	4	26
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,251 ^a	1	,616		
Continuity Correction ^b	,018	1	,894		
Likelihood Ratio	,251	1	,616		
Fisher's Exact Test				,721	,446
Linear-by-Linear Association	,246	1	,620		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,32.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 25: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Medeni Durum İlişkisi

Medeni Durum * Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma Crosstabulation				
		Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma		Total
		Evet	Hayır	
Medeni Durum	Evli	33	8	41
	Bekar	8	1	9
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,353 ^a	1	,552		
Continuity Correction ^b	,013	1	,908		
Likelihood Ratio	,388	1	,533		
Fisher's Exact Test				1,000	,483
Linear-by-Linear Association	,346	1	,556		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,62.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 26: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Eş Uyruğu İlişkisi

Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma * Eş Uyruğu Crosstabulation						
Count						
		Eşuyruğu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma	Evet	19	11	3	8	41
	Hayır	6	2	0	1	9
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,618 ^a	3	,655
Likelihood Ratio	2,144	3	,543
Linear-by-Linear Association	1,122	1	,290
N of Valid Cases	50		

a. 5 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,54.

Tablo 27: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Akademik Ünvan İlişkisi

Akad. Ünvan * Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma Crosstabulation				
Count				
		Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma		Total
		Evet	Hayır	
Akad. Ünvan	Öğretim Görevlisi	5	4	9
	Yard. Doç.	22	5	27
	Doç. Dr.	8	0	8
	Prof. Dr.	6	0	6
Total		41	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,342 ^a	3	,049
Likelihood Ratio	8,899	3	,030
Linear-by-Linear Association	6,154	1	,013
N of Valid Cases	50		

a. 5 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,08.

Tablo 28: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Anne Eğitim İlişkisi

Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma * Anne Eğt Crosstabulation					
Count					
		Anne Eğt.			Total
		İlkokul ve aşağısı	Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma	Evet	9	13	19	41
	Hayır	8	1	0	9
Total		17	14	19	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,014 ^a	2	,001
Likelihood Ratio	16,426	2	,000
Linear-by-Linear Association	12,919	1	,000
N of Valid Cases	50		

a. 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,52.

Tablo 29: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Baba Eğitim İlişkisi

Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma * Baba Eğt. Crosstabulation					
Count					
		BabaEğtDar			Total
		İlkokul ve aşağısı	Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma	Evet	7	7	27	41
	Hayır	3	2	4	9
Total		10	9	31	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,630 ^a	2	,443
Likelihood Ratio	1,546	2	,462
Linear-by-Linear Association	1,595	1	,207
N of Valid Cases	50		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,62.

Tablo 30: Alınan Ücretten Tatmin Olma Durumu ve Eş Eğitim İlişkisi

Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma * Eş Eğt. Crosstabulation				
Count				
		EşEğtDar		Total
		Ortaokul ve Lise	Üniversite ve üstü	
Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma	Evet	0	33	33
	Hayır	1	7	8
Total		1	40	41

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,228 ^a	1	,040		
Continuity Correction ^b	,607	1	,436		
Likelihood Ratio	3,374	1	,066		
Fisher's Exact Test				,195	,195
Linear-by-Linear Association	4,125	1	,042		
N of Valid Cases	41				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,20.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 31: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Cinsiyet İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		Cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evet	1	1	2
	Hayır	23	25	48
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,003 ^a	1	,954		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,003	1	,954		
Fisher's Exact Test				1,000	,735
Linear-by-Linear Association	,003	1	,954		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,96.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 32: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Medeni Durum İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * Medeni Durum Crosstabulation				
Count				
		Medeni Durum		
		Evli	Bekar	Total
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evli	1	1	2
	Hayır	40	8	48
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,445 ^a	1	,229		
Continuity Correction ^b	,069	1	,793		
Likelihood Ratio	1,113	1	,291		
Fisher's Exact Test				,331	,331
Linear-by-Linear Association	1,416	1	,234		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,36.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 33: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Eş Uyruğu İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * Eşuyruğu Crosstabulation						
Count						
		Eş uyruğu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evli	1	0	0	1	2
	Hayır	24	13	3	8	48
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,852 ^a	3	,604
Likelihood Ratio	2,118	3	,548
Linear-by-Linear Association	,539	1	,463
N of Valid Cases	50		
a. 5 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,12.			

Tablo 34: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Akademik Ünvan İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * akaünvan Crosstabulation						
Count						
		Akad. Ünvan				Total
		Öğretim Görevlisi	Yard. Doç.	Doç. Dr.	Prof. Dr.	
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evet	0	2	0	0	2
	Hayır	9	25	8	6	48
Total		9	27	8	6	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,775 ^a	3	,620
Likelihood Ratio	2,536	3	,469
Linear-by-Linear Association	,128	1	,720
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.

Tablo 34: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Ülkeye Geline Yaş İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * Geline Yaş Crosstabulation				
Count				
		Geline Yaş		Total
		18 ve altı	19-23 arası	
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evet	2	0	2
	Hayır	46	2	48
Total		48	2	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,087 ^a	1	,768		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,167	1	,683		
Fisher's Exact Test				1,000	,921
Linear-by-Linear Association	,085	1	,771		
N of Valid Cases	50				

a. 3 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,08.

b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 35: Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Ayrımcılık ve Türkiye’de Yatırımı Olma İlişkisi

Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma * Türkiye’de Yatırım Crosstabulation				
Count				
		Türk Yatırım		Total
		Evet	Hayır	
Ücret ve Sosyal Haklar Bakımından Bir Ayrımcılığa Maruz Kalma	Evet	0	2	2
	Hayır	18	30	48
Total		18	32	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,172 ^a	1	,279		
Continuity Correction ^b	,109	1	,741		
Likelihood Ratio	1,832	1	,176		
Fisher's Exact Test				,530	,405
Linear-by-Linear Association	1,148	1	,284		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,72.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 36: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Cinsiyet İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma* Cinsiyet Crosstabulation				
		Cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	8	6	14
	Hayır	16	20	36
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,651 ^a	1	,420		
Continuity Correction ^b	,242	1	,623		
Likelihood Ratio	,652	1	,419		
Fisher's Exact Test				,533	,311
Linear-by-Linear Association	,638	1	,424		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,72.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 37: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Medeni Durum İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Medeni Durum Crosstabulation				
Count				
		Medeni Durum		Total
		Evli	Bekar	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	12	2	14
	Hayır	29	7	36
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,182 ^a	1	,670		
Continuity Correction ^b	,000	1	,987		
Likelihood Ratio	,189	1	,664		
Fisher's Exact Test				1,000	,510
Linear-by-Linear Association	,178	1	,673		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,52.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 38: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Yaş İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * yaş Crosstabulation					
Count					
		Yaş			Total
		30 ve altı	31-40	41 ve üstü	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	2	10	2	14
	Hayır	6	20	10	36
Total		8	30	12	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,224 ^a	2	,542
Likelihood Ratio	1,294	2	,524
Linear-by-Linear Association	,310	1	,578
N of Valid Cases	50		
a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,24.			

Tablo 39: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Akademik Ünvan İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * akaünvan Crosstabulation						
Count						
		Akad. Ünvan				Total
		Öğretim Görevlisi	Yard. Doç.	Doç. Dr.	Prof. Dr.	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	4	5	4	1	14
	Hayır	5	22	4	5	36
Total		9	27	8	6	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,714 ^a	3	,194
Likelihood Ratio	4,558	3	,207
Linear-by-Linear Association	,147	1	,701
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,68.

Tablo 39: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Dönmeyi Düşünme İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Türkiye'ye Dönme Düşünceniz Crosstabulation				
		Türkiye'ye Dönme Düşünceniz		Total
		Evet	Hayır	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	4	10	14
	Hayır	14	22	36
Total		18	32	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,466 ^a	1	,495		
Continuity Correction ^b	,126	1	,723		
Likelihood Ratio	,476	1	,490		
Fisher's Exact Test				,744	,367
Linear-by-Linear Association	,456	1	,499		
N of Valid Cases	50				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,04.

b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 40: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Dönmeyi Düşünme İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Türkiye'ye Gelme Sıklığı						
Crosstabulation						
Count						
		Türkiye'ye Gelme Sıklığı				Total
		Yılda birkaç kez	Yılda bir	İki yılda bir	Gitmiyorum nadir	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	3	7	1	3	14
	Hayır	14	16	3	3	36
Total		17	23	4	6	50

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,430 ^a	3	,488
Likelihood Ratio	2,368	3	,500
Linear-by-Linear Association	1,980	1	,159
N of Valid Cases	50		

a. 5 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,12.

Tablo 41: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Geliş Amacı İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Gelişamacı Crosstabulation								
Count								
		Gelişamacı					Total	
		Dil Öğrenmek	Lisans Eğitimi	Yüksek Lisans	Doktora Çalışmak	Diğer		
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	0	1	4	8	0	1	14
	Hayır	1	3	12	16	4	0	36
Total		1	4	16	24	4	1	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,944 ^a	5	,423
Likelihood Ratio	6,249	5	,283
Linear-by-Linear Association	,428	1	,513
N of Valid Cases	50		

a. 9 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,28.

Tablo 42: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Alınan Ücretten Tatmin Olma İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma				
Crosstabulation				
Count				
		Bulduğunuz Ülkede Ücret ve Sosyal Hakları Yeterli Bulma		Total
		Evet	Hayır	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	10	4	14
	Hayır	31	5	36
Total		41	9	50

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,472 ^a	1	,225		
Continuity Correction ^b	,646	1	,422		
Likelihood Ratio	1,376	1	,241		
Fisher's Exact Test				,245	,207
Linear-by-Linear Association	1,443	1	,230		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,52.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 43: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Ayrımcılığa Maruz Kalma İlişkisi

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Ayrımcılığa Maruz Kalma				
Crosstabulation				
Count				
		Ayrımcılığa Maruz Kalma		Total
		Evet	Hayır	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	1	13	14
	Hayır	1	35	36
Total		2	48	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,500 ^a	1	,479		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,450	1	,502		
Fisher's Exact Test				,486	,486
Linear-by-Linear Association	,490	1	,484		
N of Valid Cases	50				
a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,56.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 43: Türklerin Oluşturduğu STK'lara Üye Olma Durumu ve Türk Akademisyenlerle Akademik İlişkiler

Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma * Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler Crosstabulation				
		Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler		Total
		Evet	Hayır	
Türklerin Oluşturduğu STK'lardan Birine ya da Birkaçına Üye Olma	Evet	7	7	14
	Hayır	24	12	36
Total		31	19	50

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,188 ^a	1	,276		
Continuity Correction ^b	,586	1	,444		
Likelihood Ratio	1,169	1	,280		
Fisher's Exact Test				,339	,221
Linear-by-Linear Association	1,165	1	,280		
N of Valid Cases	50				

Tablo 44: Türk Akademisyenlerle Akademik İlişkiler ve Medeni Durum İlişkisi

Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler * Medeni Durum Crosstabulation				
		Medeni durum		Total
		Evli	Bekar	
Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler	Evet	25	6	31
	Hayır	16	3	19
Total		41	9	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,101 ^a	1	,750		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,103	1	,748		
Fisher's Exact Test				1,000	,532
Linear-by-Linear Association	,099	1	,753		
N of Valid Cases	50				
a. 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,42.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 45: Türk Akademisyenlerle Akademik İlişkiler ve Eş Uyuşu İlişkisi

Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler *						
Eş Uyuşu Crosstabulation						
		Eş Uyuşu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler	Evet	14	8	3	6	31
	Hayır	11	5	0	3	19
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,305 ^a	3	,512
Likelihood Ratio	3,329	3	,344
Linear-by-Linear Association	,791	1	,374
N of Valid Cases	50		
a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.			

Tablo 46: Türk Akademisyenlerle Akademik İlişkiler ve Türkiye'de Çalışmış Olma İlişkisi

Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler				
* Türk Çalışma Crosstabulation				
Count				
		Türk Çalışma		Total
		Evet	Hayır	
Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye'deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler	Evet	15	16	31
	Hayır	12	7	19
Total		27	23	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,035 ^a	1	,309		
Continuity Correction ^b	,525	1	,469		
Likelihood Ratio	1,043	1	,307		
Fisher's Exact Test				,387	,235
Linear-by-Linear Association	1,014	1	,314		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,74.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 47: Türk Akademisyenlerle Akademik İlişkiler ve Türkiye’de Yatırım Sahibi Olma İlişkisi

Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye’deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler				
* Türk Yatırım Crosstabulation				
Count				
		Türk Yatırım		Total
		Evet	Hayır	
Kendi Alanınızda Çalışan Türkiye’deki Meslektaşlarınız ile Akademik İlişkiler	Evet	12	19	31
	Hayır	6	13	19
Total		18	32	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,260 ^a	1	,610		
Continuity Correction ^b	,043	1	,836		
Likelihood Ratio	,262	1	,609		
Fisher's Exact Test				,764	,421
Linear-by-Linear Association	,255	1	,614		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,84.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 48: Türklerin ve Türkiye'nin Yaşanılan Toplumda Yarattığı İmaj ve Cinsiyet İlişkisi

Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		cinsiyet		Total
		Kadın	Erkek	
Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi	Olumlu Etkiliyor	3	1	4
	Olumsuz Etkiliyor	2	3	5
	Etkilemiyor	19	22	41
Total		24	26	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,342 ^a	2	,511
Likelihood Ratio	1,388	2	,500
Linear-by-Linear Association	,690	1	,406
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,92.

Tablo 49: Türklerin ve Türkiye'nin Yaşanılan Toplumda Yarattığı İmaj ve Medeni Durum İlişkisi

Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi * Medeni Durum Crosstabulation				
Count				
		Medeni Durum		Total
		Evli	Bekâr	
Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi	Olumlu Etkiliyor	4	0	4
	Olumsuz Etkiliyor	3	2	5
	Etkilemiyor	34	7	41
Total		41	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,541 ^a	2	,281
Likelihood Ratio	2,932	2	,231
Linear-by-Linear Association	,044	1	,835
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,72.

Tablo 50: Türklerin ve Türkiye'nin Yaşanılan Toplumda Yarattığı İmaj ve Eş Uyuşu İlişkisi

Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi						
* Eş Uyuşu Crosstabulation						
Count						
		Eşuyruğu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Türklerin ve Türkiye'nin Yaşadığınız Toplumda Yarattığı İmaj Yaşantınızı Etkisi	Olumlu Etkiliyor	3	1	0	0	4
	Olumsuz Etkiliyor	2	1	0	2	5
	Etkilemiyor	20	11	3	7	41
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,436 ^a	6	,752
Likelihood Ratio	4,285	6	,638
Linear-by-Linear Association	,383	1	,536
N of Valid Cases	50		

a. 9 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.

Tablo 51: Akademisyenleri Doğdukları İller

İstanbul	15
Ankara	8
İzmir	3
Eskişehir	4
Denizli	5
Kayseri	2
Samsun	2
Sivas	1
Yalova	1
Erzurum	1
Kastamonu	1
Malatya	1
Alanya	1
Şanlıurfa	1
Yurtdışı	3
Belirtmemiş	1
Toplam	50

Tablo 51: Akademisyenlerin ABD'ne Geldikleri Yaş Aralıkları

Akademisyenlerin ABD'ne Geldikleri Yaş Aralıkları					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18 ve altı	5	10,0	10,0	10,0
	19-23 arası	24	48,0	48,0	58,0
	24 ve üstü yaş	21	42,0	42,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Tablo 52: Burslu Olma ve Burs Alınan Kurum İlişkisi

		Burs		Toplam
		Burslu	Burslu Değil	
Burs Alınan Kurum	Türkiye'de Bulunan Bir Kurumdan (Üniversite, YÖK, Tubitak vb.)	2	1	3
	Amerika'daki Üniversitelerden	30	0	30
	Diğer Kurumlar	4	13	17
Total		36	14	50

Tablo 52: Burslu Olma ve Türkiye'ye Dönme Düşüncesi İlişkisi

Burslu Olma Durumu * Türkiye'ye Dönme Düşünceniz Crosstabulation				
Count				
		Türkiye'ye Dönme Düşünceniz		Total
		Evet	Hayır	
Burslu Olma Durumu	Burslu	13	23	36
	Burslu Değil	5	9	14
Total		18	32	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,001 ^a	1	,979		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,001	1	,979		
Fisher's Exact Test				1,000	,623
Linear-by-Linear Association	,001	1	,979		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,04.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 53: Türkiye’deki Akademisyenlerle İlişkiler ve Akademik Ünvanlar İlişkisi

Aka Ünvan * Türkiye’deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler Crosstabulation				
Count				
		Türkiye’deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler		Total
		Evet	Hayır	
Aka Ünvan	Öğretim Görevlisi	4	5	9
	Yard. Doç.	17	10	27
	Doç. Dr.	5	3	8
	Prof. Dr.	5	1	6
Total		31	19	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,348 ^a	3	,503
Likelihood Ratio	2,455	3	,483
Linear-by-Linear Association	1,884	1	,170
N of Valid Cases	50		

a. 5 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,28.

Tablo 54: Türkiye ile Akademik İlişkiler ve Seyahat Sıklığı İlişkisi

Türkiye’ye Gelme Sıklığı * Türkiye’deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler Crosstabulation				
		Türkiye’deki Meslektaşlarımız ile Akademik İlişkiler		Total
		Evet	Hayır	
Türkiye’ye Gelme Sıklığı	Yılda birkaç kez	13	4	17
	Yılda bir	14	9	23
	İki yılda bir	2	2	4
	Gitmiyorum nadir	2	4	6
Total		31	19	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,861 ^a	3	,277
Likelihood Ratio	3,884	3	,274
Linear-by-Linear Association	3,764	1	,052
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,52.

Tablo 55: Türkiye’de Yatırım Yapma ve Seyahat Sıklığı İlişkisi

Türkiye’ye Gelme Sıklığı * TürkYatırım Crosstabulation				
Count				
		TürkYatırım		Total
		Evet	Hayır	
Türkiye’ye Gelme Sıklığı	Yılda birkaç kez	9	8	17
	Yılda bir	8	15	23
	İki yılda bir	1	3	4
	Gitmiyorum nadir	0	6	6
Total		18	32	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,718 ^a	3	,126
Likelihood Ratio	7,615	3	,055
Linear-by-Linear Association	5,520	1	,019
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,44.

Tablo 56: Geri Dönme Düşüncesi ve Yaş İlişkisi

Türkiye’ye Dönme Düşünceniz * Yaş Crosstabulation					
Count					
		yaşaralık			Total
		30 ve altı	31-40	41 ve üstü	
Türkiye’ye Dönme Düşünceniz	Evet	2	8	8	18
	Hayır	6	22	4	32
Total		8	30	12	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,453 ^a	2	,040
Likelihood Ratio	6,273	2	,043
Linear-by-Linear Association	4,494	1	,034
N of Valid Cases	50		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,88.

Tablo 57: Geri Dönme Düşüncesi ve Cinsiyet İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * Cinsiyet Crosstabulation				
Count				
		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Total
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	9	9	18
	Hayır	15	17	32
Total		24	26	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,045 ^a	1	,832		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,045	1	,832		
Fisher's Exact Test				1,000	,532
Linear-by-Linear Association	,044	1	,834		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,64.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 58: Geri Dönme Düşüncesi ve Eş Uyruğu İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * Eşuyruğu Crosstabulation						
Count						
		Eşuyruğu				Total
		Türk Vatandaşı	Amerikan Vatandaşı	Diğer Ülke Vatandaşı	Bekar	
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	13	2	1	2	18
	Hayır	12	11	2	7	32
Total		25	13	3	9	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,927 ^a	3	,115
Likelihood Ratio	6,208	3	,102
Linear-by-Linear Association	2,874	1	,090
N of Valid Cases	50		
a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,08.			

Tablo 59: Geri Dönme Düşüncesi ve Akademik Ünvan İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * akaünvan Crosstabulation						
Count						
		akaünvan				Total
		Öğretim Görevlisi	Yard. Doç.	Doç. Dr.	Prof. Dr.	
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	3	8	3	4	18
	Hayır	6	19	5	2	32
Total		9	27	8	6	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,960 ^a	3	,398
Likelihood Ratio	2,846	3	,416
Linear-by-Linear Association	1,799	1	,180
N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,16.

Tablo 60: Geri Dönme Düşüncesi ve ABD'ne Gelme Yaşı İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * gelyaşar Crosstabulation					
Count					
		Gel Yaşı			Total
		18 ve altı	19-23 arası	24 ve üstü yaş	
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	1	12	5	18
	Hayır	4	12	16	32
Total		5	24	21	50

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,952 ^a	2	,139
Likelihood Ratio	4,014	2	,134
Linear-by-Linear Association	,631	1	,427
N of Valid Cases	50		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,80.

Tablo 61: Geri Dönme Düşüncesi ve Bursluluk İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * Bursluluk Crosstabulation				
Count				
		Burslumu		Total
		Burslu	Burslu Değil	
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	13	5	18
	Hayır	23	9	32
Total		36	14	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,001 ^a	1	,979		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,001	1	,979		
Fisher's Exact Test				1,000	,623
Linear-by-Linear Association	,001	1	,979		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,04.					
b. Computed only for a 2x2 table					

Tablo 62: Geri Dönme Düşüncesi ve Türkiye'de Yatırım Sahibi Olmak İlişkisi

Türkiye'ye Dönme Düşünceniz * Türkiye'de Yatırım Crosstabulation				
Count				
		Türk Yatırım		Total
		Evet	Hayır	
Türkiye'ye Dönme Düşünceniz	Evet	9	9	18
	Hayır	9	23	32
Total		18	32	50

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,393 ^a	1	,122		
Continuity Correction ^b	1,537	1	,215		
Likelihood Ratio	2,364	1	,124		
Fisher's Exact Test				,139	,108
Linear-by-Linear Association	2,345	1	,126		
N of Valid Cases	50				
a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,48.					
b. Computed only for a 2x2 table					